UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01088016 9

PŘED PADESATI LETY

Fr Lagner
Lagen V. 1969
403
3882152
1/3

Sebrané spisy Ignáta Herrmanna.

I. **BLEDNOUCÍ OBRÁZKY.** Vzpomínky nejstarší a drobné episody z maloměstské kroniky. Vydání čtvrté. 325 stran. Kč 35·—

II. **OTEC KONDELÍK A ŽENICH VEJVARA.** Drobné příběhy ze života spořádané pražské rodiny. Vydání dvanácté 1919, 487 stran. „ 45·—

III. **TCHÁN KONDELÍK A ZEŤ VEJVARA.** (Pokračování Otce Kondelíka.) Vydání osmé. 536 stran. „ 50·—

IV. **Z CHUDÉHO KALAMÁŘE.** Drobné náčrty. Vydání páté. **PRAŽSKÉ FIGURKY.** Rázové obrázky ze života. Vydání páté. **PAN MELICHAR.** Obrázek z »tiché« pražské domácnosti. Vydání páté. 453 stran. „ 30·—

V. **Z PRAŽSKÝCH ZÁKOUTÍ.** Humorist. a rázové obrázky ze života. Vydání čtvrté. 224 stran. „ 15·—

VI. **STAŘÍ MLÁDENCI.** Humorné obrázky ze života »přespočetných«. Třetí vydání. 225 stran. „ 16·—

VII. **U SNĚDENÉHO KRÁMU.** Líčení z pražského života. Část I. a II. Vydání šesté. 284 stran. „ 51·—

VIII. **U SNĚDENÉHO KRÁMU.** Část III. a IV. Vydání šesté. 346 stran. Cena dílu VII. i VIII.

IX. **BODŘÍ PRAŽANÉ.** Postavičky z pražských zdí a ulic. Vydání čtvrté. 300 stran. „ 28·50

X. **RODINY A RODINKY.** Drobné výjevy z pražského života. Vydání druhé. 264 stran. „ 18·—

XI. **DVĚ PRAŽSKÉ IDYLLY.** Vydání třetí. 244 stran. „ 21·—

XII. **DOMÁCÍ ŠTĚSTÍ.** Dva stínové obrazy z manželského života. Vydání třetí. 220 stran. „ 20·—

XIII. **ŽENITBA PÁNĚ KARAFIÁTOVA** a jiné povídky staromládenecké. Vydání druhé. 272 stran. „ 20·—

XIV. **PÁTÉ PŘES DEVÁTÉ.** Třicet nedělních povídek. Vydání třetí. 305 stran. „ 25·50

XV. **ZTŘEŠTĚNÉ HISTORKY.** (Chráněnka. — Pouhé smyšlenky. — Strašidelné. — „Amerikánské“.) Třetí, prohlédnuté a pozměněné vydání. 344 stran. „ 28·50

XVI. **KANCELÁŘSKÝ PRACH. — SMÍŠENÉ ZBOŽÍ.** Drobné črty z ovzduší kancelářského a kupeckého. Vydání druhé. 340 str. „ 20·—

XVII. **FOXL-VOŘÍŠEK A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ.** Vydání třetí. 180 stran. „ 16·—

XVIII. **BURLESKY.** Vydání druhé. 228 stran. „ 19·50

XIX. **Z PAMĚTÍ STARÉHO MRZOUTA A JINÉ HISTORKY KRATOCHVILNÉ.** (Povídky o paní Angelině Knedlhansové, bývalé kvartýrské. — Mládenci a ženichové.) Vydání druhé. 294 stran. „ 14·—

XX. **O ŽIVÝCH, O MRTVÝCH.** Díl I. O literátech, umělcích a hercích. — Dvě vzpomínky zcela intimní. Vydání druhé. 256 stran. „ 24·—

XXI. **PŘÍBĚH DUŠIČKOVÝ.** Rodinná historka z let sedmdesátých. Vydání druhé. 224 stran. „ 21·50

XXII. Z NOTÝSKŮV PAVLA ČAMRDY, písaře při výpomocném úřadě. Díl prvý. 261 stran. Třetí vydání. Kč 21·—

XXIII. Z NOTÝSKŮV PAVLA ČAMRDY. Díl druhý. 288 stran. Třetí vydání. „ 23·—

XXIV.—XXV. VDAVKY NANYNKY KULICHOVY A CO SE KOLEM NICH SBĚHLO. Čtvrté vydání. „ 56·—

XXVI. EVIČKA A JINÉ VÝJEVY RODINNÉ. „ 18·—

XXVII.—XXVIII. DROBNÍ LIDÉ. I. a II. díl. Vydání čtvrté. Cena obou dílů „ 56·—

Kromě toho vydáno:

MANŽELOVA PŘÍTELKYNĚ. Žert z mladé domácnosti o jednom jednání. (Divadelní bibliotéky Pospíšilovy svazek 183., obsahuje též aktovku Karla Šípka: Starší závazky.)

TOBIÁŠKŮV ŠTĚDRÝ DEN A NĚKOLIK ŽERTOVNÝCH POVÍDEK O ZVÍŘÁTKÁCH. U F. Topiče v Praze. (Osení, knihy mladých čtenářů, svazek 19.) Třetí vydání 1915.

PŘÍBĚH JEDNOHO DNE. Všední pražská historka z doby nedávné. Třetí vydání.

VÁNOČNÍ KOLEDY. Drobné historky vánoční a sylvestrovské. Druhé vydání.

Z POVÍDEK NEDĚLNÍHO KRONIKÁŘE. Deset kratších i delších historek. 230 stran.

ARTUR A LEONTYNA. Pražský příběh z doby nedávné. 264 stran.

FELÍČKŮV ROMÁN. Dva díly.

K-KE-KU. Podivný přelud zrakový i sluchový a trochu mluvnice pro všeobecnou potřebu.

Překlady do polštiny:

OJCIEC KONDELIK I NARZECZONY WEJWARA. Za pozwoleniem autora z czeskiego przełożył Pawel Laskowski. (Biblioteka dzieł wyborowych. No. 257—259.) Ve Varšavě 1903. Druhé vydání 1924.

TEŚĆ KONDELIK I ZIEĆ WEJWARA. Z czeskiego przetłomaczyła Kazimiera Uhlenfeld. (Biblioteka dzieł wyborowych 736—738.) Ve Varšavě 1912.

ZJEDZONY SKLEP. (U snědeného krámu.) Do polštiny přeložil Adam Lach. »Dzennik dla wszystkich« ve Varšavě 1905.

Překlady do charvatštiny:

DOMAĆA SREĆA. (Domácí štěstí.) Dvie slike iz brašnoga života. Přeložil Makso Kuntarić. »Narodne novine« v Záhřebě, září-listopad 1905.

OSVETA ZALJUBLJENOGA I DRUGE HUMORESKE. V Záhřebě 1917.

Do holandštiny:

VADER KONDELIK EN BRUIDEGOM WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Pragergezin. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. Amsterdam, H. J. W. Becht 1909.

SCHOONVADER KONDELIK EN SCHOONZOON WEJWARA. Kleine gebeurtenissen uit het leven van een Prager familie. Naar het Boheemsch door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave, Amsterdam, H. J. W. Becht 1911.

MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar) Geautoriseerde vertalin van Jo Arenberg. V amsterodamském denníku Het Volk v listopadu 1912.

KINDERLOOS. (Bezdětná.) MIJNHEER MELCHIOR. (Pan Melichar.) Naar het Boheemsch van Ignát Herrmann (Schrijver van Vader Kondelik en bruidegom Wejwara, enz.) door S. J. Barentz-Schönberg. Geautoriseerde uitgave. 185 stran. Amsterdam. H. J. W. Becht, v listopadu 1914.

DE IDYLLE VAN MIJNHEER POTÁPKA. V denníku Het Volk Amsterodam 1923.

Do slovinštiny:

OČE KONDELIK IN ŽENIN VEJVARA. Z avtorjevim dovoljenjem poslovenil Stanko Svetina »Narodni Dnevnik« v Celju (Štyrsko), 1910.

TAST KONDELIK IN ZET VEJVARA. (Tchán Kondelík a zeť Vejvara.) Poslovenil Stanko Svetina. »Narodni Dnevnik« v Celju (Štyrsko), v podzimu 1910.

IVANČKOV SVETI VEČER IN NEKOLIKO VESELIH POVESTIC O ŽIVALCAH. (Tobiáškův štědrý den atd.) Převel iz češčine dr. Fran Bradač. Lublaň 1923.

Do němčiny:

HERR MELCHIOR. (Pan Melichar.) DER FRATER AUS PODSKAL. (Fráter z Podskalí.) DER TONI LIEFERT. (Tonda odvádí.) Deutsch von Johann Michael. »Prager Zeitung« 1896—7.

VATER KONDELIK UND BRÄUTIGAM WEJWARA. Kleine Episoden aus dem geordneten Haushalte einer Prager Bürgerfamilie. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tluchoř. Berlin, Dr. Franz Ledermann, 1907. Dva svazky.

SCHWIEGERVATER KONDELIK UND SCHWIEGERSOHN WEJWARA. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Luise Tluchoř. Berlin, A. W. Hayn's Erben, 1911.

AUSGEWÄHLTE GESCHICHTEN von Ignát Herrmann. Autorisierte Übersetzung aus dem Böhmischen von Annie Aufedníček. (Slavische Romanbibliothek, Band X.) Prag, Verlag von J. Otto, 1908.

ZWEI PRAGER IDYLLEN. (Dvě pražské idylly.) Přeložila Klára Hübschová. »Union« v Praze, únor-květen 1910.

HÄUSLICHES GLÜCK. (Domácí štěstí.) Autorisovaný překlad Em. Schicka. »Union« v Praze, 1911. Též samostatně nákladem Ed. Beauforta.

FOXL-SPITZ und andere kurzweilige Geschichten. (Foxl-Vořišek.) Autorisovaný překlad Viktora Nesslera. »Union« v Praze, prosinec 1913 — březen 1914.

SEBRANÉ SPISY

IGNÁTA HERRMANNA

DÍL XXIX.

PŘED PADESÁTI LETY.

PRVÉ KNIŽNÍ VYDÁNÍ.

LIBRARY
SEP 8 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

PG
5038
H45
1905
díl 29

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

PŘED PADESÁTI LETY.

DROBNÉ VZPOMÍNKY Z MINULOSTI.

VYPRAVUJE

IGNÁT HERRMANN

DÍL PRVÝ.

V PRAZE
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

Patisk, právo překladu do všech jazyků i veškerá práva jiná si autor vyhrazuje.

TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S. V PRAZE 1924.

SLOVO ÚVODEM.

Vlastně jsem nikdy nepomýšlel psáti vzpomínky toho rázu, jak je tuto vydávám — zatím první svazek. Pobízel mě sice zesnulý přítel Karel Šípek častěji — když jsem mu v důvěrném besedování ledaco z minulosti Prahy a svých zkušeností vyprávěl — abych to i napsal. Mně však se zdálo, že jsou to věci všeobecně známé, události a zjevy, které arci zajímaly nevědomého mladíka z venkova, ale na které se Praha dívala od rána do večera a den co den, až v nich žádné zvláštní zajímavosti neshledávala.

Zatím však míjela léta, uběhla dlouhá desítiletí, pokolení se vystřídala, Praha sama ponenáhlu měnila svou tvářnost, mnoho drobných dějů upadlo v zapomenutí, mnoho někdejších všedních zjevů navždy zmizelo. Praha dneška zapomínala svého včerejška.

V září r. 1921 napsal jsem do Národních listů vzpomínku na povědomé „královské poselství", vydané 12. září 1871, tedy právě před padesáti lety. Ani tehda jsem nemyslil na pokračování. Krom nadání tato vzpomínka vyvolala všeliké odezvy z obce čtenářské a pobídky, abych vyprávěl dále o minulém životě pražském. Byli to nejen staří pamětníci, kterým jsem vpadl do noty. Taky čtenáři mladší a nejmladší si vyžadovali dalších kapitolek, a tak z prvé, zcela časové vzpomínky vyrostla ponenáhlu kniha.

Jsem si předobře vědom, kterak jsou tyto drobné vzpomínky mezerovité a že v nich není žádného systému. Ale vždyť nepíšu žádné dějiny! Pokusil jsem se prostě vylíčiti, kterak v Praze ledacos bý-

v a l o, jak se v ní kdysi ž i l o, kterak se v ní m l u v í v a l o atd. Jsou to jen pouhé drobty toho někdejšího malého zapadlého života pražského. Kdyby nás psalo deset a dvacet, nevyčerpali bychom vše, co činilo Prahu Prahou a čím nám všem její někdejší život byl tak milý. Vždyť skoro každá její čtvrť žila životem svým, vlastním a zvláštním, skoro každá ulice měla své osobité zjevy a svou kroniku. A tak buďtež tyto mé kapitoly pojímány jen jako důvěrné vyprávění ve chvílích soumraku, v černé hodince.

Vzdávám tuto upřímný dík mnoha ochotným dopisovatelům, kteří mi k té neb oné kapitole poslali buď doklad, opravu neb doplněk mého líčení, vzdávám díky některým milým kolegům redakčním, zejména panu Ladislavu Tůmovi-Zevlounovi, kteří mi v nočních hodinách prohledáváním dávných ročníků Nár. listů usnadnili pracné sbírání určitých dat, děkuji všem a každému, kdož na mých nesčetných pochůzkách po Praze — ba i výpravách na venkov — mohli jakkoli mé paměti napomoci, a děkuji panu policejnímu presidentu Richardu Bienertovi, kterýž mi dovolil nahlédnouti ve stará lejstra policejního archivu, pokud mi toho bylo třeba, i některým jeho pánům úředníkům za příkladnou ochotu.

Knize jsem ponechal název, jehož jsem užil při prvé kapitole, „Před padesáti lety", třeba že místy zalétám v minulost ještě vzdálenější nebo zas v dobu mladší. Tak jako říkáváme „ze starého sekulum" nebo „když si náš dědeček babičku bral..."

A tuto svou kroniku připisuji v lásce a vděčnosti

té naší milované královské Praze a milým jejím občanům, dnešním i budoucím.

V Praze, v listopadu 1924.

Ignát Herrmann.

1.

(Psáno v září 1921.)

(Povšechné říkání o jubilejích. — Jak oceňují „plnou svěžest a sílu" jubilantů asekurace, zvlášť úrazovny. — O svatbách stříbrných a zlatých — potíže se svatbami moderními. — „Jubileum" úmrtní! — „Otroubené" Jericho. — Padesáté výročí královského poselství ze dne 12. září 1871. — Účinek poselství královského na Prahu. — Druhý reskript, který zrušil první „poselství královské". — Skvostné vydání reskriptu prvého, vkládání do vyřezávaných rámců a vyvěšování v místnostech veřejných, spolkových i v domácnostech. — Řezbáři Heidelberg, Votoček, Werich, Káš. — Jiné vydání památného reskriptu, pro potřebu zcela soukromou.)

Přiznávám se, že jsem dlouho dost nerozuměl pravému významu slova jubileum. Pokládal jsem sice jubileum odjakživa za slavnost vůbec, ale hlavně za oslavu něčeho nejen památného, nýbrž především utěšeného, povznášejícího, tedy radostného, ne-li dokonce velmi veselého. Ze života jednotlivců nejznámější jest a poměrně nejčastěji slaveno bývá jubileum padesátky, které se člověk při moudré životosprávě (někdy však i dost nemoudré) nejsnáze dočká. Padesátka tedy bývá prvým jubilejem, kterého se smrtelník dožije. Je-li to člověk soukromý, oslavuje si „Abrahama" docela potichu, oslavuje-li jej vůbec. Nebo

v ten den mívá mnohý takový jubilant všechny možné pocity jiné, jen žádný slavný a radostný. Pobolívá tuhle, pobolívá tamhle, mnohdy již ani vlasů ani zubů není nazbyt, zažívací ústrojí provozuje obstrukci, a skoro každý takový jubilant povzdychne si nevrle: „Zatrápená padesátka!“

Jinak bývá u smrtelníků, kteří působí veřejně. Těm předčasné nekrology novinářské dokazují nade vši pochybnost, že jsou v plné síle a svěžesti mužné (ba, dočetl jsem se kdysi podobného výroku také o jedné jubilantce, tedy o jubilantu pohlaví ženského, což se mi s řečenou mužnou svěžestí v hlavě jaksi nesrovnávalo), třebaže ho týrały všeliké defekty přibývajícího věku. Ale ježto člověk vůbec rád žije v sebeklamu, uvěří nakonec i takovému jubilejnímu ujišťování kronikářovu. Stejnou píseň hudou dobromyslní novináři o deset, o dvacet, ba o třicet let později. Méně často se udá pisatelům jubilejních článků, aby „v plné síle a mužnosti“ oslavovali jubilanta devadesátiletého. A byť i v takovém případě věřili čtenáři všemu do slova, ba i sám jubilant, jest přece jen jedna instance, která nevěří. To jsou asekurační společnosti. Jubilanta devadesátiletého nepřijala by žádná a sebe humánnější asekurace na pojištění pro případ předčasného úmrtí. Ba ani na pojištění proti úrazu. Což bych mohl dokázati vlastní skromnou zkušeností. Od mé třicítky až do padesátky uzavírala se mnou asekurační společnost (nebo tehda ještě nebylo dnešních úrazoven) pojištění proti možnému

úrazu vždy na deset let. Když mi uzrála padesátka, doručil mi příslušný pan jednatel smlouvu toliko pětiletou. Pokládal jsem to za nějaký omyl, nic jiného mi při tom nepřipadlo. Povídám: „Pane, mívám to vždycky na deset let. Není v tom nějaká chyba?“

Byl jaksi v rozpacích, podíval se na mne od hlavy až po paty a řekl velmi šetrně:

„Je to v pořádku, vašnosti. Neračte zapomenouti, že je vám padesát let. V tom věku již člověk nemá tak pevné podstaty — leckde může škobrtnouti, a je malér hotový. Padá někde komín — pojištěnec již tak rychle neuskočí, komín ho může šeredně pochroumati. Po padesátce má pojišťovna s každým klientem větší risiko, proto nadále přijímá závazek jen pětiletý...“

Pomalounku jsem chápal. Vzpomněl jsem si, že již při čtyřicítce mi vyškrtli z pojistky jízdu na velocipédu, jízdu na koni (ač jsem jezdíval jenom na kolotoči a na živých koních toliko v hipodromu, při čemž mne úslužní štolbové podniku podpírávali s obou stran, takže úraz byl skoro nemožný — ač jestliže snad nehrozil bujným ořům, na které mne štolbové vlastníma rukama a bez rumpálu vysazovali); rovněž mi pojišťovna vyškrtla povětrné cestování balónem (lítával jsem s panem Surcoufem, ale po každé jen v balóně uvázaném; i tu jsem býval rád, když mne milý Surcouf zkoprnělého vyložil zase na pevnou zeměkouli). V aeropláně jsem vůbec nikdy nelítal, a také bych

nikomu neradil, aby mne do toho zval. Uslyšel by ode mne odpověď velmi nezdvořilou. Nehoruji příliš ani pro automobily, zvlášť pro takové ne, které místo po silnicích jezdí do příkopů.

Povídám, pochopil jsem starostlivost pojišťovny, podepsal jsem smlouvu pětiletou, bylo mi to nakonec lhostejné. Ale když mi vypršela šedesátka, při kteréž mne vzácní kolegové novináři ve svých kronikách balsamovali opětnou svěžestí a plnou silou mladistvou, dostavila se i příslušná korektura řečené pojišťovny. Tenkráte pan jednatel asekurační přinesl pojistku jen roční.

„Měl jsem to po dvakráte vždy na pět let," povídám.

„Ovšem, vašnosti, ovšem," přisvědčoval pan jednatel. „Od padesáti do šedesáti uzavíráme ještě lhůty pětileté. Gratuluji vám ze srdce, že jste toho dožil a že vás žádný úraz nepotkal. Ale po šedesátce, vašnosti, přijímáme pojištění vždy jenom rok od roku. Risiko vzrůstá..."

Ani nedomluvil, aby mi tuze zřetelně nepřipomínal poslední věci člověka.

„Pro mne za mne," povídám, „jsem srozuměn. Máte sice s těmi změnami trochu víc práce, ale choďte si ke mně tedy ve lhůtách ročních — řekněme třeba ještě dvacet let. To mi stačí."

Podíval se na mne nějak významně, ale já jsem tomu pohledu porozuměl až za pět let. Při pětašedesátce totiž. Sice i této nezaokrouhlené číslice chopili se někteří přemilí kolegové, aby nejen své

čtenáře, ale i mne ujistili, že mě toto třináctě lustrum života zastihlo v „plné svěžesti jako křen“ (chybili při tom jen ve skloňování, neboť při bytostech životných skloňujeme toto slovo „křen, křena, křenovi atd.“), ale pojišťovna byla jiného mínění. Po té pětašedesátce totiž pan jednatel či inkasista asekurační vůbec již nepřišel, aby ode mne přijal prémii na další rok. Pojišťovně jsem byl tak akorát na hniličku. Spokojila se s mými prémiemi za minulých pětatřicet let, uzavřela mé konto, oddychla si, že mi jakživa nemusila vyplatit ani krejcaru náhrady, poněvadž jsem krom některých trhavějších kritik literárních žádného jiného úrazu neutrpěl, a pomyslila si: „Teď si můžeš všechny hnáty polámat nebo i krk srazit. Pašol!“

A potom jsem šel, sňal jsem se stěny rámeček, do něhož jsem si za sklo byl dal jeden z nejchvalitebnějších nekrologů jubilejních, vstrčil jsem jej do pece, a na jeho místo jsem si dal do rámečku vlastnoruční parteceduli, na které jsem zatím arci vynechal den a rok úmrtí. Počítal jsem sice dlouho dost, přece však mi přesné datum nevyšlo. —

Zdá se mi, že jsem se poněkud odchýlil od původního námětu, i prosím za prominutí. Laskavý čtenář může vlídně přeskočiti, co jsem tu napsal o pojištění na úraz, zvláště je-li ve věku, kdy mu pojišťovny ještě lhůty nezkracují.

Jsou však také jiná jubilea, netoliko „věkovitá“. Na příklad — abych uvedl nějaké zvlášť památné dni z lidského života — svatba stříbrná, svatba zlatá.

Svatby stříbrné dožilo se poměrně lidí dost, podnes počítajíc. Arci, s manželstvími dala nového, v naší dobu uzavíranými, tak zvanými moderními, bude jistá potíž. Zdá se mi, že mnohý manžel a mnohá manželka budou mít co dělat, aby stloukli těch pětadvacet let pospolitého života, bych mluvil s Františkem Leopoldem Šmídem, dej mu pánbůh věčnou slávu.* Neboť se mi zdá, že stříbrná svatba platí jen pro takový párek manželský, který neochvějně vydržel plné čtvrtstoletí pospolu. A nikterak se nebude moci týkati manželství, ve kterých se za pětadvacet let vystřídá třeba čtvero nebo patero manželů či manželek. A tak v další budoucnosti staneme se svědky stříbrných svateb, kdy některý z obou účastníků bude sice počítati třeba již plných sedmatřicet let ode dne, kdy přistoupil k oltáři — s první ženou totiž nebo s prvním mužem, ale tato prvá žena, po případě druhá, třetí neb čtvrtá, a rovněž tak prvý, druhý, čtvrtý muž nebudou se moci započítávati, jako se na příklad započítávají služební léta, ztrávená v různých postaveních úředních. Nu a ještě vzácnější budou v další a nám dnešním smrtelníkům nedo-

* Lidový pěvec a sólový herec Šmíd, přednášeje svého humorného rošťáka, vyprávíval posluchačům — jak paměti-níkům známo — kterak nemůže založiti vlastní krb jen proto, že naprosto nemůže stlouci šest neděl stálého pobytu v příslušné kolátuře, jak zákon ukládal. Vždy byl na Pankráci buď on, ten rošťák, anebo zas byla v Řepích jeho spanilomyslná nevěsta. A tak závistivý osud oběma nedopřál, aby se spojili v ideální svazek manželský.

hledné budoucnosti svatby zlaté. Mají — jak se mi zdá — dva lidé co dělat, aby spolu vydrželi plných padesát let. Což teprv, když podstupují manželství experimentální, abych tak řekl, manželství na neurčité termíny. I soudím, dožije-li budoucně vůbec takový experimentátor či experimentátorka, kteří si dopřáli několikeré „předmluvy" manželské, dožijí-li svatby zlaté, že už to nebude žádná sláva, žádná radost, žádné jubileum. Budou pak oba snad už jen preparáty pro panoptikum.

Že by jubileum značilo jen cosi radostného, o tom ve mně konečně vznikla silná pochybnost, když jsem nedávno četl v jednom časopise: „Slavíme jubileum padesátiletého (!) úmrtí vzácného rodáka, jenž předčasně — teprve třicetiletý — odešel na věčnost."

Vidíš, vidíš, řku si, to by vlastně bylo jubileum smutné, spíše panychida, a tys myslil... Honem, co pak o jubileu praví slovník náučný? A čtu: „Jubileum, z hebrejského jobel = polnice..."

Ano tak! Jobel, polnice, tedy trumpeta, trouba, troubiti. Ale pak, račte dovoliti, pak vlastně jubileum je prastarý vynález, a pak tedy vlastně starodávné Jericho bylo prvním jubilantem, poněvadž tomuto Jerichu dal statečný Jozue tak slavně troubiti, až se samým pohnutím na mancáry rozpadlo. A krom toho, jaký to byl prostý způsob válečnictví za dob Jozuových! Naše drahé „středoevropské" mocnosti musily u Kruppa a u pana barona Škody dát nalejt na tisíce kanonů, aby mohly „ostřelo-

vati“ města nepřátelská (holomci, kdo pak jim vypovídal přátelství!) — Jozue dal Jericho prostě otrubovati. A tak tedy nešťastné Jericho bylo prvním, doslova „otroubeným“ městem, čemuž jasně rozumíte, kdo znáte výraz pražské hantýrky z let šedesátých a sedmdesátých: někoho o něco otroubiti.

Ale abych konečně pověděl, co mne přivedlo na tyto jubilejní myšlenky. Byla to vzpomínka našich časopisů ze dne 12. září t. r., že tomu jest právě padesát let, co byl vydán chvalně známý reskript císařský — my jsme tehda říkali královský a ještě raději královské poselství.

Ach, ano! Slavné královské poselství. „Majíce v paměti státoprávní postavení koruny České a jsouce Sobě povědomi slávy a moci, kteréž tato koruna Nám a předkům Našim propůjčila, mimo to jsouce pamětlivi neoblomné věrnosti, s kterou obyvatelstvo země České každé doby trůn Náš podporovalo, uznáváme rádi práva tohoto království a jsme hotovi, toto uznání přísahou Naší korunovační obnoviti.“

Račte prominouti, nemám toho slavného poselství po ruce, nemám kdy hledati se s ním, cituji jen tak po paměti, možná, že to tam bylo v jiném poněkud seřadění slov, ale smysl je správný. Předposlední náš milovaný zeměpán František Josef — dej mu pánbůh stejně lehké odpočinutí, byl to vedle Františka Leopolda Šmída také dobrý komediant a vzácný deklamátor, jenže mu ty jeho

deklamace musili zkomponovati vždy jiní lidé, kdežto Frant. Leopold Šmíd si je dělal sám, o to převyšoval císaře pána, kterýž i jako improvisátor byl dost mizerný — uznával tím reskriptem práva koruny České a chtěl to uznání dokonce i korunovační přísahou stvrditi. Tomu jest právě padesát let. Zamýšlím se do té minulosti, a zas přede mnou vystupuje drahá, milá Praha těch časů. Byla tehdáž ještě malá, a sotva mohla pojmouti velikou, nesmírnou radost, která ji zaplavila, když v českém sněmě, schválně k tomu císařskému prohlášení svolaném, bylo královské poselství přečteno a rozlétlo se od úst k ústům, od ucha k uchu. Lidé se na potkání objímali, líbali, radostí slzeli, právě jako jsme to dělali 28. října roku 1918, a blahopřáli si, že se dožili památného toho dne a že jim nadchází radostná a šťastná budoucnost, právě jako jsme to dělali řečeného 28. října. Bohužel, tato radost netrvala dlouho. Uběhlo několik jenom neděl, a přišlo jiné královské poselství, někdy koncem října, a národu českému nadešlo veliké zklamání, právě jako zanedlouho po osmadvacátém — — ah, pardon, pardon, chtěl jsem pokračovati jinak. Tím druhým císařským slovem totiž bylo poselství prvé zrušeno, mazanými fintami vykličkováno, slovem vniveč uvedeno. Tím prvým císařským reskriptem ze dne 12. září mohl si každý — udělati, co chtěl.

Vzpomínám, jak se národ český tehda vzmohl na demonstraci, arci trochu tichou. Již sotva věřil,

že přijde ještě nějaké třetí poselství, které by zas odvolávalo ono druhé. Není naprosto historicky zjištěno, že by našeho někdejšího milovaného zeměpána bylo mrzelo, kterak si svým prvým reskriptem spálil hubu, není zjištěno, že by k sobě byl řekl: „Františku, ty jsi trouba!“ jako nám to kdysi v družném kroužku před třiceti lety říkával milý přítel František X. Svoboda, když jsme v křížové krejcarové šístce vynesli špatnou barvu. Ale národ český chtěl mít aspoň památku, že jednou vyšla z císařských úst slova, která uznávala postavení i práva království Českého, na něž ta ústa chtěla dokonce pod korunou svatováclavskou přisahati. A tak zanedlouho po tom druhém reskriptu se rozletěl po Praze, ba po celých Čechách reskript první. Byl vydán J. S. Skrejšovským, kterýž tehda vydával a redigoval „Politiku“, a byl vytištěn na tlustém kartoně velikého formátu, takového formátu, v jakém se tehda vydávaly prémie Umělecké besedy. Byl vytištěn písmem červeným a modrým, nemýlím-li se i se zlatými iniciálkami. Tehda také ještě kvetlo řezbářství, kteréž v Praze pěstovali zejména Heidelberg, Votoček, Werich, Káš a jiní. Tito řezbáři neměli dosti lipového dřeva, aby narobili rámců, jaké tehda byly v oblibě; sklenáři neměli dosti tabulového skla, aby všechny ty rámce zasklili. Jako na povel objevilo se zmařené, zrušené, odvolané „královské poselství“ ve všech hospodách, kavárnách, místnostech spolkových, v obchodech i v soukromých domácnostech — a snad byste

našli místa, kde podnes visí. Ve hnědých, „napajcovaných“ a vyleštěných rámcích, jejichž hořejší břevno bylo zdobeno vyřezávanými znaky zemí koruny České, skvěl se reskript, kterýž hlásal pomíjející slávu císařského slibu. Všady jste se setkávali s tímto reskriptem, který se prodával asi za zlatku. Prvé jeho vydání bylo zakrátko rozebráno, Skrejšovský tiskl vydání druhé, třetí, čtvrté — nevím až kolikáté. A nové a nové rámce na ně byly vyřezávány a na jejich moření čili pácování bylo spotřebováno mnoho hnědé barvy. Erární úředníci ve veřejných místnostech neodvažovali se pozdvihnouti oči k reskriptu, zatínali zuby, policie ráda by byla reskript zkonfiskovala, ale vždyť na něm byl podepsán „My“, sám císař pán, František Josef, manu propria. Byla by ho ke všemu pěkně blamovala, že od sebe vydává protizákonné, pobuřující, policajvidrik prohlášení! A reskript visel, visel, na sklo se ukládal prach a také mouchy na reskript ukládaly, co by bylo zasluhovalo větších rozměrů, papír pod sklem žloutl, ale přes to přese vše tato reprodukce reskriptu měla mnohem větší trvanlivost, než vlastní ujištění císařské.

Přece však se slavné císařské královské policii tehdejší naskytlo něco ke konfiskaci, ač dopídila-li se toho, o čemž nemohu bezpečně povědětí. Byl to zase J. S. Skrejšovský, vydavatel německé Politiky, který vedl veliké slovo v české veřejnosti a míval nápady velmi jedovaté, který si na reskript vymyslil něco, co tomuto císařskému zrušenému

slibu plným právem slušelo. Dalť vytisknouti reskript ze dne 12. září 1871 ještě ve vydání jiném kromě toho na tlustém kartoně, ve formátě mnohem menším, tak zvaném kapesním, a to na papíře velmi tenkém a hebkém, barvy nahnědlé, na papíře, jakého tehda užívala toliko šlechta a někteří občanští zazobanci v nejdůvěrnějším soukromí. Papír té výroby a toho kulturního účelu býval prodáván ve složkách o několika stech listů s označením „W. C. Paper“, býval probíjen hřebíkem a býval taky zavěšován, ale jenom na stěny velmi zamlklých budoárů, do jakých i císař pán chodíval pěšky, jak se tehda říkávalo. Právě takovým způsobem dal J. S. Skrejšovský upraviti řečené „kapesní vydání“ reskriptu ze dne 12. září a rozesílal je cestou jen soukromou, bez veřejné reklamy, jsa bezpečen, že i tak dojde zaslouženého rozšíření a vykoná své poslání. Po tomto vydání byla tehda — r. 1871 a 1872 — veliká sháňka všech přátel bibliofilské literatury, prý ještě mnohem větší, než po vydání velikém, zarámovaném, přece však bylo celkem nemnoho smrtelníků, kteří se ho dopídili. Tehdejší policie sice prý něco čichala — a bylo-li někdy pro ni co k čichání, bylo to právě v tomto případě — pídila se, pídila, ale prý se nedopídila.

A v kruzích tehdejších zasvěcenců se pod pokličkou vyprávělo, kterak se Skrejšovskému aneb některému jeho důvěrníku podařilo dopraviti svazeček tohoto vydání reskriptového i do císařského

kabinetu vídeňského, kterážto zvláštní pozornost prý císaře pána neskonale potěšila.

Když jsem tehda — jinoch ani ne osmnáctiletý — byl účastníkem teplého ještě poselství císařského, nenadál jsem se ve snu, že mi bude dopřáno vzpomenouti jeho „jubilea“ po padesáti letech. Mým vrstevníkům a pamětníkům ještě starším jest arci známo, co jsem tu vyprávěl. Ale napsal jsem vzpomínku svou hlavně pro mladé čtenáře republikány, aby taky oni zachovali v paměti, jakou cenu měly reskripty a manifesty císařské a královské. Je nezbytno pro všechnu budoucnost, abychom si to v š i c h n i stále připamatovávali.

2.

(V říjnu 1921.)

Připomínka starého pamětníka. — Zásilka z Moravy: Druhý reskript císařský. — Z doby praporů. Heraldik Trenkwald. — Bratři Tučkové. Jejich česká korespondence i do ciziny. Znak zemí koruny svatováclavské. — Slepí králové čeští. — Výroba praporů. — Dvorní sochař a řezbář Jos. Heidelberg. Jeho syn Franta Heidelberg. Jejich dílna „U bílého kohouta" na Židovské zahradě. — Fričův dům „u brundibára". — Jindra Votoček, jeho řezbářská „Zátiší", jeho „Žižkovky", atd. Votočkovy obchůzky, zastávky a sedání u Donáta. — Francouz pan François Tomps. Rukavičkář Träger. — Ferdinandova třída. Staveniště Národního divadla. Taneční škola Gorského — nynější kavárna Slavie. — Knihkupectví na třídě Ferdinandově. Jízdy karlínských omnibusů. — Průvody zatčených nočních tuláků, nevěstek, šupáků. Mrzák „Fángličkář", pomatenec „Karlíček Bum" a štvanice pražských skotáků na Třídě — a čeho si tehdejší policie nevšímala.)

Potkal jsem po té své předešlé „jubilejní" vzpomínce starého pána, a ten — — — (Ale proč vlastně říkám s t a r é h o! Vždyť mu není ani celých sedmdesát a je posud hezky zachovalý, svěží a křepký.) Potkal jsem tedy jistého letitého pána, a ten mi povídá:

„A to jsem si rád přečetl vaši vzpomínku na ten královský reskript. Vždyť jsem taky pamětníkem — a vzpomínám na nebožtíka otce,

jak mu radostí tekly slzy po tváři, když četl ten korunovační slib. Jen se mi zdá: neselhala vám trochu paměť? Nevydal on J. S. Skrejšovský pro tělesnou potřebu to druhé císařské poselství, ze dne 30. října 1871, kterým se prvé rušilo a které by si toho právě bylo zasloužilo?"

Kdykoli vznikne pochybnost, sluší pátrati po zjištění. A možno, že můj milý obstárlý pán má pravdu. Dostalo se mi zásilky, které bych se byl po padesáti letech nenadál. Dopsalť mi jistý pan inženýr z Uh. Hradiště na Moravě: „K vašemu článku v N. L. z 18. září posílám to druhé poselství † Fr. Josefa, tištěné také na hebkém papíře. Po dědečkovi nám zůstal celý svazek. Snad vás to bude zajímat."

Kterak by nezajímalo! Nikdy jsem nepomyslil, že se s památnou tou publikací ještě shledám. A hle, tu byla chována v rodině jako památka, přečkala i válku — a za války mohla býti taková památka přechovavatelům velmi osudná. Než kterak je to v Písmě? „Nebe a země pominou, ale slova má nikoli nepominou." Tu jsou arci míněna slova Kristova, ale jsou tedy i jistá slova císařská, která rovněž nepominou, byť i byla vytištěna na papíře klosetovém.

A ještě mi řekl obstárlý ten pán:

„Teprve při čtení takových vzpomínek vybavují se vzpomínky vlastní. Jedna vyvolává druhou. Dotkl jste se tam jména Heidelbergova, Votočkova, Werichova. Dávno jsem na ně zapomněl — připamatoval

jste mi je. Ba, Heidelberga i Votočka jsem znal. Víte o nich něco víc? Nechtěl byste si vzpomenouti také na jiné věci před padesáti lety? Víte, čím blíže má člověk do hrobu, tím více vzpomíná na minulost. A ta naše minulost byla tak hezká, poněvadž byla mladá, poněvadž jsme tehda byli jedno tělo, jak se mi teď zdá, byli jsme jediný, nerozvrstvený národ, a ten život byl tak důvěrný... A teď již není takový," povídal obstárlý pán, a nějak mu při tom oči zvlhly. „Smutno jest i v životě soukromém," pokračoval. „Rodina mi vymřela, přátelé z mládí pomřeli, jsem tu sám..."

„Tak vidíte," odpovídám. „Komu bych co vyprávěl. Vrstevníci nám odcházejí, mládež takové věci nebaví. Dnešní mládež má smysl jen pro surovou kopanou. A kromě toho, mé vzpomínky jsou docela osobní, vzpomínky na malé, drobné lidi, na maloučké, droboučké jejich osudy. Ti lidé vymřeli, jejich jména zapadla, na povrch vyplynula jiná. Co jsou? Pouhý zvuk. ‚Vyhasla ohně dým, slitého zvonu zvuk' — jak zpíval Mácha."

Zdalo se, že mne obstárlý pán ani neposlouchá. Zahleděl se do prázdna a mluvil jako k sobě:

„Tehda před padesáti lety, když jsme světívali prapory, sokolské, pěvecké, dělnické..."

A na to mne obstárlý pán dostal. Nebo na ty doby vzpomínali jsme často, přečasto se všemi kamarády, kteří dávno již navždy odešli, a vzpomínáme na ně s několika přáteli, kteří tu ještě zbyli. Ovšem, setkáváme se málokdy dva nebo

dokonce tři, ale pak roztajeme, postavy dávno zmizelé před námi oživují, stará, zapadlá jména někdejších Pražanů ze zapomenutí se vynořují.

Usmívám se, usmívám v milé vzpomínce a povídám obstárlému pánu:

„Na dobu praporů vzpomínáte? Však já také. A právě teď mi vytanulo na mysl, co bych mohl nazvati průmyslem praporovým. Nebo tehda jsem ještě byl zasvěcencem boha Merkura, „ein Handlungsbeflissener", jak říkávali staří principálové a šéfové. Víte, tehda ještě jsem byl kupecký. — A tak tehda, milý pane vrstevníku, kvetl průmysl praporový. Dojista že se pamatujete na jméno Trenkwald?"

„Můj ty pane, kterak bych nepamatoval?"

„Nuže, to byla firma, která se obírala téměř výlučně výrobou korouhví, a vedle toho veškerou heraldikou; firma, která zhotovila na sta a snad na tisíce praporů spolkových, korouhví cechovních, kostelních a jiných. Kdesi v Karlově ulici nebo Husově třídě byla původně, později v Ostrovní ulici, nyní Smetanově, vedle Zlatého soudku. Její zakladatel dávno odešel k otcům, odešel k nim i jeho následník. Ale později nestačila jediná ta firma. — Někdy právě na sklonku let šedesátých vznikl v Praze závod Bratří Tučků, na třídě Ferdinandově, právě tam, kde je nyní módní závod Hospodářův. V druhé polovině přízemku toho domu byla kavárna Süssova. — Závod B. T. s ozdobným zbožím, harrachovským sklem, čínským stříbrem a rus-

kým čajem byl okázale a netajeně český. Ba, byl to jeden z prvých závodů, který si zařídil české účetnictví a českou korespondenci, což byla i v tehdejší již pokročilou dobu věc velmi vzácná. Českou korespondenci i do ciziny, a to již byla věc neslýchaná. V tehdejší dobu, kdy podobný závod mohl a musil počítati se zákazníky také německými a se šlechtou, byl to i podnik dost odvážný. Aby své češství veřejně a nepokrytě osvědčili, dali bratři T. nad krám vyvěsiti nejen firmu toliko českou a na skleněnou tabuli dveřní zlatými literami „Tuček Frères", a nic německého, ale krásnou prací řezbářskou dali urobiti také veliký znak zemí koruny České. Stříbrný český lev pod svatováclavskou korunou uprostřed, po stranách orlice Moravská a Slezská. Hořel barvou červenou, skvěl se bohatě zlatem a stříbrem, ale když jej podnikatelé vyvěsili nad portál, císařská královská policie slavně to zakázala. V jejích očích byla to v Praze, v srdci Českého království, které rakouskému císaři propůjčovalo pyšný a hrdý název českého krále, nevídaná a neslýchaná provokace. Nu arci, Čechy neměly jen jediného slepého krále. Z dokralovavšího rodu habsburského byli slepí skoro všichni. A nejslepějším pro svou dobu a ducha času ten, který s takovou zálibou nosil bílý „vafnrok" a červené jenerálské nohavice, tedy naše barvy, právě takové, jako má náš český znak, s bílým lvem v červeném poli. Arci, ten milý Habsburk v červených kalhotách nebyl žádný lev, nýbrž jen František Josef, unser

geliebter Kaiser. — Zakázaný nádherný znak zemí koruny České visel pak po všechna léta v krámě, na očích všem návštěvníkům a odběratelům.

Tehda, právě před padesáti lety, právě v podzimu r. 1871, nemohlo mne potkati větší štěstí, než když mě tam osud zavedl jako pomocníka. Skoro bych mohl slaviti malé jubileum, ale neslavím. Kalí mi je vzpomínka, že oba ti dobří šéfové dávno a předčasně odešli. Život obou byl v plném věku mužném zmařen plicním neduhem.

Tedy tento závod ujal se také výroby nebo lépe řkouc dodávání spolkových praporů. Podnikatelé získali mistrnou vyšivačku hedvábím a zlatým i stříbrným dracounem ve starší slečně, jejíhož jména určitě nevzpomínám (ale tuším, že se jmenovala Šermaulova), která zaměstnávala i několik dívek jiných. Žerdi praporové vykroužil nejprve soustružník, načež teprve byly ozdobovány umnou prací řezbářskou. To pro náš závod vykonávali hlavně dva tehdejší výborní řezbáři pražští. Josef Heidelberg, dvorní sochař a řezbář císaře Ferdinanda tak zv. Dobrotivého, otec sochaře Franty Heidelberga, nedávno ve kmetském věku zesnulého, a Jindřich Votoček. V dílnách obou těchto řezbářů ztrávil jsem nejednou celé hodiny, čekaje na dohotovení věci, „bez které jsem se neměl vrátiti do závodu“, jak mi šéfové po každé přikazovali.

Starý Heidelberg, ač byl tehda teprv asi šedesátník, zdál se mi kmetem osmdesátiletým. Byl již lysý, hlavu jeho věnčily jen zbytky šedivých,

jako větrem rozervaných vlasů, a holá leb měla barvu staré, zahnědlé slonoviny. Byla to ku podivu krásná, výrazná hlava stařecká, s divokým, nepěstěným šedivým plnovousem, přímo biblická, s pronikavýma temnýma očima pod velikými okuláry, hlava patriarchova, učiněný model pro malíře nebo sochaře. Ale byla to i hlava Leara, a kdykoli jsem viděl tohoto královského trpitele na jevišti a kdykoli jsem se probíral ilustrovaným vydáním Šekspíra s kresbami Johna Gilberta, vzpomínal jsem na starého sochaře Heidelberga. — Často a dlouho jsem u něho pobýval a vídal jsem tam pracovati také syna jeho, mladého Frantu Heidelberga, urostlého krasavce, plného ohně, Sokola tělem a duší, s dlouhými, černými, lesklými vlasy a černými kníry. Nebylo mu ještě třicet let a již tuším byl vdovcem po slavné kdysi virtuosce klavírní Vojtěšce rodem Zadrobílkově, která zemřela v prvých letech sedmdesátých. Čtyry sestry měl mladý Heidelberg, rovněž krasavice, dívky ztepilých postav. Uběhlo půlstoletí, a ještě v duchu vidím celou tu rodinu pohromadě.

Dílna Heidelbergova byla tehda ve starém domě „U bílého kohouta“ na Židovské zahradě (nyní ulice Vladislavova). Nový dům na jeho místě zbudoval si Václav Frič, proslulý a znamenitý preparátor přírodnin. Dal si na boční zeď nového domu svého namalovati českého trilobita, a potom tedy dlouhá léta říkáno Fričovu domu „u brundibára“. Starší pamětníci jistě toho vzpomínají.

Votoček, jejž před půlstoletím znala celá Praha pode jménem Jindra a na jehož osobu byla zavěšena přezdívka „Deka“, vyžadoval by zvláštní kapitoly. Náležel ke zjevům, jejichž typ již vymřel. Byl výborný řezbář, vyskytl se v dobu, která jeho umění přála, neboť „šnycverk“ byl tehda módou a veškeré zdobné předměty pro domácnost musily býti „vyřezávané“, zouvákem počínajíc až po skříň na hodiny a rám na obraz. Věšák na šaty, skřínka na visitky a na doutníky, koš na papíry, schránka na noty, ba i „zátiší“ na stěnu — všechno byla samá práce řezbářská, ze dřeva lipového. Ovšem se za takové libůstky nevyhazovalo tolik peněz jako nyní za všeliké starožitnosti a padělaný národopis krojový, a móda sama uměleckého řezbářství toho rázu netrvala dlouhá desítiletí. Jmění se nedopracoval ani Heidelberg, ani Votoček, ale Heidelberg měl četnou rodinu, Votoček tuším žádné. Větším umělcem byl Heidelberg. — Votoček byl by se mohl dodělati blahobytu znamenitého, ale měl jednu velikou „chybičku“. Byl nesmírným ctitelem Gambrinovým. To jej hubilo, sílu a výkonnost jeho podlamovalo v letech, kdy se mohl nejlépe rozvinouti. Votočkových prací, rámů na prémiích Umělecké besedy a mysliveckých Zátiší visí posud mnoho ve všelikých spolkových místnostech i ve starých zapadlých hostincích. Jeho hole „Žižkovky“ a s hlavou Husovou, Jiříkovou a j. najdete ještě nyní v mnohé staré domácnosti. Jeho dílna byla v sousedství Nových lázní proti Žofínu, dávno

zmizelých, z jejích oken byl pohled na rameno Vltavy.

Ale v dílně jsem milého mistra Votočka našel málokdy, ba, skoro se nepamatuji, že bych jej tam byl kdy našel. Již po ránu, po snídani se vybral z domova a obcházel známé a „obchodní přátele“, skoro vždy maje v kapse nějakou uměle vyřezanou „hlavičku“ dýmky, kterou nabízel na prodej. Nikdy se nesmělo nějaké jeho práci vytýkati, že za ni mnoho požaduje, a nikdy se jí nesměla vytýkati nějaká vada, nedokonalost. Nebo tu býval drsný, až hrubý, a jeho nadávkou komukoli bylo: „Ty deko!“ Co to značilo, zapomněl jsem již, ale vymstilo se mu to, že pak na něm samém ulpěla přezdívka „Deka“. Měl červenou trudovitou tvář, masitý nos a dlouhou ryšavou bradu, kterou podílel vším, co sám pojídal a popíjel. Byl nadprostřední, složité, ramenaté postavy, měl hlas jak struhadlo. Navštívil po ránu nás, načež zamířil do domu sousedního, kde měl krám jistý pan François Tomps, Francouz. Ten obchodoval s orientálskou bižuterií, s náramky, náhrdelníky, jehlicemi a náušnicemi z tak zvaného bronzu, vlastně mosazi, skládané ze samých půlměsíčků, pokrytých smaltem, a se zbožím, kterému říkáno „z růžového dřeva“, které však bylo lisováno z jakési černé voňavé hmoty. Také růžový olej prodával a voňavky orientální, prý alžírské, a byl to dobrák člověk. Rád přicházel k mým šéfům, s nimiž se mohl francouzsky dohovořiti, zejména s Ignácem Tučkem, který dříve než se s mladším bratrem svým

Bedřichem etabloval, pracoval několik let jako ozdobník v Paříži. François Tomps mluvil také anglicky a měl na dveřích krámu poněkud chybný nápis: „English spoken heres.“ My měli, jak řečeno: „Tuček Frères.“ A tak nezvedení uličníci, ale i mnozí zrostlí darmošlapové, jdouce mimo naše závody, vykřikovali hlasitě: „Engliš spoken héres, Tuček frères, nix pasažéres!“ —

A když tedy si milý mistr Votoček odbyl návštěvu u pana Tompse, kráčel volně napříč Ferdinandovy, ku protějšímu rukavičkáři panu Antonínu Trägrovi, malému, zavalitému pánu, kterého vždycky nějak pozlobil. Pan Träger, bezmála širší než delší, byl také ostrostřelcem, a nemálo si na tom zakládal, když o nějaké slavnosti neb o pohřbu mohl vytáhnouti v plné uniformě — nebylo směšnějšího podívání. A tím jej Votoček také týral. A potom, časně dopoledne, zapadl milý Votoček za roh k Donátovi na malou papriku za patnáct krejcarů a na několik plzeňských. Tamodtud odcházel teprv, když vyzváněli poledne — ba, velmi často bývalo poledne dávno odzvoněno. Doma zatím pracovali tovaryši.

Než se vrátím ku praporům, milý, obstárlý pane, o kterých jsme začali, musím vám povědět ještě něco o Ferdinandově třídě. V léta šedesátá, ba i dlouho v sedmdesátá nebyla, čím je nyní, ale hlavně pro obchody nebyla, čím je dnes. Vlnobití Prahy, abych tak řekl, sahalo jen po Perštýn. Od Perštýna počínalo jisté mrtvo. Skoro to vypadalo, jako by za Perštýnem začínal již most přes

Vltavu. Nedělních prochazečů bylo sice dosti, ale všedního dne lidé chvátali za povoláním a málo se zastavovali před výkladními skříněmi. Ještě nestálo Národní divadlo, bylo pouhým staveništěm; jeho zdivo ještě nevyrostlo nad uliční dlažbu. Kolem jeho nynějšího schodiště a portikových oblouků hromadily se kvádry a cihly, za rohem na nábřeží byly nádrže vápna a pyramidy malty. Léta jsme se dívali jen do hlubiny v zemi, z které pomaloučku vyrůstaly mohutné základy budoucí „zlaté kapličky". Nebylo ani protější kavárny veliké Slavie. V těch místnostech byla tehda taneční škola Gorského, k níž jen za večera pílily maminky a jiné gardedámy s mladými žačkami. Že by v sousedství Spořitelny a na třídě vůbec mohlo býti uzenářství jako nynější Chmelovo, nikomu ani ve snách nepřipadlo. Pamatuji sice, že na různých místech Třídy a vždy za léta pokusilo se několik uzenářů o štěstí, a to po každé malým, skromným krámem, ale všichni zase zanedlouho zavřeli. Třída uzenáře nesnesla a neuživila. Nesměl se tam usaditi žádný závod s drahým zbožím střižným, kloboučnickým a jinak přepychovým, ani žádná směnárna, ani větší klenotnictví. Všechny takové obchody byly soustředěny na Příkopech, v ulici Ovocné, a na Třídě jen tak po Perštýn, ne dále. Proto také krámy na Třídě bývaly levnější než jinde a usazovaly se v nich obchody se zbožím různorodým. Trafika, dva, tři bradýři, čepčářka, laciné ženské klobouky, dva, tři rukavičkáři; v místě, které je nyní na nejkrásnější

„ráně“, byl dlouhá desítiletí sklenář. Z význačných obchodů sluší jmenovati knihkupectví I. L. Kobra hned u divadla (nyní Fr. A. Urbánek), a v sousedství Spořitelny dlouhá léta se držel umělecký závod Lehmanův, vedle něho lahůdkářství Müllerovo, trochu níže bylo knihkupectví Silbra a Schenka, které předtím — nemýlím-li se — bývalo v Železné ulici. Naproti policii žila kavárna Imperiálka, která v nedávných letech pominula a její prostory zaujal pak obchod s automobily, který však válkou zanikl; nyní je tam kavárna Národní; na rohu Perštýna kavárna Jacksonka (Unionka). Na druhé straně, kde je nyní Louvre, byl ve starém domě v nádvoří hostinec Líbalův se zahrádkou. Všude jinde bylo živoření a časté střídání. Po pražské tramce nebylo ještě ani potuchy, ani se nikdo nenadál, že tam někdy bude jezditi. Toliko těžké omnibusy karlínského podnikatele jezdily tamtudy, z Karlína až na nádraží Západní, volným tempem, asi tři kilometry za hodinu, zastavujíce, kdykoli někdo chtěl přistoupiti nebo vystoupiti. Kdo z Karlína se chtěl na západní nádraží dostati včas, musil takovým omnibusem vyjeti aspoň o půl druhé hodiny dříve, jinak se ke vlaku nedostal. Všechno bylo takové tiché a po dnešních našich pojmech staromódní. A nejen to. Poněvadž již tehdy bylo na Třídě policejní ředitelství, bývaly touto krásnou ulicí za bílého dne voděny průvody hnanců čili šupáků v hadrech tak se rozpadávajících, že jimi prosvítala nahá těla nešťastníků, i nevěstek, schy-

taných patrolami za noci. Takovými průvody byla Třída Ferdinandova znešvařována dlouhá léta, neboť tehda ještě dávno nebylo „Zeleného Antona“, ve kterém se nyní lidé toho rázu dovážejí a odvážejí. Ba i na Třídě Ferdinandově pořádány byly pusté štvanice pražských skotáků a Pepíků na politováníhodného ubožáka, mrzáka Fangličkáře čili „Kapsahoří“, kterýž se Prahou belhal o dvou berlích, i na jiného pomatence „Karlíčka Bum“, který se Prahou potuloval vždy s lahví vody v ruce, aby se měl čím brániti proti uličníkům, které tou vodou poléval. Rakouská policie vždy měla dost orgánů na čmuchání a špehounství politické, ale neměla dost síly a hlavně vůle, aby zkrotila všeliké výstřelky pustých uličníků v nejživějších ulicích. Co jí záleželo na Praze! Vždyť to bylo pouhé „provinciální město“, říkali páni ve Vídni. A bezpečnostní orgány pražské tomu dobře rozuměly.

Ach, milý pane pamětníku, kam jsem se to dostal! Vždyť jsem ani nedopověděl o těch praporech. A tak tedy mějte strpení, až se zase potkáme.

3.

(V říjnu 1921.)

(O praporech. — Mládí českého života spolkového. České Sokolství. Sokolovky. Počátek Sokola v Hradci Králové. Účinek jednot sokolských na český život. — Císařský hněv. — Sbírky paní a dívek na prapory, vyšívání praporů a fáborů na ně. — Svěcení praporů. — Malíř František Chalupa. Kterak jsem ho bezděčně urazil. — S kumštýři opatrně!)

O Třídě Ferdinandově, o některých jejích tehdejších závodech ještě ledacos vám mohu povědět, milý pane čtenáři, a vrátím se k tomu. Ale vidím, že mě teď držíte za knoflík raglánu, a bojím se, abyste mi ho neukroutil. Dopovím tedy o těch praporech.

Tehdejší doba, milý pane, byla nejen mládím naším, nás dvou a všech našich vrstevníků; bylo to mládí všeho našeho života spolkového. A tu bych skoro mohl začíti vzpomínkami z dětství, z let šedesátých. Z těch let, kdy se z Prahy do všech krajů českých rozletělo slovo Sokol, Sokolství. Nebo to jest jisté, že o vzplanutí nového, rušnějšího života českého zásluhu nesmírnou a pořád ještě nedoceněnou má Sokol pražský, jeho zakladatelé. Po útlaku bachovské vlády bylo založení mateřské jednoty pražské činem přímo kouzelným, jako to

pohádkové vysvobození začarovaného hradu, aby se rázem oživili všechny zkamenělé postavy v nádvoří, všichni spáči v komnatách i ečelnících. Rozvinutí korouhve tohoto prvého našeho spolku tělocvičného, veselý, třepetavý zvuk jeho „sokolovek“ (jež, bohužel, za několik let po policejním zákaze musily zas umlknouti), červené košile a pyšná péra sokolí na čapkách — to vše elektrisovalo tehdejší život, vlekoucí se donedávna dusným ovzduším. Jakmile zdaleka zavlál bělorudý prapor nad četou českých gymnastů, jakmile na obzoru zahořely rudé košile a zajásaly sokolovky, popadalo to za srdce i lidi chladné, lidi dvojjazyčné, ba i lidi do té doby jen německy hovořící. Kéž bych vám dovedl vylíčiti, jaký to byl rozruch, když „sokolování“ zaletělo také k nám do Hradce Králové, do pevnosti plné vojáků, kněží, úředníků atd., a když první členové tehdejšího Sokola tamního vytáhli na první cvičení do Střelnice na Podměstí. Vedle mladíků dvacetiletých kráčeli tu již zralí mužové, ba nejeden s hlavou prokvetalou. Těmto „starým bratřím“, mnohým již tělnatějším, šla první cvičení dosti nesnadno, a četní diváci se i nasmáli tomu novému „kotrmelcování“, jak povídali. A ztopoření pánové z krajského úřadu v cylindrech uhýbali se plaše a brumlali k sobě navzájem nevrle: „Ajne kuriózе gešichte das! Was fýr cvek hat den dýze narrhajt!“

Ale když pak hradečtí krejčí našili bratřím spolkových krojů a ševci sokolských krčenek, a když náš Sokol poprvé vytáhl na výlet — na výlet,

povídám, již ne na „landpartii“, jak se do té doby říkávalo — tu pohasly všechny úšklebky na tvářích. Pojednou se zachtělo všem divákům do kroje sokolského, i těm včerejším posměváčkům.

A tak bylo dojista všude. Jestliže ten umělý němčinový nátěr na povrchu nespadl dříve, teď všude rázem pukal, odpryskával s těla a padal s mnohých, kdož o sobě posud nevěděli, že jsou vlastně Čechy a že v nich nemůže bušiti jiné srdce než české. A kterak se neměl ten živel sokolský líbit Čechům upřímným i Čechům do té chvíle na černožluto přebarveným, když se líbil i samému našemu císaři pánu Františku Josefovi! Aspoň se po Sokolech velmi pídil, když r. 1867 zavítal do Prahy k vysvěcení nového řetězového mostu, kterýž měl pak celého půlstoletí nésti jeho jméno, mostu z Eliščiny třídy pod Letnou. Vezli ho Prahou z královského našeho hradu, po Nábřeží, po Příkopě, a v tom špalíru na ulicích stále mu něco chybělo. Konečně se obrátil k svému pobočníku (nebo kdo to vedle něho seděl) a ptal se netrpělivě:

„Ja, vó sán den dý mit dy rótn hemdn, dy Sokóln?“

Tehda totiž ho Sokolové nevítali, provozovali obstrukci, jejich písně hlaholily kdesi na výletě, a ze Žofína zas prý doléhal k sluchu císaře pána hlahol písní shromážděných tam studentů. A že ho nevítali Sokolové „mit dy rótn hemdn“, dopálilo císaře pána tak, že když jej přivezli zpátky do královského hradu našeho na velebné Hradčany,

odepjal rozhněván svou císařskou šavli a mrštil jí o podlahu tak zuřivě, až její rukověť urazil. Nebo náš nejvyšší pán byl velmi prchlivý pán, hlavně prý v mladších letech.

Promiňte mi tu odbočku, milý pane pamětníku. Ale když se člověk začne rozpomínati, přichází mu na mysl páté přes deváté.

Tak tedy v prvém desítiletí po založení Sokola pražského, v tom čerstvém závanu života národního, společenského, politického, vznikaly na všech stranách omladky jednoty mateřské, a po jejich příkladu vznikaly jednoty pěvecké, spolky živnostenské, dělnické, hasičské, spolky a besedy čtenářské — nelze všech vypočítati. A každé takové jednotě bylo třeba očividného znamení sjednocujícího, symbolu — praporu. A těmito prapory byla zas probouzena i ženská duše česká, a v tom také tkví kus jejich velkého významu. Významu, kterému dnešní střízlivá doba se svým kabaretním úšklebkem skoro již ani nerozumí. Sdružovaly se ženy a dívky české, aby sokolskému, pěveckému neb dělnickému spolku prapor darovaly. Sbíraly na něj dům od domu, nakupovaly drahocenné látky hedvábné, vlastníma rukama jej vyšívaly nebo jej vyšíti dávaly. Malá děvčátka, školní žačky vyprazdňovaly své pokladničky, přinášely své hřivničky „na prapor“. Dívky seděly celé dni, šily, obrubovaly. Z české společnosti vyhledávány byly paní buď svou činností významné neb větším majetkem oplývající a voleny za matky a kmotry praporů, dívky z rodin měšťan-

ských, živnostenských a dělnických za družičky. Docházely k nám do závodu, matky a kmotry i družičky věnovávaly skvostné fábory na žerď, z těžkých pentlí hedvábných, s bohatými mašlemi a dole se zlatým a stříbrným třepením, na stuhy byla vyšívána příslušná hesla věnovací. Ach, milý pane pamětníku, ve všem tomto ruchu bylo mnoho radostí nejen pro nás mladé, ale i pro usedlejší svět český, a v tomto pořizování praporů pro vznikající jednoty bylo mnoho ušlechtilého závodění dárců a dárkyň. Všichni se předstihovali. „Jaký prapor jste zhotovili pro tu a tu jednotu? Okažte nákres. Ano, ale náš musí být ještě krásnější, skvostnější."

Bylo shánění vzorů, vymýšlení ozdob, hledání vhodných, nádherných látek. Všechen personál tu býval na nohou. Přes tu chvíli chvátali jsme tu ke slečně vyšivačce, tu k řezbáři Heidelbergovi neb k Votočkovi, tu k pašíři Voborníkovi na František, tu zas ke stříbrníku Žikešovi. Neboť hroty praporových žerdí nebyly vždy jen postříbřené, mnohdy bývaly z ryzího stříbra, i kování dolejšího konce bývalo stříbrné.

Na prapory ovšem bylo třeba všelikých znaků, českého lva, bílého sokola, pro pěvecké spolky lyry nebo harfy, na prapory živnostenské znaků cechovních a všelikých emblemů čili význaků jiných, a také přesných, bezvadných nápisů, k čemuž užíváno hlavně ozdobné abecedy tak zvané staročeské. Skoro všechny tyto znaky, monogramy a písmo na ko-

rouhve a příslušné nápisy na fábory — totiž nákresy jejich pro vyšivačky — hotovil pro závod Bratří Tučků akademický malíř František Chalupa (narodil se r. 1828, zemřel 1887). Byl Chalupa sice krajinářem, ale maloval také architektury a rýsoval se zdarem všeliká heraldická zvířata, lvy, orlice, znaky měst, atd., a zvláště vynikal komponováním svrchu řečené alfabety „staročeské", kteréž za vzor sloužily iniciálky všelikých starobylých kancionálů českých. Také k němu jsem často docházel, do uličky Zderazské, kde bydlil tuším Na Zbořenci, abych na něm vyupomínal nějaký nákres, vzor pro vyšivačku, s nímž právě bylo naspěch. Již tehda mnozí umělci nevynikali právě zvláštní dochvilností, ač tu dlužno povědĕti, že Chalupa náležel k nejsvědomitějším a všeliké jeho omeškání bylo skoro vždy přičísti jen pilnému jeho zaměstnání.

Také tohoto umělce vidím podnes živě před sebou, ač půl věku uplynulo. Však také jeho postava a všechno vzezření bylo z oněch, jichž nezapomínáme. Tehdáž bylo mu snad pětačtyřicet let — v mých mladých očích arci to byl starý pán. Snad právě účinkem svého vzezření. Také on se mi podobal patriarchovi biblickému, ale zas naprosto jiného rázu než starý Heidelberg. Hlava Heidelbergova byla plna realistického výrazu, zjev samorostlý a uchvacující svou přirozeností. Naproti tomu tvář Chalupova vypadala spíše jako malířem komponovaná, spíše jako hlava stylisovaného světce oltářního. Heidelbergova hlava byl život sám,

tvářnost Chalupova byla spíš jak studie. Jeho obličej byl hustě zarostlý a prodlužoval se v hnědou bradu, splývající až na prsa a pečlivě pročesávanou. Byl postavy nadprostřední, chodil zpříma jako granátník, s hrudí sebevědomě vypjatou, kroky vážnými, odměřenými, dojista na coul, ba na čárku stejnými. Nikdy jsem ho neviděl chvátajícího. Byl patrně krátkozraký, ježto nosil silné brýle, pod nimiž oči jeho nějak přísně hleděly do světa. Málokdy jsem viděl, aby se smál. Domýšlel si něco na své umění a hovořil dosti drsně. Nestrpěl dlouhého vysvětlování, jak má co udělati. Po několika slovech, prohlédnuv koncept nápisu neb náčrtek znaku, mávl rukou a zvolal:

„Dobrá, dobrá! Vím už...“

Kdykoli k nám přišel do závodu, nebo kdykoli jsem byl poslán k němu, neubránil jsem se, abych si nevzpomněl na obrázky „Biblické dějepravy“ ze svých školáckých let. Bylo v jeho tváři, postavě, povaze i mluvě cosi strohého, jako dojista v povaze všech těch proroků a patriarchů, o kterých se ve Starém zákoně dočítáme. Arci však v jeho povaze nebylo ani stínu mazanosti jako v těch starých biblických Židech, kteří se stále s pánembohem smlouvali a s ním nové a nové kontrakty uzavírali, aby co nejlépe pochodili.

Taky u Chalupy jsem nejednou dlouhé chvíle posedával, než narýsoval nějaký nápis neb význak, abych jej za tepla slečně vyšivačce donesl. Víte přece, co je to „postarbajt“ čili práce nakvap,

honem honem, aby to ještě dnes bylo na poště, možno-li. A tehda býval chvat s prapory objednanými. V neděli měl být prapor posvěcen a my ho ještě ve čtvrtek nebo i v pátek neměli pohromadě. Stalo se nejednou, že hrozilo nebezpečenství, aby se zásilka poštou nebo drahou nezmeškala, a tu nezbývalo než vypraviti zvláštního posla, některého z nás pomocníků, aby s praporem na určité místo dojel. Bývaly to shony veliké a celým závodem zavládalo nesmírné rozčilení. Spolek vyčkával netrpělivě příjezdu každého vlaku, předsedové a jednatelé telegrafovali, kmotry byly připraveny a v zimničném rozechvění učily se nazpaměť svým proslovům, družičky se nemohly dočkati neděle a zatím zkoušely bílé šatičky, rozšlapávaly nové botičky, spolkoví nebo pozvaní pěvci cvičili slavnostní kantáty — a prapor pořád ještě byl u nás v Praze. Ještě mu chybělo dolejší kování, ještě stříbrník nepřinesl objednaný hrot, ještě se dodělávalo vyšívání druhého fáboru.

Ale konečně tedy bylo vše pohromadě. Posledně byla rozvinuta hedvábná korouhev k prohlídce, je-li vše v pořádku, a potom obezřele navinuta na hořejší část žerdi, neboť žerď vždy byla ze dvou dílů, na závity, aby se lépe stěsnala do kratší bedny, a teprve v sídle spolku byly obě poloviny sešroubovány. Každá část praporu zavinuta byla do množství jemného i hrubého papíru obalného, vložena do úzké, podélné bedny, víko přibito, na ně pečlivě napsána adresa — a ve chvíli, kdy to všechno mělo

jíti na dráhu neb na poštu, otevřely se dveře, a tu vcházela rozčilená spolková deputace z města A. nebo B. Nemohouce se dočkati zásilky, vypravili se činovníci spolkoví do Prahy, plni obav, co se s praporem přihodilo. A když jsme jim odevzdávali připravené „collo“, zazářily jejich zraky a poselstvo odjíždělo jako s válečnou kořistí. V takových případech jsme jen litovávali, že pánové nepřišli o hodinu dříve. Zondali jsme se bedněním, čehož při takové osobní dopravě nebylo třeba. Byl by tu stačil jen povlak z voskovaného plátna nebo dokonce toliko papírový, lepenkový.

A když jsem tu vzpomněl malíře Chalupy, jehož kresby najdete ve starých ročnících Květů Hálkových, Světozoru dra Fr. Skrejšovského i pozdějšího, Zlaté Prahy i jiných časopisů obrázkových, musím i z toho se vyznati, kterak jsem tohoto umělce jednou na krev urazil. Arci ne vlastní vinou. Toliko tím, že jsem do slova svědomitě vyřídil vzkaz, jak mi byl nadiktován. Tomu jsem byl naučen již od prvé chvíle svého života za pultem, abych nic „nezkaňhal“, jak principálové vůbec říkali. Tak i v nové kondici mé řekl mi jednou mladší šéf, abych tlumočil každý rozkaz doslovně, jak jej slyším. „Pefél je pefél,“ dodal žertovně. „Mluvíte za firmu.“

A tak se jednou stalo, že na korouhev mělo býti vyšito cosi neobvyklého, co ještě na žádné z předešlých nebylo. Starší principál, který měl na starosti dílnu ozdobnickou za krámem a vůbec

technickou stránku závodu, dlouho si tím lámal hlavu, kreslil, komponoval, rozřešení však se pořád nedařilo. Měl to býti náčrtek pro malíře Chalupu. Konečně mrštil tužkou a řekl:

„E, ať to pan Chalupa udělá, jak rozumí.“

Chalupa tedy poslal svůj návrh, ale ani s tím nebyl principál spokojen. Kladl emblem na stole všelijak, napravo, nalevo, vzhůru nohama i napříč, vraštil čelo, a konečně mne zavolal.

„Prosím vás, dojděte k panu Chalupovi, řekněte mu, takhle že to udělat nemůžeme, že je to nějak humpoláčké. Že prosíme, aby to bylo subtilnější, filigrannější.“

Popadnu klobouk, jdu k Chalupovi, vracím náčrtek a věrně vyřizuji, jak mi bylo uloženo, doslova věrně. Sotva jsem dopověděl, Chalupa zrudl, zraky jeho zasršely, a rozkřikl se na mne:

„Co si to troufáte, mladíče zelený! Vy mi povídáte humpoláčké? Já že dělám něco humpoláckého?“

Až jsem se zděsil, jak zahromoval.

„Račte odpustit, pane Chalupo,“ ozval jsem se zaražen, „ale pan šéf — —“

„Ani slova již, mladíče!“ rozkřikl se po druhé. „Pan šéf? Však já vám u pana šéfa zasolím. Tohle šéf jistě neřekl!“

Odcházel jsem od něho všecek zkoprnělý a zpáteční cestou teprve jsem uvažoval o pravém smyslu slova, které pana Chalupu tak rozkohoutilo. Humpoláčké! Bylo tak často pronášeno o všeličem, tak

všední, obvyklé, že mne nikdy nezaráželo. Ale teď, po výkřicích páně Chalupových, ano, teď se mi zdálo nějak divné, nemotorné a zvlášť k umění malířskému nepřiléhavé. Ale já za ně nemohl, já ho nevynašel. A hlavně: vyřídil jsem, jak mi bylo poručeno.

Starší principál byl v dílně za krámem a za pisárnou, když jsem se vrátil. Dobrá, nespěchal jsem na to, abych mu pověděl, jak jsem pořídil. Času je dost. Na takové věci je vždycky dost času.

Ale jen jsem pověsil klobouk, rozletěly se dveře krámové, a tu byl Chalupa sám. Nechtěl čekati, až v něm krev ochladne. Pustil se v patách za mnou.

„Kde je starší pan šéf?“

Hledaný brzy byl z dílny vyvolán. A z pisárny vyšel i mladší šéf.

Zhurta spustil Chalupa:

„Prosím vás, koho jste to ke mně poslali? Víte, co mi řekl? Že to je humpolácké, co jsem vám nakreslil. Považte si, humpolácké!“

„Račte dovoliti — —“ pokusil jsem se, abych se ospravedlnil.

Mladší šéf podíval se na staršího, který po výbuchu páně Chalupově jevil zřejmé rozpaky, podíval se i na mne, zachytil můj pohled, který letěl k jeho bratru, a hned pochopil situaci: Nemohl v tom nechati bratra, abychom si Chalupu navždy nerozhněvali, ježto jsme jeho pomoci často potře-

bovali. A jeho zraky pravily ke mně: „Neříkej už nic, však to spravíme.“

„Víte, pane Chalupo, náš milý pan H., jestli to tak řekl, dojista to zle nemyslil, a nebyl si toho ani vědom. On je ze severovýchodu, tam mají všeliká zvláštní slovíčka a pořekadla, a tak asi mu to přišlo na jazyk...“

Sice se ve mně všechno vzpíralo, že to má uváznouti na mně, ale měl jsem oba šéfy tak rád, že jsem mlčel, a Chalupa nakonec odcházel udobřen, uchlácholen. Druhého dne jsme dostali nákres nový, něžnější, lepší prvého, a tím se umělec mlčky přiznával, že prvý návrh urobil přece poněkud nedbale. A zdálo se mi později, že slovo, které jej tak dohřálo, přece jenom nekladl na můj vrub, neboť když jsem k němu po čase přišel s novým poselstvím, tvářil se, jako by se mezi námi bylo nic neudálo.

A mladší šéf večer po té aféře mi poklepal na rameno a řekl mi:

„Já vím, já vím... Ale po druhé musíte býti také trochu politikem a musíte si pefél upraviti, abychom si s nikým ocet nerozlili. A zvláště s kumštýři.“

A to ponaučení jsem si opravdu zapamatoval. Již pak se mi nic takového nepřihodilo.

4.

(V říjnu 1921.)

(Ještě o Třídě Ferdinandově. — Dům „u Lemonů", hostinec Vinzenze Kallause. — Veršovaná odveta Miroslava Krajníka. — Hypoteční banka. — Krámy a „kvelby". — Knihkupectví Grégra & Datla. Kdo do něho chodíval. — Česká kniha v rodinách „patriciů". — Platýz. — „Černá růže", Měšťanská Beseda. — Nájemníci v Platýze.)

Zastavil mne jeden z milých pamětníků oněch starých časů a řekl ke mně:

„Napsal jste o Třídě Ferdinandově, že byla za vašeho mládí, před padesáti lety, tak pustá, ale pokud já vzpomínám, nezdá se mi to."

Tu bylo mému slovu nedobře rozuměno. Nenapsal jsem, že byla pustá, nýbrž jaksi mrtvá, a to jest míněno hlavně po stránce obchodní. Připomeňme si tedy, jak to v ní vypadalo před lety padesáti a ještě dosti dlouho potom — arci, pokud má paměť stačí.

Třída Ferdinandova, nyní Národní, počíná u Perlové ulice. Na rohu této ulice stával kdysi nízký dům, stará hospoda „u Lemonů", ale když jsem přišel do Prahy (1868), stál na tom místě již veliký, ještě skoro zcela nový dům nynější, dostavěný buď toho roku neb o rok dříve.

Ve velikém krámě nárožním byl závod s módními látkami pro dámy, firmy Čumpelík a Schneider. Jméno Čumpelík dojista není původu germánského, přes to na firmě se skvělo Czumpelik, ačkoli bratr tohoto Czumpelika, doktor mediciny a primář v zemském blázinci, později ředitel tohoto ústavu, podpisoval se správně po česku Benjamin Čumpelík. Tehda však, ač je tomu pouhých padesát let, užíváno ještě staré „ortografie" čili pravopisu, a po Praze hemžilo se plno Czernych, Czadů, Czuříků, Czubů, Czurbů, Czurdů, Czerwinků, Czernochů, Czapků, ba i Czísařů, Czibulků, Czyhlarzů atd., Taková jména pocházela z časů snad Josefových i pozdějších. Byla jména, že jste si mohli jazyk překousnouti, než jste vypozorovali, jaký je vlastně jejich zvuk. Znal jsem pána, který se podpisoval Matiegcziek, jako také byl uzenář, jenž se jmenoval Nowottne. Jen pro Krista pána aby se zakryl český původ!

V přízemku do Perlové ulice, tam, kde do nedávných let byl lahůdkářský závod Vondráčkův, byla již na sklonku let šedesátých a ještě dlouho potom hospoda, označená velikým, nápadným štítem Restauration Vinzenz Kallaus. Byl to hostinec pro labužníky, břichopásky. Slynul výbornou kuchyní, nad níž bděla sama choť pana hostinského, kterýž byl skutečně Němec, tuším odněkud ze severu nebo západu Čech. Byla to restaurace vyhlášená, nikde v Praze v obyčejném hostinci prý se tak dobře nejídalo. Chodili tam vyšší úředníci, větší

obchodníci, důstojníci a staří pensisté, hlavně staří mládenci, kteří si na celý život odepřeli dobrodiní krbu domácího a kterým nesešlo na tom, že tam oběd neb večeře stojí o šesták či o dva více, než všude jinde. Společnost byla tam v těch letech většinou německá, a když tam zapadl dobrák Čecháček — hovořil taky německy, aby se nelišil od ostatních, aby se naň nehledělo nějak přes rameno. Ale kdo chodili, chodili hlavně jenom na jídlo. A po večeři pánové, vypivše jaksi z nouze jedinou holbu piva, zaměřovali k blízkému Pinkasovi (nyní již přes čtyřicet let Brabec), k Donátovi nebo k Ježíšku do Spálené a jinam. Neboť pivo u p. Kallause — ač prý také plzenina — nebývalo tak dobré jako jeho kuchyně. Snad vinou sklepů. Hostinský sám, jehož jméno Kallaus nepochybně bylo znetvořeno z původního českého jména Kalous, nevynikal prý přílišnou vlídností k hostům, a snad hlavně k českým hostům. Někdy roku 1877 byl v řečeném hostinci nějak nepřívětivě obsloužen mladý tehdáž doktor práv a básník Miroslav Krajník, muž břitké povahy, který nesnesl žádné nešetrnosti. Srážka s panem Kallausem popudila jej tak, že o ní napsal dlouhou veršovanou historii s názvem „Hospodský ‚hrubián' čili Arga u siáda aneb: Smutně pravdivá historie o sekantním traktéru, item o trýzněných hostech a vypovědění, jakého konce došel nadřečený hrubián. Všem ‚zdvořilým' hospodským vůbec a nevinně utiskovaným hostům zvláště pro příklad a ponaučení sepsal Matyáš Kalous-

Sůva-Vejrovský". Přinesl nám své veršování do Palečka Ottova, kde jsme je také v čísle 57. pátého ročníku (1877) na stránce 454. otiskli. Tučným au ve slově Argausiáda narážel autor na pravopis ve jméně Kallaus.

V patře řečeného domu „u Lemonů" měla v léta sedmdesátá a ještě celá desítiletí pozdější své kanceláře Hypoteční banka pro království České, než si vystavěla nový palác na náměstí Havlíčkově. Také dům „u Lemonů" býval jejím majetkem, a nebyl nikdy tak oprchalý, nevlídný, s římsami otřískanými, jako je dnes.

Do Třídy Ferdinandovy vedle Čumpelíka a Schneidra zbývaly ještě asi čtyři menší místnosti tržní čili krámy, jak dnes všeobecně říkáme o každé místnosti, která je součástí domu a ve které se něco prodává. Jenom obchodníci se zbožím osadnickým čili smíšeným před padesáti a šedesáti lety nazývali svá ponurá přízemní sklepení „kvelby" a netrpěli, aby se jim říkalo krám. Jestliže kdokoli před kupcem hovořil o jeho „krámu", dostalo se mu nevrlého ponaučení, že je to „kvelb", žádný krám, a jestliže se tak pozapomněl vlastní nový učedník a zmínil se o „našem krámě", dostal nejdřív pohlavek a pak teprve ponaučení:

„Pitomče (bibe, hřbete, balíku venkovský, atd.), pamatuj si, že máme kvelb a žádný krám! Kramáři a řezníci mají krám!"

Rozumí se, že si každý učedník takovéto „oblo-

žené“ ponaučení zapamatoval a volával pak svědomitě do brlohu za krámem:

„Prosím, pane principále, do kvelbu! Je tu panička, která chce mluvit jen s pánem.“ —

V jednom z těch menších krámů dlouhá desítiletí se držel obchodník se zbožím železným a norimberským J. Maruna, v jeho sousedství se střídali obchodníci s módním zbožím pro pány nebo s hedvábím, bavlnou, atd. Krám poslední a z oněch menších největší, jehož polovinu má nyní papírnictví Paroubkovo a Rozhonovo, zaujalo kolem roku sedmdesátého nové knihkupectví dra Eduarda Grégra & Ferdinanda Dattla. To byla pro tehdejší český svět literární veliká událost. Již samo jméno zakladatelovo, dra Eduarda Grégra, nasvědčovalo, že to bude závod čistě český, dokonce snad „demonstračně“ český. Měla sice Praha již tehda hezký počet knihkupectví českých, jmen téměř historických, jako Řivnáčovo ve staré budově musejní na rohu Nekázanky, I. L. Kobra (vydavatele Riegrova Náučného slovníku) daleko „z Prahy“ u Řetězového mostu, kteráž dvě byla v tu dobu největší; pak Jaroslava Pospíšila na Václavském náměstí, o něco dále Bedřicha Stýbla (kteréž bylo tehda knihkupectvím čistě katolickým), ve Spálené ulici bylo dokonce Slovanské knihkupectví Petříkovo, v Jezuitské (nyní Karlově) ulici malé knihkupectví Novotného, které však nemělo dlouhého trvání. V téže ulici o něco později založil knihkupectví Theodor Mourek, muž velmi podnikavý, který vydával pěkné věci, brzy však zemřel.

V Karlíně byla již v léta šedesátá firma Mikuláš & Knapp — atd.

Nové knihkupectví, které vábilo již jménem Grégrovým, bylo založeno jako moderní, a vedle české literatury pěstovalo i sortiment, totiž veškeru literaturu cizí. Duší závodu byl Dattel, ježto dr. Edv. Grégr se obíral hlavně politikou. Uliční skříně lákaly bohatým výkladem nejnovějších děl, obrazů, podobizen, a tam jsme stávali někdy celé hodiny se zbožným přáním, abychom si mohli koupiti vše, co tam bylo vyloženo.

V tehdejší dobu nebyla knihkupectví ještě tak hojně navštěvována jako nyní. Ba, v některých bývalo celý den skoro tak ticho jako v lékárnách. Za hodné chvíle otvíraly se dvéře, kdosi skromně vcházel, skromně se na tu neb onu knihu pozeptal, dlouho vybíral, uvažoval, stále v duchu svou hotovost v kapse přepočítával, než knihu koupil. Právě lidé, kterým kniha byla potřebou, požitkem a rozkoší, neměli peněz nazbyt, aby té potřebě dosyta mohli hověti. A kdo peníze měli, a právě kdo jich měli nejvíc, knih nepotřebovali. Byly domácnosti, ve kterých jsi našel všechen přepych — po tehdejším smyslu — pěkný nábytek, brokátem potažené garnitury, koberce ve všech pokojích, sádrové sošky, krásný porculán i sklo, drahé lampy a lustry, bývaly i hostiny v takových domácnostech, ale české knihy jsi nespatřil. Vždyť ještě před dvacíti lety se stalo, že do bohaté, patricijské rodiny pražské byla pozvána dramatická umělkyně, a po hostině

požádána, aby něco přednesla. Umělkyně se pídila po nějaké novější české knize, po verších toho neb onoho básníka českého, toho neb onoho novelisty. Ani jediné knihy takové nebylo v celé domácnosti. Umělkyně poslala do nejbližšího knihkupectví pro hledané verše — a hostitel zcela lhostejně a klidně přihlížel k tomu, jak umělkyně podala služce z vlastní tobolky dvě zlatky, aby knihu zaplatila. Potom u večer však proudem teklo i šampaňské. Umělkyně odcházejíc nechala potom knihu, kterou zaplatila, domácímu pánu na památku. Možná, že by se stejný výjev mohl udáti i dnes ještě v nejedné patricijské rodině. U nás totiž se toho slova nesprávně užívá, našemu světu je pojem patricijství nejasný. Naši patriciové naprosto nevědí, že patriciové dávní, staří, bývali právě ctiteli a fedrovateli každého umění a že pod jejich střechou bývaly vždy veškeré poklady duševní tvorby, v jakékoli podobě. —

Knihkupectví Grégra a Dattla však nás mladé vábilo ještě něčím jiným. Bývaloť dostaveníčkem ne-li všech, tedy mnohých tehdejších vynikajících českých literátů. Docházelť tam Neruda, Hálek, Ladislav Quis, Sládek, Antal Stašek — nemohu vzpomenouti všech. Když jsme tam zahlédli kohokoli z tehdejších náčelníků literárního světa, číhávali jsme dlouhé chvíle před výkladní skříní, abychom se na něj dobře podívali, až vyjde, abychom si jej vštípili v paměť. Nosili jsme je tak v hlavě živé, neboť jejich podobizny jsme si koupiti nemohli. Prodávaly se

tehda po třech šestácích, to pro nás byly velké peníze. Pro nás tehda ještě nebylo žádné „konjunktury“. Ani jsme toho slova neznali.

Další dva domy a závody v nich byly celkem bezvýznamné. Až pak přišel Platýz, kterýž imponoval svou rozlehlostí. O tomto velikém domě, který sám o sobě a se svým nádvořím vypadal jako malé město, říkávalo se, že je to „pražský velkostatek“. Zasvěcení lidé věděli a vypravovali, že Platýz svému majetníku vynáší každou hodinu ve dne v noci po dukátu, a to byla v očích tehdejších malých lidí suma ohromná. Totéž říkalo se ostatně také o domě „U černé růže“ na Příkopech, ve kterém v ty doby měla své místnosti pražská Měšťanská Beseda, než si vystavěla dům na Židovské zahradě čili nynější ulici Vladislavově. A když jsem o Černou růži zavadil: K besednímu sálu náležel i balkon, vedoucí na Příkopy, a s tohoto balkonu mluvil i sám Palacký k lidu, jenž se na ulici shromáždil. Sám jsem ho slyšel někdy kolem roku 1870, po nějakých volbách, nepamatuji zda sněmovních či obecních, nebo tehda ještě jsme o Prahu zápasili s Němci, tehda Němci chodili k volbám. Tedy tenkráte jsme to slavně vyhráli, Příkopy se zalily obecenstvem, Beseda nahoře byla skvěle ozářena, na balkon vyšel Palacký a řečnil k zástupům dolů. Byl již hodně v letech, ale hlas jeho daleko bylo slyšeti. A lidstvo na Příkopech bez dechu naslouchalo. Mluvilť Palacký, byla to vzácná chvíle! —

O Platýze tehda ještě něco se vyprávělo, a bylo

to tuším pravdivé. Že se tam člověk může narodit, že tam může dožíti pěkného věku, dokonce klidně umříti, a že na něj domácí pán za celý ten čas krejcaru na nájmu nepřirazí. Byl to jeden z nemnoha domů pražských, ve kterých nájemníci nebyli „štajgrováni“, jak se po pražsku říkalo. Je mi známo, že tam skutečně byly nejen byty, ale i krámy, z nichž se dvacet neb třicet let platilo stejné a nezvýšené nájemné. Krám za šest set zlatých, a dvacet neb třicet let ne krejcaru více! Ale konečně tato pražská pohádka vzala asi před desíti lety za své. —

Docházím k domu, jemuž se říkalo u Švertásků, a to byl tehdy slavný dům v pražské tradici.

5.

(V listopadu 1921.)

(Pražští „švertáskové". — Kočebrové, gráni, vlastně Kočevjané. — Obchody s jižními plodinami a výrobky. — Lahůdkáři. — Brüder Schwertassek. — Kavalíři, zlatá mládež. — Hospodárnost českých rodin. — Bankety, svatební hostiny. — Olomoucké syrečky, za tři nové másla. — Šesták, zlatka jindy a dnes.)

Nynějšímu pokolení vyrůstajícímu, a hlavně mládeži venkovské, která přichází na pražské školy a časem zapadá do menších hostinců a pivovarských pivnic, je na počátku velmi podivno, jaká je to v Praze rozšířená rodina Švertásků. Na každého potulného prodavače sardinek a svinutých sardelek, znojemských okurek, nakládaných cibulek a podobných pochutin jiných volají všichni zahnízdění hosté: „Pojďte, pojďte, Švertásku!" Ba i babkám, starým i mladším, které po pivovarech a pivnicích roznášejí pokrájené slanečky, říká se „paní Švertásková". Před lety padesáti a dávněji říkalo se každému takovému podomnímu obchodníčku „grán" anebo „gočebr, kočebr", teprve mnohem později se ujalo pojmenování „kočevák". Za Jungmanna bylo toto podomní obchodování s mořskými rybičkami a jižním

ovocem asi ještě neznámo, jeho slovník nic o tom nemá. Z Kotta se dovíte, že g r a n značí na Moravě Krajince (Krainer), prodávajícího po venkově látky na šaty a p. Teprve Doplňky Kottovy uvádějí kočebra, kočebráka, totiž kočevana, der Gottscheer. Kočevje (Chočevje, Kočevsko město) jest město v Kraňsku (Krajině). Jako se do celé někdejší říše rakouské vydávali naši milí dráteníčkové ze stolice trenčanské, ba i do širého Německa, až do končin baltických, kde jsem se s nimi na svých potulkách nejednou setkal, tak také obyvatelé města Kočevje a jeho oblasti se vydávali na podomní obchod do celého Rakouska, nabízejíce zejména jižní ovoce a rybičky. Ve Vídni a v Rakousích vůbec jim říkali Gottscheer, Gottscheber — ejhle, odtud „české" k o č é b r, později tedy kočevák, ač by tuším správně bylo jen k o č e v j a n.

Malí tito obchodníčkové byli před lety vesměs původními kočevjany, „grány", kteří hovořili podivnou německou hatmatilkou, promíšenou výrazy slovinskými, a těžce se učili česky. A byli jaksi harcovníky, předvojem jiných. Když seznali, že tu jest půda pro takový obchod příznivá, přivolávali další krajany, z nichž nejeden si pořídil krámek stálý, na počátku malý. Byli to lidé přičinliví, pracovití, jejich blahobyt vzrůstal. Nemohu říci, zdali takovým pochodem vznikly také velkoobchody s jižními plodinami, kterých před padesáti, šedesáti lety bylo v Praze několik. Ale soudím, že nejeden z jejich zakladatelů pocházel také z Kraňska a snad

přímo z Kočevje. Nasvědčovala by tomu jejich neobvyklá jména i jazyk, jakým hovořili. Stampfl & Loser, Hutter & Stampfl, Josef Plesche, Brüder Plesche — tak zněly ty firmy, neselhává-li mi paměť. A všechny byly usazeny v končině svatojakubské, v ulici Štupartské, Celetné, a jeden takový závod i v někdejších malých domcích, vlastně jen krámcích u Prašné brány, přilepených na bývalou kadetku. Zmizely ty krámky všechny, když se mělo započíti se stavbou nynějšího velikého domu obecního.

Před dvaapadesáti, třiapadesáti lety rád jsem chodíval do těchto velkoobchodů s jižním zbožím, někdy s dvoukolým vozíkem, někdy jen s nůší nebo s pytlem. Ta stará, klenutá skladiště voněla čerstvým, měkkým svatojanským chlebem, pomoranči, citrony, vanilkou, hrozinkami sultánkami, cibébami, korintkami, lékořicí (pendrekem), bobkovým listím — a čím vším ještě. Nejen pražští detailisté (drobní obchodníci), ale i velkoobchodníci komisionáři posílali tam pro zboží. Toť se ví, že ve všech těchto závodech byla „obcovací“ řečí němčina, a poněvadž se jejich personál ponejvíce skládal také z „gránů“, tedy němčina šlakovitá, abych tak řekl. Musili jsme my čeští učedníci notně natahovati uši, abychom porozuměli. Vždyť nám i „pražská němčina“ vůbec šla dosti ztuha, a ta byla tehda ještě pokládána za němčinu nejlahodnější, nejkrásněji mluvenou, ač to byla myslím již jen tradice ze starších dob.

Tyto závody dávno zmizely. Zdá se mi, že ze

všech těch firem žije v Praze jen jediná, tuším v ulici Štupartské. Ale jen firma. Původní zakladatelé také se již dávno rozžehnali se světem. A ponenáhlu vymizeli z Prahy také původní „gránové“, kočevjané. Jejich podomního obchodu ujali se domorodci. A zdá se mi, že již ani nemají míšků s devadesáti „kuličkami“, číslicemi, kterými dřívější gránové provozovali hospodskou loterii. „Malá-velká, za dva do sta, křížová, grád ungrád“, a kdo byl veliký hazardista, sázel „fix-nix“, totiž zlatku o celý gránův košík. Obyčejně vyhrával grán, a jen asi dvak ‚t jsem viděl, kterak milý kočevjan prohrál za zlatku všechen obsah svého košíku.

Kterak se gránům dostalo přezviska „švertásků“? Vraťme se na Třídu Ferdinandovu, v sousedství Platýzu, k domu čís. 33. Dnes je to vysoký, nový činžovní palác. Ale donedávna — snad ještě před patnácti lety — stál tu starý dům. Poněvadž byl nižší, zdál se mnohem širší nynějšího. Měl obvyklý klenutý vjezd z Ferdinandovy třídy, a na jeho rozlehlém, pověstnými „koleny“ dlážděném a s kopečka ubíhajícím nádvoří stála kašna. Zadní část a druhé průčelí domu toho do Martinské ulice tvořil kostel svatého Martina „ve zdi“, zrušený za císaře Josefa II. r. 1784 a prodaný soukromníkům. „Nyní jest zohyzděn,“ praví o tomto kostele Karel Vladislav Zap ve svém popise Prahy z r. 1868. Byl skutečně znešvařen. Byl všelikými přístavky a spojkami slepen s domem čís. 33 (417-I.) na Třídě a měl v Martinské ulici číslo 6. Sice každý mimo-

jdoucí, který jen okem o tu někdejší zkomolenou budovu v Martinské ulici zavadil, poznal rázem, že sloužila kdysi účelu jinému; celá Praha věděla, že je to bývalý Martinský kostelík. Šli jsme všichni mimo budovu tisíckráte, ale dnes již se nedovedeme rozpomenouti na její vzhled, nemáme-li po ruce tehdejšího obrazu jejího. Obcházejíce nyní kostelík sv. Martina ve zdi (totiž přilehlý k někdejší hradbě Starého města), obdivujeme se jen radostně, co se architektům podařilo vyloupnouti z bývalé netvárné slepeniny, z těžkého, všelijak splácaného zdiva. Vidíme gotický chrámek, vidíme uličku za ním, a tu teprv si činíme pojem o rozsáhlosti někdejšího starého domu, kterýž na svém průčelí do Martinské ulice nesl kdysi štít s nápisem Brüder Schwertassek. Nu ovšem, před padesáti lety nemohlo to býti jinak než po německu.

Štít visel nad obnovenými nyní vraty kostelními směrem k Uhelnému trhu. Tehda to byl vchod do lahůdkářského závodu bratří Švertásků, později jen Franze Schwertasska. Před lety padesáti a dávněji neměla Praha tolik lahůdkářských závodů jako nyní, kde na ně téměř v každé živější ulici narážíte. Na Ovocném trhu (a veskrz do Celetné ulice) byla firma Schwab a Bubeníček, v ulici Železné byli Meningrové, na rohu Široké (Jungmannovy) a Lazarské Krása, vedle České spořitelny zmíněný již Müller, níže ve Ferdinandově třídě asi proti ulici Mikulandské Faber (později Kučera). Ale ze všech těchto závodů nejznámější, nejpověstnější byl Švertáskův.

Tak známý, že se jeho jméno stalo v Praze příslovným. Jestliže se ševcovský učedník ošklíbl nad škubánky, jestliže pekařskému nejela pod nos „pekařská nemoc“ (totiž pařené housky), utrhla se paní mistrová hněvivě: „Bodejť, budu ti pro oběd posílat ke Švertáskům!“

Obyčejní kupci prodávali arci holandské slanečky, ruské sardinky, anšovičky, marinovaného úhoře, a mívali také otevřené krabičky sardinek francouzských, olejových, aby mlsnější „Kylianové“, kteří přicházeli dopoledne či navečer na sklenku vína, jen tak na pultě v krámě, měli k němu co zakousnouti. Ale kdo si zamanul na kaviár, před vánoci na hlemýždě, na škeble, o masopustě na ústřice, na nějakou paštiku či vzácnou konservu, musil jíti o několik domů dále, do „delikateshandlunku“. A kdo byl paškrtníkem vyškoleným, kdo měl jazyk nejchlupatější, věděl o Martinské uličce, o domě Švertáskově. Ve výkladní skříni někdejšího husitského kostela martinského byla vždy výstava nejvzácnějších lahůdek, jak je doba přinášela. Hrozny révy z dalekých končin, hrušky i jablka jinde nevídané, zvěřina srnčí i z vysokého, kančí hlavy s hrozivými kly, bažanti ve zlatém a zelenomodrém peří, vzácné mořské ryby, vonné ananasy na bowle, a vše to bývalo proloženo bateriemi lahví šampaňského, drahého vína francouzského, uherského i nejjemnějších rosolek.

Nebyl to jen obchod se zbožím studeným, u Švertásků se také vařilo. Bylyť za krámem i nad

krámem, v nádvoří již ke Třídě Ferdinandově, všeliké malé i větší salonky, ve kterých bývalo hodováno až do rána. Za života starého císaře Ferdinanda drželo se v Praze trochu více šlechty. Byl to sice smutný „dvůr“ na královských Hradčanech, ale přece jakýsi pablesk dvora, který přitahoval něco aristokracie. Páni s erby pořádali na „císařské louce“ na Smíchově koňské dostihy, na Žofíně v Praze šlechtické plesy (kteréž bývaly v hodinách odpoledních a končívaly někdy o sedmé večerní). V léta šedesátá i sedmdesátá ještě (na př. v dobu „charbusu“) bývaly v Praze velmi pohnuté volby. Po všelikých takových sjezdech, po dostizích, po plesích a všelikých „reunionech“ shromáždívala se šlechta v salonech Švertáskových, a tam pak holdováno vybranému soustu a dobrému truňku do noci, do kuropění, a mnohdy snad celé dni. Po vysoké šlechtě činili tak i mnozí kobylkáři a po vší aristokracii opičili se i majetní „privátníci“ z kruhů občanských, zvláště jejich synkové (obecně „pražští synkové“), příslušníci „zlaté mládeže“, kteří tam chodili utrácet stovky a tisícovky svých zazobaných otců. Ponejvíce to byla společnost německá, ne-li výlučně německá. Mezi českými Pražany nebylo ještě tolik prostředků k podobnému labužnému životu, české rodiny měšťanské teprv ponenáhlu „šly vzhůru“ a držely své groše pohromadě. Bylo sice velmi chvalitebné, že pečovaly, aby své zděděné nebo pracně vydělané peníze zachovaly a neprohýřily. Ale mnozí drželi je tak houževnatě pohromadě, že jména

českých boháčů z té doby „skvěla se vždy svou nepřítomností“ při všech sbírkách národních, na př. na postavení divadla Národního, a budilo vždy velikou sensaci, když český boháč položil na oltář vlasti padesátku či stovku. Ještě si mnozí tehdejší majetní lidé čeští nedovedli uvědomiti, že jsou příslušníky národa a že také mají nějaké povinnosti k národu, z něhož vzešli a na jehož potřeby by měli nějakým dílem přispěti. Zatím se poměry přece jen změnily. Máme již potěšitelný a radostný seznam zesnulých, kteří svá jména zapsali navždy u věčnou paměť potomstva štědrými odkazy. Přes to i v nejnovější dobu odešel mnohý, který po sobě zanechal velmi prchavou památku, že byl buď dvorním dodavatelem, císařským radou nebo mnohonásobným předsedou těch a těch průmyslových podniků — a nic víc.

Čert ví, jak i všeliká stará vzpomínka svádí k nemístnému rozjímání! Čtenáři, nezlob se.

U Švertásků byly pořádány nákladné bankety, ba i svatební hostiny. Ale my „chudá paňáž“ chodíce mimo vídali jsme jen fiakry, kterak vyklopovaly účastníky, a kdo měl velmi lehtivé patro, zastavil se jen u výkladního okna v Martinské uličce, podíval se na všeliké pamlsky a pochutiny za sklem — a šel pak asi o dva domy dále, kde vedle někdejšího nákladnického domu „u Koulů“ (Pražan nikdy neřekl „u tří k o u l í“) kynul máselnický obchod Myslivečkův. Tam si koupil za čtyrák dva „olomučany“, za tři nováky másla, někde opodál u pekaře

nebo hokynáře patku chleba za tři nováky — a taky dobře večeřel.

Čte tyto řádky nějaký mladoučký čtenář, který chodí teprv do páté obecné, a obrací se k mamince:

„Což pak také někdy prodávali za tři nové másla?“

A prodávali, kamarádíčku milý, a bylo ho dost, aby se jím důkladný žďafal chleba pomazal! Ovšem, těch dob ty nepamatuješ, dítě nedávné doby předválečné, a také se jich už nedočkáš ani do devadesáti let. V dobu, na kterou tu vzpomínám, bývaly v Praze dvoje cerbuláty, menší za čtyrák, větší za pět nových. Ale ten čtyrákový byl tak veliký jako nynější „polák“ za dvě koruny. A žejdlík piva byl za tři nové, a žejdlík byl bezmála skoro jako nyní půllitr, když odečteš tu loupežnickou „portu“. A rohlík jako pistole byl za dva nové. A chutný kmínový dalamánek byl za tři, větší za pět. Maková buchtička stála u pekaře tři nové, „vzrostlá“ kobliha pět. Kost ze šunky bývala za pětadvacet, třicet krejcarů, a bylo na ní tolik, že ti maminka mohla upéci hezký pekáček halušek s uzeninou. Ale o tom všem ti ještě někdy napíšu, a budeš to čísti jako pohádku o té perníkové chaloupce. Se zlatkou v kapse jsme tehda dělali náramné bastanty. Arciť, hošku milý, ne u Švertásků. Tam si mohl člověk troufati, když měl v tobolce aspoň pětku, a raději desítku. Ale se zlatkou do bálu na Žofín chodili jsme docela směle. Někdy také jen s padesáti, šedesáti krej-

cary, když jsme se předtím buď doma neb u lidumilného uzenáře navečeřeli. Zkus to, přítelíčku, a jdi teď do bálu s korunkou či s dvěma. To si dáš berdo!

6.

(V listopadu 1921.)

(Praha se ponenáhlu mění. — Nebylo českých bank. Obtíže úvěrové. Vzájemné směnkaření. — Vídeňský „krach". — Šlechta se vytrácí. — Zánik Bratří Schwertasků. — Mrtvý krám. — Občasné výstavy rarit a kuriosit. — Mečíř Antonín Preis. — Princ Auersperg. Hrabě Leopold Kolovrat. — Senzační souboj na Klamovce. — Preisův předek fráter František. — Starý pražský nájemník Buddeus.)

Hvězda někdejších velikých, proslulých závodů lahůdkářských ponenáhlu bledla. Ne snad proto, že by byli vymřeli pražští labužníci a břichopáskové. Spíše proto, že odumírali zakladatelé těch obchodů, rodiny jejich se vytrácely, některé snad se i vystěhovaly. Hlavně však proto, že celá Praha měnila nezadržitelným pochodem svou tvářnost. Bezmála všechny přepychové závody starší doby byly v rukou německých, tedy také lahůdkářské s bohatými sklepy všelikého vína. Byl to jakýsi privilej německých obchodníků. Vládli kapitálem, byli podnikavější, zcestovalejší, měli styky se světem, věděli, kde co nejlépe koupiti, jak prodati. Když i neměli vlastního kapitálu, kolik potřebovali, dostávalo se jim hojného úvěru od sourodáků velkoobchodníků neb od německých bank. Český život hospodářský.

český obchod byl skoro ještě v plenkách, českých bank nebylo. A když vznikaly, byly u vyměřování úvěru právě ke krajanům nesmírně úzkostlivy. Nejeden menší český podnik zašel proto, že se mu nedostalo pomoci několika tisíci zlatých, ba někdy jen několika stovkami. Vzpomínám, kterak tehda obchodníci i velmi nadějní a přičinliví, když jim selhala očekávaná tržba, v těžkých starostech sháněli na sobotní či měsíční výplatu groše, a jak jsme se my mladí jejich zřízenci rozbíhali po záložnách nebo bankách se směnkami, abychom přinesli domů dvě, tři stovky. „Gefälligkeitsakcepty" se jmenovaly tyto důležité proužky papíru, a musily míti nějakého dobrého ručitele, aby se proměnily v peníze. Někdy se toto směnkování vyvinulo v učiněný systém, takže si navzájem z ochoty podpisovali dva dlužníci, kteří v tu chvíli oba dohromady nic neměli. Takovému směnkaření se v obchodním světě říkalo „wechselreiterei".

Přes to, že r. 1873 otřásl veškerým hospodářským životem veliký krach vídeňský, jenž měl i na pražské tržní poměry značný účinek, kvetl Švertáskův „delikateshandlunk" ještě po všechna léta sedmdesátá, ač se bylo již mnoho drobné šlechty z Prahy vytratilo. Dlouho se tu zdržovala proto, že žila v Praze mnohem levněji než ve Vídni a mnohem zábavněji a veseleji než na svých venkovských, zapadlých statcích a zámečcích. Později však ji tísnila Praha stále češtější a češtější. Již se tu necítila tak domácky jako v léta dřívější.

Někdy v léta osmdesátá mizí firma Švertásků ze seznamů lahůdkářů a shledáváme jen Franze Schwertasska jako obchodníka s vínem. A někdy v léta devadesátá usadila se v místnostech bývalého lahůdkářství v Martinské ulici filiálka firmy Odkolkovy, obchod s mlýnskými výrobky. V nádvorních pak místnostech, kde dříve bývaly pořádány rozmařilé, hlučné piťky a hostiny, při nichž se pojedlo kaviáru, ústřic, hlemýžďů a slávek jako nikde v celé Praze, usadila se podružná, pokoutnější vinárna a kavárna „Olympia“. Ani ta však nemohla sama o sobě žíti, i změnila se brzy v šantán, a to dvojjazyčný. Pak teprv mnohý, kdo se dříve nesměl odvážiti s několika bídnými občanskými zlatkami ke Švertáskům, zapadl do „Olympie“, která však také zanedlouho vzala za své. Vedle ní, anebo již dříve zaujal ve věži kostela Martinského „obchodní místnosti“ sklad hotového nábytku, tuším Haynův. A je zajímavo, že se „švertásek“ začalo říkati gránům teprve potom, kdy vlastně již závodu Švertáskova nebylo. Označení to žije posud a bude snad žíti ještě dlouho, až už nikdo nebude věděti, proč se jim tak říká. Jako dnes již nikdo neví, proč se pražským pohodným říkalo a říká „antoušek“, ať se jmenovali jakkoli.

Ale ten proslulý Švertáskův dům měl frontu i na třídu Ferdinandovu, a ta jest pro naši vzpomínku také zajímavá. Dnes by tomu sotva kdo uvěřil, kdyby nebylo nás pamětníků, že v tomto domě, který je na nejživější „ráně“, býval krám,

ve kterém se v tehdejší doby nemohl trvaleji udržeti žádný obchodník. Je to kout, v němž po výstavbě nového činžáku rozbila svůj stan lékárna páně Barthova, která až do postavení nového domu — někdy před patnácti lety — byla dlouhá léta o kus dále, v domě Braunerově na rohu Perštýna, pod kavárnou Unionkou.

Starý krám na jejím nynějším místě býval v letech sedmdesátých často prázdný, na kvartál, na dva, než se zas někdo odhodlal zkusiti v něm štěstí. Rozpomínám se, že v prvé polovině let sedmdesátých se v něm usadil jistý pan Partsch, obchodník se zbožím galanterním. Zařídil hezký, půvabný obchod, s pěknými věcmi, ale nedobral se tam zlatého dolu. Po několika letech uprázdnila se trafika na rohu Ferdinandovy a Spálené úmrtím tehdejšího nájemce pana Vody, Partsch trafiku vydražil, zavřel galanterní obchod, a jako trafikantovi a filialistovi pražských časopisů a prodavači kuřáckého náčiní se mu dařilo mnohem lépe. Štít nad portálem zmizel, nešťastný krám čekal dva, tři měsíce na jiného neohroženého podnikatele. Přicházeli jiní, „otvírali“ nové závody a zas je zavírali. Kdykoli pak z těchto kleneb odešel, kdo tam buď nadobro dokupčil nebo si vyhledal příznivější okolí pro svůj závod, býval krám časem i celé neděle zavřen, což vypadalo velmi smutně, buď jako po bankrotu nebo požáru. Tento zjev sice vyskytoval se ve starší době po celé Praze, ve všech ulicích, živějších i zastrčenějších. Mnozí drobnější podni-

katelé z nedostatku kapitálu i z nedostatku úvěru prokupčili, pozbyli odvahy, zavírali své obchody a prchali z nešťastných míst dříve než jim uběhl nájemný termín. Ubivše své úspory a třebas i věno ženino, vzdávali se zlomeni své krátké samostatnosti a vstupovali poznovu do služby. Ale že takový smutný osud měl i lokál, o němž tu hovořím, je skoro neuvěřitelné každému, kdo dnes kráčí mimo.. Ferdinandova třída, nejživější promenáda, tisíce a tisíce mimojdoucích od rána do večera, koutek příhodný k zastávce, ku prohlížení vyložených předmětů — a jeden nájemce po druhém zplakával tu nad výdělkem. Byl tam „zahrabán zdechlý pes", jak se po kupecku říkalo.

Přece však i v taková mezidobí, kdy krám neměl stálého nájemníka, otvíral se na týden i na několik neděl (jako se vůbec dělo s mnoha neobsazenými místnostmi obchodními po Praze), na jeho portále se objevily křiklavé plakáty, a to se v něm na chvíli uhostil nějaký výprodej, dobrovolná licitace všelikého vybrakovaného zboží, ze všech koutů Prahy sem sneseného, anebo výstava všelikých rarit a kuriosit lidských i zvířecích, do Prahy přivezených. To však náleží do kapitoly jiné, a pokud se týká licitací v takovýchto výprodejích, zapamatujme si jméno „profesora" Macáka, před padesáti a ještě i před čtyřiceti lety v Praze všeobecně známého muže, abychom na něj nezapomněli.

Až pak někdy v polovině let osmdesátých odhodlal se opět mladý jeden obchodník, že v ne-

šťastném dosud krámě zkusí štěstí. Zrazovali jej sice přátelé, aby tam nechodil, že také pohoří, ale mladý muž měl pevnou důvěru v budoucnost a hlavně ve vlastní přičinění. A tak jednoho dne nad krámem, který byl hrobem již tolika pokusů, objevil se štít nový, s nápisem Albrecht Chvála, a pod ním závod s módním zbožím. A tomu se podařilo dosavadní „smůlu" proraziti. Závod jeho rozkvétal a vydržel tu až do chvíle, kdy musil se všemi nájemníky ostatními ustoupiti stavebnímu ruchu, kdy se „Švertáskovic dům" boural, aby na jeho místě vyrostl dnešní činžák a vzadu aby se v celém půvabu svém objevil někdejší husitský kostel sv. Martina. Chválův závod přestěhoval se pak po krátké zastávce v „Louvru" na druhou stranu Platýzu.

Zastavme se na chvíli u krámu sousedního, po pravé straně průjezdu bývalého domu. Nad tímto krámem visel štít s nápisem Antonín Preis, a pan Preis byl mečířem. Jako dnes je zvláště mladší svět lákán výkladními skříněmi zbrojíře Novotného na druhé straně Ferdinandovy třídy, v domě Portheimově, a zbrojíře Lad. Švestky na Václavském náměstí, u Marianské ulice, tak nás mladíky v letech sedmdesátých a osmdesátých vábil závod Preisův. Výkladní skříň byla plna pádných palašů, lehkých rapírů a fleuretů, spadonů i ozdobných, parádních kordů úřednických, vše se blyštilo jako stříbro. Byly tu revolvery a bambitky jezdecké i celé páry pistolí „duelantských" ve zvláštních,

aksamitem vykládaných pouzdrech, a naše mladická obraznost viděla již v duchu, jak se ty pistole zakmitnou jednoho dne vzduchem kdesi v ústraní lesa, zaduní výstřely, jeden ze soupeřů padá, jeho krev se vpíjí v měkkou lesní půdu. Tehda ještě jsme doslýchali o všelijakých soubojích, podstupovaných buď v některých pražských kasárnách, buď v nějaké vzdálenější zahradě. A starým vrstevníkům pražským dojista utkvěl v paměti jeden takový souboj, vybojovaný mezi dvěma mladými šlechtici. Jeden z nich byl v polovině let sedmdesátých znám celé Praze podivnou výstředností. Byl to as dvacetiletý neb o málo starší, krátkozraký mladík, neobyčejně štíhlé, až útlé postavy, bledé tváře, držení poněkud nahrbeného, jako nalomeného, a ten i za nejtužších mrazů chodil po Praze v tenkých lakovaných střevících, v tenoučkých nohavicích, v lehoučkém žakýtku, hezky otevřeném, nezapatém, v bílé neb strakaté vestičce letní, bez rukaviček nebo v hebounkých rukavičkách plesových. Žádný kožich, žádný zimník, ani svrchník. Oblečen tak, jako by se parnem jen slévalo — a zatím bylo třeba dvanáct, patnáct stupňů pod nulou. Kdo se na něj podíval, zadrkotal bezděky zuby a zahalil se těsněji do pláště. Zdálo se, že mladík ten „zmrzne v povětří", jak se za tuhých mrazů říkávalo o ptácích. Jemu však zima nebylo, nebo se aspoň tak tvářil, a když se kde kdo z mrazu uchyloval pod střechu, střední aristokrat konal Prahou dlouhé procházky. Byl to princ Vilém Auersperg.

Tento nápadný kavalírek zachoval se velmi nekavalírsky k jinému mladému šlechtici, hraběti Leopoldu Kolovratovi. Tvrdil o něm, že nepochází z čisté krve šlechtické, že Kolovratova matka nebyla choti svému sourodá. Kromě toho rozšiřoval o Kolovratovi pomluvu, že kdysi jako chovanec nějakého ústavu zadržel za sebou peníze jinými chovanci složené. Všemi těmi klevetami dokázal Auersperg, že mnohé šlechtické domy se před Kolovratem zavřely, a zvláště mu byl zamezen přístup do rodiny mladé šlechtičny, o jejíž přízeň se ucházel nejen Kolovrat, ale také Auersperg. Pohnutkou nekalého jednání Auerspergova bylo tedy soupeřství v lásce. Žena!

Mladý Kolovrat dokázal, že jeho matka pocházela z drobnější sice, ale starobylé šlechty ruské, ba zvítězil i ve při se svou rodinou o dědictví, na něž mu byly nároky odpírány, ale intriky Auerspergovy přes to vykonaly svůj úkol. Domáhal se tedy Kolovrat zadostučinění zbraní, Auersperg vyzvání odmítl. Potom tedy Kolovrat vyčkal Auersperga na státním nádraží a spoličkoval jej. Strýc mladého pomluvače, kníže Auersperg, dověděv se o této pohaně, rozhodl břitce: „Na tváři žádného Auersperga nesmí ulpěti poliček — musí být krví smyt.“

Souboj byl vybojován v zahradě Klamovky za Smíchovem, a princ Auersperg padl, byv střelen do břicha. Ještě živý byl prý do paláce svého strýce v Sněmovní ulici na Malé straně přivezen ve stě-

hovacím voze speditérském — jak mi věrohodný pamětník té historie vypravuje — ale zakrátko skonal. Hrabě Kolovrat pomstil svou napadenou čest osobní i rodinnou, ale nezbývalo mu, než následkům souboje uniknouti do Ameriky. Později bylo vyprávěno, že dostal od císaře milost a směl se do vlasti vrátit.

Princ Auersperg přišel o nevěstu, o život, ale ani Kolovrat již se nemohl ucházeti o komtesu. Položil mezi ni a sebe mrtvolu Auerspergovu. A neblahá mladá šlechtična vstoupila prý do kláštera, aby odříkáním celého života odpykala, že byla bezděčnou původkyní smrti jednoho ze svých nápadníků. Vzrušující tragedií na Klamovce obíraly se pak ještě delší čas noviny, hlavně vídeňské.

Mečíře Ant. Preise ještě jako bych viděl před sebou. Byl úměrné prostřední postavy, tmavě plavých vlasů. Když nebylo v krámě kupců, stával rád mezi dveřmi, labužně si pokuřuje, a vyhlížel na třídu. Anebo k němu přicházeli na pohovor živnostníci ze sousedství a jiní známí. Na ty táčky chodil k němu zlatník Šebor, truhlář Majer, kožišník Šifner, obchodník s fysikálními přístroji Al. Kreidl z Husovy třídy, nožíř Rychlík ze starého Mottlova domu na rohu Ovocné ulice, starý hrabě Valdštýn, známý tehdáž svým oprchalým cylindrem dávného tvaru, šermířští mistři Riegel a Hergsel a jiní a jiní. Mnozí z těchto sousedů dávno již odešli, ostatní jich taky následovali. V domě u Švertásků bylo několik nájemníků, kteří tam značný díl života prožili. Byl

to na př. doktor Šnejdárek, lékař, jejž znala snad celá Praha, byl to magistrátní sekretář Jan Prachenský, starý mládenec, muž velmi výrazný a rázovitý, bydlil tam i rukavičkář Antonín Träger, o kterém jsem se již zmínil. Ale nájemníkům paměti nejhodnějším byl přece jen mečíř Preis (jehož bratr doktor Jaroslav Preis, profesor na technice, teprve nedávno zemřel). A taky jest paměti hodna jeho rodinná historie, o které se mi zevrubnějších údajů dostalo laskavostí dcery páně Preisovy, paní Marie Frolíkové.

Tu třeba zalétnouti v minulost ještě vzdálenější než před padesáti lety, skoro až na počátek století devatenáctého, aspoň do jeho první čtvrti. Děd mečíře Preise pocházel z Francie, snad z Alsaska, jak by jméno nasvědčovalo. Pocházel snad z nějaké rodiny emigrantské nebo byl válečným uprchlíkem. Jisté jest, že se za válek napoleonských uchýlil do pražského kláštera Františkánů na náměstí Jungmannově čili někdejším náměstí Panny Marie Sněžné. Soudím, že byl toliko fráterem laikem a nikoli vysvěceným řeholníkem, jinak by v tehdejší dobu sotva byl bez velikých opletaček mohl učiniti, co učinil. Milému klášterníku se totiž nudný život klášterní za nějakou dobu znechutil, i svlékl jednoho rána mnišskou kutnu, svinul ji a vstrčil za pravou sochu, která stojí na nádvoří kláštera, a dal klášteru navždy sbohem. Spoléhal, že se uživí jinak, po svém, byť vyučený m e č í ř. A roku 1826 najal si v domě vedle Platýzu byt, v kterém si zřídil

z „černé“ kuchyně mečířskou dílnu, dole krám, a v tom domě pak se narodili jeho děti i jeho vnuci. Rodina mečíře Preise setrvala tu od r. 1826 až do devadesátých let, kdy poslední mečíř z té rodiny, právě řečený Antonín Preis, přenesl svůj závod o něco dále do Platýzu, skoro již na samém sklonku svého života, ježto zemřel r. 1898.

Bezmála sedmdesát let bydlila tu rodina ve třojím pokolení nepřetržitě v jednom a témž domě, v jednom a témž bytě. Bývali v Praze takoví staří a vytrvalí nájemníci v dobách minulých, ke kterým jste i za půl století mohli zamířiti do téhož bytu. V tom se časy velmi změnily, a dnes takový starý nájemník je bílou vranou. Ale přece jsou. Znám rodinu, která bydlí nepřetržitě v jednom domě již dvaasedmdesát let. Je to rodina knihaře Ludvíka Buddeusa v Týnské ulici v čísle 7. Tam se roku 1849 přistěhoval, jako mistr zařídil, oženil, děti zplodil a vychoval starý pan Buddeus, do jehož dílny jsem chodil jako učedník před lety dvaapadesáti. Měl syna v mém věku, učil se řemeslu otcovu. Starý pan Buddeus dávno odešel, a tehdejšímu mladému Ludvíkovi táhne nyní osmašedesátka. A stále šije a váže knihy na témž stole, u kterého pracoval jeho otec, a v témž domě proti chrámu Týnskému. Ale jím tato dlouhá historie rodinná skončí, ježto „mladý“ Buddeus zůstal starým mládencem, a když jsem jej onehdy po dlouhých letech navštívil, řekl mi zcela upřímně, že se teď už sotva ožení. Žije svorně se dvěma sestrami, které mu v živobytí pomáhají.

A snad někdy jen smrt jej rozloučí s tím prastarým památným domem vedle Ungeltu, domem zajímavým, jako z nějakého románu, který sám o sobě stojí za podívanou. A pan Buddeus rád vám nějakou knížku sváže.*

* Již nesváže. Mistr Ludvík Buddeus dožil skutečně svůj život v domě, v němž se byl narodil. Zemřel 30. dubna 1924, v sedmdesátém roce svém, a právě o čtyři neděle později, 28. května, zemřela i jedna z jeho starých sester, slečna Jana Buddeusova. Za všechen dlouhý život byla poslední jejich cesta na Olšany jediným jejich stěhováním — k věčnému klidu.

7.

(V prosinci 1921.)

(Kožišník Procházka a jeho tygr. „Štacionsšéfská" čepice na tygru. — Kupci na Třídě. — Národní klub v domě Portheimově. — Restaurace herce Frankovského. Kavárna Škvánova. — Popelovo pekařství. — Šlikův palác. Zabitý dragoun. — Nároží Perštýna. Kavárna Jacksonova čili Unionka. — Kudy unikali demonstranti. — Štukatér Pellegrini. — Prádelnictví „U nevěsty". — Mikuláš Lehmann. Pražská obrazárna. — Starý pražský adresář. — Stará pražská jména, posud žijící.)

Když se mečíř Ant. Preis v prvé polovině devadesátých let přestěhoval do Platýzu, zaujal jeho krám v domě Švertáskově kožišník Procházka, který sám byl do té doby v Platýze. „U tygra" se jmenoval jeho závod a mnozí Pražané dojista se pamatují na velikého vycpaného tygra, který dlouhá léta stál ve výkladní skříni krámu starého a pak tedy zas o dům dále, a cenil své tesáky na mimojdoucí. Malé děti pojímala z té zuřivé šelmy hrůza, ač její strašlivost byla mírněna huňatou čepicí, kterou měl furiantsky naraženu na hlavě. Někdy bobrovku, někdy vydrovku, a v druhé polovině let sedmdesátých se pyšnil dokonce červenou čepicí „štacionsšéfskou", o čemž tehdejší Ottův „Paleček" přinesl

na stránce 140. VI. ročníku (1878) vtip s obrázkem Karla Žádníka, českého malíře, žijícího tehda ve Vídni. Obrázek — tygr s řečenou čepicí — měl nadpis:

„Mělo to něco znamenati?“ — a diváci před výkladní skříní Procházkovou si libovali, že teprve teď dostal tygr příslušný „hlavokryt“. Vynikalť tehda nejeden přednosta dráhy značným hrubianstvím k obecenstvu, a hlavně tím byla pověstna tehdejší dráha severozápadní, urážející přes tu chvíli české obecenstvo. Stížnosti na její nevymáchanost byla každé chvíle v novinách, a konečně jí místo severozápadní říkáno surovo západní. Po nějakém čase červená čepice s tygra zmizela, prý po zakročení některého neb některých přednostů dráhy, kteří tu bezděčnou narážku na své „obcování s lidmi“ nemile nesli. Ale snad i tato fáma byla zas jen pouhým vtipem. Se starým domem zmizel odtud i pověstný pražský tygr, a snad již o něco dříve. Kam se poděl, není známo. Ale jestliže byl díla tak poctivého, jak bytelné a svědomité bývaly výrobky mistra Procházky, pak žije posud kdesi.

Ještě než překročíme Perštýn, podívejme se na mžik na levou stranu někdejší třídy Ferdinandovy, a začněme hned obojím nárožím třídy Jungmannovy, dříve ulice Široké. Tato nároží před půlstoletím byla ovládána dvěma kupeckými obchody. Starší Pražané dobře se pamatují, že na nároží, ve kterém je nyní knihkupectví Grosmana &

Svobody,* dlouho visel štít se jménem Vondráček. Snad někdy v léta osmdesátá, když z Perlové ulice z domu u Lemonů zmizela restaurace Kallausova, přestěhoval se mladý Vondráček na její místo. Ale taky odtud již dávno odešel, a nadobro. Zemřel předčasně, v nejlepším věku mužném. Tento bodrý a vlídný majetník staré firmy Vondráčkovy náležel již novému pokolení kupeckému. Nic na něm nebylo ze starého sekanta a trapiče „Rorejsa". Zdá se, ba jest nepochybno, že u pana Vondráčka byla dobrá „škola". S jeho bývalými „mládenci" setkáte se dnes v několika ulicích Starého i Nového města pražského, ve všech poznáte staré známé, všichni jsou majetníky pěkných kupeckých a lahůdkářských závodů. Všem se daří dobře, ba některý se za války vyhoupl na takový stupeň, o jakém se někdejším starým „špeceristům" ani nesnilo.

Déle než pravý roh široké ulice udržel se levý — až podnes totiž. Celé století a déle snad je tam usazen kupec. Nad krámem, na němž visí štít se jménem Jäger (kde však od letoška panuje nástupce páně Jägrův, mladý obchodník Zoufalý, taky jeden

* Bylo — již není. Starý nárožní palác třídy Jungmannovy a Národní padl a na jeho místě vznesla se nová ohromná budova pojišťovny Riunione Adriatica di Sicurtà. Množství nájemníků a bezmála dvacet přízemních obchodníků ze starého domu rozptýleno do všech koutů Prahy, pro květinářský obchod „Floru" a knihkupectví Grosmana & Svobody postavena byla na Národní třídě prkenná bouda. A z té na počátku letošního podzimu (1924) zmizelo řečené knihkupectví nadobro.

z bývalých spolupracovníků Vondráčkových), visela dlouhá desetiletí tabule s nápisem Mathäus Steiner. Nevzpomínám, kdy s toho domu zmizela, ale visela tam v letech šedesátých, když jsem do Prahy přišel, a visela tam snad již o 50 let dříve. Jméno Mathäus Steiner totiž se uvádí již ve starém adresáři pražském, ovšem německém, který pochází z počátku devatenáctého století. V tomto domě, který se podobá skoro tvrzi, vystřídalo se snad několikeré pokolení Steinerů a po nich nastupují další rodiny kupecké.

Vedle knihkupectví Grosmana & Svobody stojí dům Portheimův. V nádvoří tohoto rozlehlého domu v prvním patře byl na počátku let sedmdesátých mladočeský Národní klub. Nebylo mi ani dvacet let, když jsem poprvé směl vstoupiti v prostory, kde se scházeli k poradám a na večerní dýchánky tehdejší náčelníci strany svobodomyslné, jejich přátelé a stoupenci, politikové a poslanci. Tam chodívali zejména oba doktoři Grégrové, dr. Sladkovský, dr. Kučera, dr. Nittinger, dr. Fink, knihkupec Dattel — nevzpomínám všech, a chodíval tam také Neruda. Dvakrát neb třikráte směl jsem i tam seděti u jednoho stolu s ním, a byly to pro mne sváteční chvíle. Byl jsem vždy šťasten, když mne bratr vzal mezi „staré pány“ — jak tehda v mých očích vypadali — ať to bylo kdekoli.

Večeře a nápoje do Národního klubu byly přinášeny z dolejška, z plzeňské pivnice, kterou tam asi r. 1872 nebo 1873 zařídil bodrý a nezapome-

nutelný herec Prozatímného divadla Frankovský. Naše divadelní poměry byly tehda velmi nejisté, Frankovský — zdá se — necítil na Nábřeží příliš pevnou půdu pod nohama, chtěl si zbudovati existenci bezpečnější, i podnikl v tu dobu živnost hostinskou, v místnosti, kde jest nyní závod puškařský. Mnozí přátelé jej ujišťovali, jak dobře se mu tam povede. Bylo to „na ráně", ve středu Prahy, ale objevilo se, že Ferdinandova třída pro takový podnik není. Příliš blízko byla pivnice Pinkasova, na druhé straně příliš blízko Donátova, a nebylo ještě dost obecenstva na hospodu Frankovského. Krátký čas tam panoval, načež svou restauraci přenesl do domu pojišťovny „Prahy" vedle České spořitelny, ale ani tam neuhodil na zlatou žílu. Zdá se, že krčmářství hercům nesvědčilo. O léta později zřídil si v Plzni hostinec herec rovněž výborný, nezapomenutelný komik Wilhelm, a taky ostrouhal, načež se vrátil na prkna divadelní. Až pak skončil — nemýlím-li se — v jednom z pražských šantánů. Šťastnější byl později bývalý tenorista Švandova divadla Melichárek, jenž si zařídil vinárnu na Vinohradech, ale zemřel ve své nové živnosti předčasně.

Zdá se mi, že hned po Frankovském neb aspoň brzy potom se v domě Portheimově usadil jiný podnik pro občerstvení a nasycení obecenstva, kavárna Škvánova, ale ani té třída Ferdinandova nesvědčila. Brzy odtud zmizela. Pak i v tomto domě býval občas ten onen krám prázdný a ukazovaly

se v něm všeliké kuriosity, s nimiž potulní „ředitelé“ vandrovali světem. Tak tuším ještě v léta sedmdesátá kabinet všelikých starožitností, z nichž největší pozornost poutal původní prý „keuschheitsgürtel“ (podnik byl arci německý, sice taky s českými plakáty, ale bohopustou češtinou sepsanými), jakým si manželky své zabezpečovali středověcí rytíři, putující s křižáckými vojsky do Palestiny. Později zas muž s kůží na těle tak tažitou, že si jednou polovinou tváře mohl zastříti celý obličej jako kuklou — atd.

O dvě čísla dále však stál a stojí dům, ve kterém stará a nezměněná živnost kvetla a kvete od nepaměti. To je nárožní dům do ulice Charvátovy, dům Popelův. Pekařství Popelovo znala celá Praha, a celá Praha sem chodila kupovat proslulé jeho suchary čili tehda po pražsku „cvibok“, slazený, neslazený a s vanilkou. Malý Popelův krámek byl vždy plný teplé vůně vanilkové a plný paniček, jež si chodily pro suchary, kterými — v mléce rozmáčenými — přikrmovaly svá milá poupata. Taky slané rohlíčky páně Popelovy byly proslulé, a zastesklo se po nich Pražanům, když po stávce pekařů, která před lety v Praze vypukla, přestali u Popelů robiti všechno pečivo kromě sucharů. I to bylo v závodě Popelově zajímavé, aspoň pro některé nás kupující, že se tam před mnoha a mnoha již lety říkalo o tehdejším držiteli „mladý pán“, ač mu bylo dojista už přes šedesát let a ač měl hlavu lysou, lesklou a zhnědlou jak stará slonovina. Polo-

vinu domu zaujímalo pekařství Popelovo, a polovinu kancelář druhého syna někdejšího původního držitele, advokáta dra Popela, velmi šarmantního pána. A tak je tuším podnes. Nárožní krám, jak známo, drží již několikáté desítiletí chvalně známý závod čajový a s čínskými i japonskými výrobky, jehož zakladatel Staněk byl mým krajanem hradeckým.

Jenom na mžik se zastavme u paláce Šlikova. Tento palác, který se tyčí na rohu Spálené, není žádným pozůstatkem „staré" Prahy. Je to dům zánovní, byl budován okolo roku padesátého minulého století. Mečíř pan Preis měl naň jistou vzpomínku. Roku 1848, v čas tehdejší revoluce, uzamykala se vrata všech domů na třídě, nikdo se neodvažoval na ulici. Bylo tedy zamčeno taky u Švertásků. Ale malý, tehda osmiletý Preis vylezl na „štafle" za vraty a hořejším jejich vyřezávaným obloukem se díval na uliční výjevy. Jel dragoun od Václavského náměstí, a proti Popelovům byl pod ním zastřelen kůň. Voják, šťasten, že sám o život nepřišel, vzchopil se, odepjal koni sedlo a kráčel s ním dále. Ale došel jen k rozestavěnému paláci Šlikovu. Odtud zarachotil výstřel, a teď prý padl i dragoun, aby již nepovstal. Novostavbu Šlikova paláce měli obsazenu studenti, z té pálili do Nových alejí, jak se třída tehda nazývala.

Překročme křižovatku, na pravém nároží třídy a Perštýna stojí starobylý dům, jemuž kdysi říkali u Ratzenbeků, číslo 342-I. V tomto domě byla do-

nedávna lékárna, o které jsem se již zmínil; nyní je tam ještě dražší zboží, kterým se občas mohou vyléčiti všeliké bolesti ženské — klenotnictví totiž. V prvém patře jest odedávna kavárna, někdy Jacksonova, nyní Unionka, a tam jsme již v léta sedmdesátá chodili odpůldne v zimní neděle. Nejen abychom se za patnáct či dvacet krejcarů královsky poměli — lákal nás tam veliký hudební stroj, který varhanovými zvuky odehrával všeliké operní arie. Nevím, hraje-li tam ještě, dávno již jsem tam nebyl. Dům jest památný také zajímavým patníkem v podobě lidské hlavy, která již několik věků lidských rozšklebenou tváří pozoruje davy mimojdoucích. Taky tím byl dům pozoruhodný, že míval východ i na Perštýn za rohem, nějakým krámem kupeckým neb uzenářským — nevím, je-li tomu tak posud. Ale v letech sedmdesátých, když byly na třídě všeliké demonstrace, a zvláště roku 1871, když po vydání druhého, říjnového reskriptu císařského se demonstranti „rotili" a policií a vojáky byli stíháni, tu nejeden utekl do průjezdu domu ratzenbekovského. Tam pak již mu dobří lidé ukázali jakési dveře, jimiž mohl uniknouti do krámu a z krámu na Perštýn. Mnoho mladých lidí a zvláště studentů se tak zachránilo před zatčením, před noclehem „za katrem" a po případě i před vyloučením ze školy.

V levém nároží, do Spálené ulice, byl v tehdejší léta kupec Holeček, ten kromě osadnického zboží prodával i střelný prach. Na rohu Mikuland-

ské ulice býval bradýř a kadeřník Šindler, k němuž chodili jen lepší hosté. Kdežto menší takové závody holívaly za deset krejcarů, v ústranních ulicích dokonce jen za šest, platívalo se u Šindlera aspoň patnáct nováků, ale zato holírna jeho byla na tehdejší dobu elegantně vypravena. Proslulý bradýř Kapička z Jezovitské ulice (nyní Karlovy) žil již jen v ústním podání, tuším. Šindler byl jakési jeho následníkem, pokud se „elegance" týkalo, ale sám to byl poněkud zamračený, nepříliš přívětivý pán.

A na druhém rohu Mikulandské, kde je nyní a dávno již sklad porculánu, měl tehda krám štukatér Jan Pellegrini, původem Vlach, jak ze jména viděti. V dřívějších dobách bylo takových vlašských jmen v Praze několik. Jako do Prahy putovali a tu se usazovali obchodníci s jižními plodinami z Kočevje, tak v oboru štukatérském přicházeli zas Taliáni. Nejdříve roznášeli po hospodách bílé figurky sádrové, pohanské bohyně a bůžky, koníčky a lvíčky, později si zaváděli živnosti, oženili se v Praze a zas vymírali. Giacomo Caproni, Luigi Caproni, Ciani, Ronco a j., a tedy taky Pellegrini, který si před půlstoletím i později ještě mohl držeti veliký krám na Třídě. Byl ten krám plný všelikých soch a sošek mythologických, alegorických, i poprsí vynikajících mužů, hlav císařových a císařovniných (které však nepočítám k vynikajícím), arci také prince Rudolfa atd. Každý takový závod byl i půjčovnou těch figur, jimi byl o velikých i malých plesích vyzdobován sál žofínský a všeliké tančírny jiné. — Mnohá z těch

starších jmen vlašských z Prahy vymizela, vyskytla se nová, Enzio, Piccardt, Tognarelli, ale arci bylo a jest v Praze mnohem více štukatérů našinců. Za starší doby znám byl hlavně Neumann, jehož výrobků byl plný Konvikt a který taky vyzdobil svými figurami mnoho plesů a veřejných zábav. Před lety jste našli skoro v každé lepší hospodě sádrová poprsí Žižkova, Husova, Palackého, Riegra, Fügnera, Tyrše atd. Bohužel, mnoho se jich za ten čas poškodilo, stěhováním nadobro rozbilo, ani „zlatý" neb olejový nátěr jich neuchránil od pohromy. Sádra jest materiál příliš chatrný a křehký, a jde-li se na ni s hadrem a smetákem — sbohem uši, nosy, vlající vlasy, řasnatá roucha! Mnoho takových zničených výtvorů jsem shledal na pražských půdách, na které se vynáší všechno polámané a co kde překáží, a mnoho jich vyvezli popeláři, kteří nakonec berou v plen i suché, zaprášené věnce vavřínové z někdejší divadelní slávy. Viděl jsem to nejednou.

Dotkl jsem se tu některých význačnějších domů a bodů po levé straně třídy Ferdinandovy, jak to vypadalo před lety. Levá ta strana byla vždy mnohem mrtvější pravé, mnoho obchodních a živnostenských nadějí tu bylo pohřbeno. Dlouho byla živější jen strana pravá směrem k Vltavě. Z význačných starých obchodů na této straně kromě proslulého někdy kupectví Fabrova (později Kučerova) dlužno připomenouti ještě plátenický a prádelnický závod Františka Petra Petříka „U nevěsty",

jejž dojista v dobré paměti chovají starší a staré paničky pražské. Tuším, že tento pan Petřík byl bratrem pražského knihkupce Emanuela Petříka ze Spálené ulice (nyní Srdcovo). K „Nevěstě“ páně Petříkově chodívaly skutečně nespočetné pražské maminky, aby tam nakoupily pro své dcerušky nevěsty celé výbavy do nové domácnosti, a zdá se mi, že ještě před patnácti, jistě však před dvacíti lety lákala bíla nevěsta Petříkova, namalovaná podle výkladní skříně, s dlouhým, průsvitným závojem.

Letmo jsem se taky dotkl závodu Lehmannova vedle České spořitelny. Bavorák pan Mikuláš Lehmann byl původně knihkupcem v Karlíně, od r. 1860, ale právě před padesáti lety, r. 1871, přestěhoval se do Prahy, na Třídu, kde zřídil závod čistě obrazový, umělecký. Skoro bych mohl říci, že to byla první „veřejná obrazárna“ v Praze. V jeho výkladních skříních spatřili jste reprodukce skoro všech slavných obrazů, a mnohdy taky originály.

Pan Mikuláš Lehmann byl typickou, „světoznámou“ postavou v Praze. Menší rozložitý pán s kadeřavými vlasy, s okuláry, v zimě i létě v těžkém zimníku a skoro vždy ještě pléd nebo nějaký škotský šál kolem krku. Za choť měl Češku, která mu byla věrnou a důležitou pomocnicí v jeho uměleckém závodě. Lehmann první vydal krásný Alšův cyklus „Vlast“ (z Národního divadla), ve snímcích fotografických, který na tu dobu stál „veliké“ peníze — tuším třináct neb čtrnáct zlatých —

který však je dávno rozebrán a teď ho za žádné peníze nedostanete. Taky se o panu L. uvádí, že r. 1859 vydal první pražský adresář vůbec. Dojista že první, jak jsme nyní zvyklí adresář pojímati. Přece však něco podobného, jakýsi zárodek adresáře byl vydán již před 112 lety, arci německy. Je to malá knížka, které se mi teprve v následku těchto skrovných vzpomínek dostalo z přátelské ruky a které jsem velice povděčen. Je to „Schematismus für das Königreich Boehmen auf das Jahr 1809. Herausgegeben von der k. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, mit Sr. k. k. Majestät allergnädigstem Privilegio privativo. Zweyter Theil, Prag, gedruckt und zu haben bey Gottlieb Haase, königl. böhm. ständ. Buchdrucker."

Kniha má ovšem jen 212 a v druhém oddílu 156 stránek, tedy celkem 368, a z toho jest Praze věnováno stran 270, ostatek venkovu. To by tedy byl první adresář pražský, arci velmi neúplný, ale zajímavý tím, že uvádí mnohá jména, která ještě nyní, po stu a dvanácti letech, v Praze žijí. Dovídáte se z něho, že již tehda byl v Praze jistý pan Fortunatus Ringhofer, subprior nemocnice Milosrdných bratří, že byl starším dlaždičů pražských Jan Wegrostek, že v Tomášské ulici v Praze žil kupec Ondřej Schnell, že tu byl optik Václav Spitra, obchodník Franz Xaver Brosche, že již tenkrát prodával minerální vody Jan Václav Kunerle v Celetné ulici, že tu byl kotlář František Ringhofer a mydlář Kajetán Demartini,

dřevařství že již tehda provozoval titl. pan kníže Švarcenberg a jistý pan Edmund Chvalovský (snad děd žijícího posud pana Edmunda Chvalovského, bývalého režiséra Národního divadla?) — atd. atd.

8.

(V lednu 1922.)

(Ještě o tygru páně Procházkově. — Báseň dra Friedricha Adlera o něm. — Pamětník tygra živého, Edmund Chvalovský. — Tygr na maškarním plese. — Tygrovo posmrtné stěhování.)

Vycpaný tygr kožišníka Procházky, o kterém jsem se zmínil v předešlé kapitole těchto vzpomínek, vzbudil u čtenářů zájem, o jakém se mu na jeho tehdejším stanovišti ve výkladní skříni dojista nikdy nesnilo. A to nepochybně proto, že není tak dávno, co z Ferdinandovy třídy zmizel, že se za tou velikou skleněnou tabulí dočkal století dvacátého. A tak milí čtenáři i čtenářky ujišťovali pisatele na potkání, že mají tygra v dobré paměti. Zvláště paničky, tehdáž ovšem ještě mladé dívky, rády se u něho zastavovaly, poněvadž býval obklopen lákavými kožišinami a v rozevřené tlamě držíval vždy nejmódnější rukávník čili štucel. K těmto štuclům vodívaly dcerušky své tatínky a maminky, hlavně před vánočními svátky, a říkávaly s povzdechem:

„Takovýhle štucel kdyby mi Ježíšek nadělil...!“

Zdá se, že Ježíšek po každé tu někde číhal, neboť již zítra ten dnešní rukávník z tlamy tygrovy

zmizel a objevil se tam jiný, a tak se jich do Štědrého dne vystřídalo mnoho. A všechny ty rukávníky — věc podivná — byly pak nalezeny dychtivými dceruškami pod stromky vánočními. Podnes paničky vděčně vzpomínají někdejších milých překvapení a jejich dárce tygra.

A potkal mne můj vážený starý pamětník, který bedlivě sleduje tyto vzpomínkové kapitoly, a povídá mi:

„Vidíte, milý pane Y, když jsem se po několikaletém pobytě na venkově vrátil zas do Prahy, pořáde se mi zdálo, že mi tu na Třídě cosi chybí, co jsem tu dřív denně vídal — a marně jsem vzpomínal, co to bylo. Nu, ano, ten Procházkův tygr! Vy jste mi jej připomněl."

Dlouhá léta trčel tygr ve výkladci Procházkově v hrozivém postoji, po celé naše mládí cenil odtud strašlivé tesáky na mimojdoucí, až jste si Třídu Ferdinandovu nemohli bez něho pomysliti. Kdekdo se na něj zadíval, opětovně u něho postával. Z těch někdejších jeho pozorovatelů a obdivovatelů ozval se mi vlídným dopisem německý básník, jehož domovem jest Praha odedávna. Není pochyby, že ji zvroubil všemi směry a miluje ji snad stejnou láskou jako my. Dr. Friedrich Adler je to. Udržoval přátelské styky s naším Jaroslavem Vrchlickým a někdy v polovině let devadesátých přeložil a vydal v Reclamově Universálce bohatý výběr ze všech sbírek Vrchlického, do tehdejší doby vyšlých (Gedichte von Jaroslav Vrchlický). Je to

anthologie z 31 básnických knih Vrchlického a na 216 stránkách obsahuje 130 básní. Vrchlický byl tímto převodem své tvorby do němčiny tak potěšen, že řekl ku překladateli: „To jest koruna mého života.“

A tedy také dr. Friedrich Adler vzpomíná tygra Procházkova, a dokonce jej zvěčnil básní, o které jsem dříve nevěděl. Asi před pětadvacíti lety ji napsal, s názvem „Nil admirari“ (Ničemu se nediviti neb Nad ničím nežasnouti), a v ní vzpomíná svého prvého „setkání“ s tygrem. Jen o několik dní později dopsal mi taky pan dr. Arnošt Kraus, upozorňuje mne na zmíněnou báseň. Zatím však mi ji byl poslal autor sám, a když jsem ji dostal, požádal jsem přítele Karla Maška, aby mi ji pro samostatné vydání těchto vzpomínek přeložil. S ochotou, jakou se vždy vyznačoval, slíbil tak učiniti, ale brzy potom zachvátila jej poslední jeho nemoc a pilná, účinlivá ruka drahého básníka ztuhla navždy. Potom tedy jsem požádal milého přítele Antonína Klášterského, kterýž mi zakrátko český překlad Adlerovy básně poslal. Stůjtež zde verše německého pražského poety, kterého hrozivý postoj Procházkova tygra taky zaujal:

Friedrich Adler:

NIL ADMIRARI.

Přel. Ant. Klášterský.

Nad ničím nežasnout! Jen z toho pučí,
tím trvá štěstí! Tak to Horác učí,
a dospěv tam, jsem vítěz bez hany —
jak jeviš jasně, tygře vycpaný!

Je dávno již, co prvně jsem tě zřel!
Hoch nemotorný, hloupý přicházel
jsem z městečka, kde život tušíš v dáli,
sem v hlavní město, v tíseň jeho tříd,
kde na sta domů, kde se hemží lid,
v ten jeho chvat a kolot neustálý.
Škola mne ještě tuze nepoutala,
tož toulal jsem se. Zář mi v očích plála,
ssál obrazy jsem nové tu i tam,
ty divy, jež se všude kolem stelou,
a nechť jsem bloudil, vždy jsem chodil sám,
chtě z objevů mít radost sám jen celou.
cos nového tu krokem za každým,
mé rostlo vědění a duše moje s ním,
a jak jsem kdys zpol ve snách málo známou
šel třídou, zděšen ucouvl jsem zpět:
z výkladce na mne hrozivý pial hled
tu tygr strašný s otevřenou tlamou.
Sic všim' jsem si, že tlustá čepice
mu kryje leb, rukávník ze tlamy
že visí mu, kol věcí směsice —
a přec jen dech až zatajil se mi,
já zřel jen zrak, jenž číhá, záře bdělé,
na sílu patřil nádherného těla.

Jsi dosud, brachu, kde jsi tehdy stál,
a srst svou lidem ukazuješ dál.
Leč jdu-li kol, já sotva hledu svého
tě uznám hodným; jak šel roků řad,
až k omrzení jsi s mým zrakem spiat,
znám tě až příliš: a to konec všeho!
Než, jak tě dnes tu pozoruji zas,
tu vím, co kdys mi dalo štěstí jas,
co blaha v srdce v poznání se hostí
a jak je málo, co zvem' zkušeností.
A vesel dím si: Otvírej zrak raději,

necht mnoho ztratíš, mnoho přec se sklidí,
svět chladný těm, kdo slepí jsou, ač vidí,
zřít nekonečně víc měj stálou naděj,
neb ať si moudrost říkadla svá pěstí:
zřít na vše s žasem, života je štěstí!

Ale nejen že se takto přihlásili pamětníci a přátelé tygra mrtvého, vycpaného. Přihlásil se i pamětník, který znal tuto šelmu ještě za živa. Tímto pamětníkem jest nestor českých umělců dramatických, nejstarší z veteránů někdejšího divadla Prozatímného, bývalý režisér divadla Národního, pan Edmund Chvalovský, žijící nyní ve starobylé Soběslavi na zaslouženém odpočinku. Uvedl jsem jeho jméno v předešlé kapitole v souvislosti se starým schematismem pražským z r. 1809, ve kterém jsem našel jméno pražského obchodníka s dřívím Edmunda Chvalovského, a projevil jsem domněnku, že to byl děd našeho Chvalovského. Hádal jsem správně. Potvrdil mi to jeho vnuk, jenž v letošním červenci dovrší již osmdesátýtřetí rok života. Vážený tento přítel poslal mi obšírný list, který svědčí o vzácné a neobyčejné pružnosti duševní, jako zase způsob života pana Ch. nasvědčuje neobyčejné posud vytrvalosti tělesné. Z dopisu Chvalovského, plného zajímavých podrobností, uvádím pro dnešek jen řádky, týkající se našeho tygra:

„Byly by toho spousty, o čem bych k Vám chtěl ještě dopsati; tak na př. hned o tom tygru u Procházky, kterého jsem měl čest znáti „za živa“, když páreček těchto nevinných a dobráckých koťátek

jakýsi Schulz vystavoval v Karlíně před dávnými lety. Jeden z nich zdechl -- snad jej otrávily tehdejší naše policejní a politické poměry, a to byla právě ona „potvůrka za kastlí“ u Procházky.“

Nenadál jsem se, že se dostanu až k samému původu preparátu Procházkova. Sledovati jej do minulosti ještě vzdálenější, snad až někam do jeho rodiště na Javě či na Borneu, jest naprosto nemožno. Na závěrek o něm budiž tu ještě uvedeno z dopisu prof. dra A. Krause:

„Pamatuji se, jak před třiceti asi lety působilo otřásající komikou, že na jistých šibřinkách i ten tygr sloužil za dekoraci, takový důvěrný známý všech, ale všech návštěvníků!“

Na toto jeho pohostinské vystoupení sám se nepamatuji. Proto jen, že jsem v těch šibřinkách nebyl.

Než i k tomu se mi od laskavého čtenáře dostává věrohodné zprávy. Píšeť mi pan zahradní architekt Leopold Baťek, ředitel sadů na Královských Vinohradech:

„Hledáte ve svých vzpomínkách místo, kde Procházkův tygr pohostinsky vystoupil? Bylo to o maškarním plese Měšťanské besedy vinohradské, kde jsem jej umístil v džungli (v zimní zahradě), která doplňovala ráz večera ve „Zlatých Delhách“. Stál vedle zříceniny starého chrámu ve vysokém rákosí a mezi palmami, a nahnal strachu nejednomu návštěvníku, když oči tygrovy — malé to

žárovky — neočekávaně zazářily a rákosí umělým pohybem se zachvělo."

Tím tedy je doplněna zmínka p. dra Krause o účastenství tygrově na šibřinkách.

Ale kam se poděl tygr, když jednoho dne zmizel z Ferdinandovy třídy, přestěhovav se do ulice Spálené, a když pak i odtud zmizel? Taky o tom se mi po uveřejnění této kapitoly v Nár. listech dostalo zprávy, a to trojí.

První pochází od dědice původního majetníka tygra, od syna p. Procházky mladšího (dnes již taky staršího pána!), který mi píše 2. února 1922:

„Děkuji za vzpomínku, kterou jste věnoval mému tygru. Je stále ještě v dobrém stavu, ale již nestojí na nohách, nýbrž jest jako přehoz přes pohovku v mém závodě v Myslíkově ulici čís. 25. v prvním poschodí."

Kterak jsem se podivil, když mi o čtrnáct dní později dopsal čtenář z Mladé Boleslavě (podpisu nečitelného):

„Mohu vám sděliti, že Procházkův tygr se nachází v obchodě kožišníka pana Hladíka v Ml. Boleslavi. Pan Hladík koupil obchod i s tygrem od p. Procházky z Prahy a obdržel toto zvíře jako část inventáře."

Jakže, tygr by byl současně na dvou místech?

A do třetice mi píše laskavá jedna čtenářka ze Žižkova zas o týden později:

„Tygr existuje posud, ale již ne jako šelma postrach vzbuzující, leč jako předložka ku psacímu stolu mého strýce pana Procházky v Myslíkově ulici.“

Jakže, byla duše tygrova snad odsouzena k posmrtnému stěhování? Na pohovku, do Boleslavě a pod stůl? Račte si vybrati, ale soudím, že snad ze všech nejspolehlivější je přece jen zpráva páně Procházkova.

*

Na mém stole stále objemnějšího rozměru nabývají desky, do kterých vkládám všeliké dopisy, dodatky, připomínky, upozornění, jež mne docházejí z obce čtenářské. Skoro bych mohl říci „veleobce“, neboť to nejsou jen sdělení čtenářů pražských, nýbrž taky z venkova, z Čech i z Moravy. Píši pod kontrolou čtenářů, sledujících každou kapitolu, a jsem této kontrole hromadného „pamětníka čtenáře“ velmi povděčen. Nesmím se dát unésti žádnou vzpomínkovou fantasií (a bylo napsáno dosti „vzpomínek“, na kterých větší podíl než pouhá skutečnost měla živá a nekrocená fantasie), a jestliže se kde bezděky dopustím omylu, může takový omyl býti zavčas opraven. Fantasie budiž odkázána do povídek a románů. —

Zmínil jsem se v těchto kapitolách o souboji dvou mladých šlechticů někdy na sklonku let sedmdesátých, prince Viléma Auersperga a hraběte Leo-

polda Kolovrata. V čas, kdy mezi oběma vzniklo smrtelné nepřátelství, sloužili oba jako vojáci. A když princ A. byl vyzván Kolovratem, odmítl souboj, poněvadž prý byl již důstojníkem a Kolovrat pouhým dobrovolníkem. Tu Kolovrat, aby svého soka k souboji donutil, vyčkal ho kdysi v nádražní dvoraně, ve chvíli, kdy mladý Auersperg odjížděl na koňské dostihy, tuším do Pešti, a než se A. nadál, vyťal mu políček. Pak tedy arci musila téci krev — a byla to krev Auerspergova. Dopisovatel kralovický dodává nyní, že padlý princ byl jediným synem pověstného Carlosa Auersperga, majorátního pána na Vlašimi, vévody Kočevského. Hrabě Leopold Kolovrat-Krakovský, uprchnuv do Ameriky, oženil se tam s dámou občanského původu a po dovoleném návratu do Čech hospodařil s ní až do nedávné smrti své na svém velkostatku Týnci u Klatov.

Napsal jsem p o v ě s t n é h o Carlosa Auersperga. Byl právem pověstný, a v našich novějších dějinách politických jest navždy nechvalně zapsán. Kdysi v letech čtyřicátých horlivý obránce samosprávy zemské tento „první kavalír říše“ (jak jej v léta šedesátá nazval „otec ústavy“ Schmerling) změnil se později v úporného centralistu a potíral českou opposici. Nahlédněte do starých Vilímkových Listů humoristických před padesáti lety, a tam bezmála v každém čísle najdete karikaturu Carlosovu, kreslenou mistrným pérem znamenitého Františka Kolára. —

Zmínil jsem se o padlém dragounu před palácem Šlikovým v roce osmačtyřicátém, jak ten výjev od svého dětství nosil v paměti zesnulý mečíř Preis a jak žije v ústním podání jeho rodiny. Snad že dragoun skutečně sklesl na dlažbu v rachotu výstřelů, a malý hošík, pojat hrůzou z viděného, pokládal jej za mrtvého. Snad se i dragoun tvářil, jako by byl střelou zasažen a klesl úmyslně, aby se nevydával v další nebezpečenství smrti. Dnes to nikdo nezjistí. Ale k té zmínce poslal mi pan MUDr. Tichý z Lysé nad Labem zajímavý doplněk. Řečený voják, pod kterým byl zastřelen kůň ranami z Platýzu vypálenými, jmenoval se Jan Flek. Byl to vojín prvního pluku kyrysníků, později 1. pluku t. zv. císařských dragounů. Jel tehdáž jako ordonance s rozkazem generála von Schütte ke granátníkům, dobývajícím barikádu u Perštýna. Ztratil sice koně, ale vrátil se zdráv i se sedlem ke své četě, která pod velením podporučíka Glaserfelda stála na Můstku. Stalo se tak 12. června 1848, a kyrysník Flek byl pak vyznamenán stříbrnou medailí za statečnost, a „táhl“ na tu medaili obvyklý „graciál“.

Všeho toho dočetl se p. dr. T. kdysi ve starých lejstrech prvních dragounů, kteří léta byli posádkou v Lysé. —

Zmínil jsem se předešle o starém Schematismu (čili adresáři) z r. 1809, jejž jsem pokládal za předchůdce adresáře Lehmannova a vůbec za zárodek adresářů novodobých. Avšak p. dr. A. Kraus ve

svém dopise upozorňuje, že zná adresář mnohem starší, totiž Französisches Adressenbuch auf das Jahr 1782, vydaný nákladem Schönfeldovým, který obsahuje skutečně adresy, jak se má psáti hodnostům dvorním a státním. Na příklad profesoru Karlu Jindřichu Seibtovi (1735—1805, rodáku z Marienthalu v Horní Lužici, universit. profesoru a konečně rektoru v Praze) mělo se psáti: „A Monsieur, Monsieur Charles Henri Seibt, Conseilleur de S. M. e. R., Docteur en philosophie, professeur publique des belles lettres, Directeur de la Philosophie et des Humanités et assesseur aux plusieurs commissions.“ Takový byl důkladný návod, „einem jeden seinen geziemenden Titel geben zu können“.

Měli jsme tedy adresář již před 113 lety (1809), měla jej Praha před 139 lety, měli jsme jich arci taky v posledních desítiletích řadu, ale od r. 1911 nemá Praha adresáře žádného, nemá ho teď, kdy je ho potřeba stále citelnější. Dr. Kraus poznamenává k tomu, že v Kodani, málem ne větší Prahy, tisknou se a vydávají rok co rok tlusté folianty adresní — hlavní město republiky Československé jest bez adresáře.

To je skoro ostuda. Mnohý z nás dávno již si zapisuje adresy známých, přátel, osob veřejných, nejdůležitějších úřadů, obchodních, průmyslových a jiných závodů, redakcí, spisovatelů, umělců atd. do zápisníků kapesních. Pravda, soukromý podnikatel nemůže se dnes odhodlati k vydání adresáře, ba,

snad ani obec pražská to nemůže podniknouti, vyžadovalo by to nákladu milionového. Ale neměl by tu napomoci stát, aby ústředí republiky, sídlo presidentovo a vlády mělo konečně důkladný adresář?

9.

(Dílna Trenkwaldova. — Mladý Jan Trenkwald. — Dostaveníčka kuřáků i šňupáků v trafice v Platýze. — Trenkwaldův tragický skon. — O strýci Janově, historickém malíři Josefu Trenkwaldovi, a jeho ženitbě s komtesou Thunovou; o smíšených sňatcích šlechtických: prince Taxise, hraběte Václava Kounice, hraběte Valdštýna. — O postřihačích, o ryjectví atd., o barvířích a barvení látek.)

Ve druhé kapitole těchto vzpomínek (ze dne 2. října 1921) dotkl jsem se letmo i jména Trenkwaldova. Dílna J. V. J. Trenkwalda byla jakýmsi dozvukem staré doby. V živnostenském rejstříku a v adresářích byla označena jako závod pro umělé vyšívání, a v tom byla zahrnuta i výroba praporů i korouhví a všelijaké výzdoby heraldické. Zdá se mi, že největšího rozkvětu dožil závod v léta šedesátá a sedmdesátá, kdy nový ruch spolkový vyvolal potřebu praporů spolkových. Ale tento rozkvět nepotrval nadlouho, a myslím, že již starý Trenkwald se dožil jeho ochabnutí, že přežil nejlepší léta závodu svého. Ani při tom příliš nezbohatl. Před půlstoletím nebylo takových výtěžků jako nyní. Peníze byly vzácné, bylo pracováno s výdělky mnohem skrovnějšími. Za boháče byl již pokládán, kdo měl stotisíc zlatých. Skoro až do zlořečené světové války

byli čeští milionáři počítáni na prstech, vědělo se skoro o všech. Za našeho mládí nevěsty s dvacíti neb třicíti tisíci (zlatých) byly vzácnými květinami. Jestliže někdo ukořistil „partii“ s padesáti tisíci, mluvil o tom celý svět a — záviděl celý svět. Tchánové obyčejně vydávali svým dceruškám věno po několika tisících zlatých a pro své zetě mívali vždy mnohoslibnou útěchu: „Po mé smrti dostanete ještě jednou tolik, pane zeti. Vždyť já to s sebou do hrobu nevezmu.“ Mnohdy i nejzbožnější, nejtrpělivější zeťové se nemohli dočkati, až starého pána povezou na Olšany. A když se toho konečně dočkali, kráčeli za rakví, životním zápasem dávno shrbeni, zešedivělí, ze vší podnikavosti vyčerpáni. Dojista že žádný tchán s sebou do hrobu nevzal ani krejcaru, ale na světě taky mnohý nic nezanechal. Udolal, co měl, třeba všelikými nešťastnými spekulacemi ještě za živa. A neměl nic ani tchán ani zeť.

Ale to náleží do jiné kapitoly.

Starý Trenkwald měl jediného syna po mém vědomí, Jana. Nevzpomenu, kdy jsem se s ním seznámil. Snad před pětatřicíti lety, snad ještě dříve. V Sokole, v Měšťanské besedě nebo na nějaké slavnosti Matiční. Byl horlivým Sokolem a působil také pilně jako jednatel o slavnostech Ústřední matice školské. Byl to hezký, probudilý hoch jiskrných zraků, letory veselé, vždy ochotný komukoli prospěti, dobrý společník. A jak se na něj pamatuji, skromný hoch, a vanula z něho radost a veselost

mládí. Později jsem se s ním častěji setkával v trafice platýzské, ve které se buď v hodinách poledních nebo večerních setkávali náhodou mnozí známí, kde si taky vzkazy zanechávali. Tam chodíval autor dvoudílného díla „Posvátná místa král. hlav. města Prahy“ (Dědictví svatojanské 1883, 1884), někdy kaplan u sv. Vojtěcha v Praze, později farář u P. Marie Sněžné (u Františkánů) páter František Ekert, tam si pro svou zásobu šňupavého tabáku pravidelně chodíval profesor Martin Hattala a mnohdy tam hodnou chvíli pobesedoval, tam se zásoboval cigaretovým tabákem milý můj dávný druh a prvý literární přítel J. J. Benešovský-Veselý, tam si pro svá viržinka chodil a později jen posílal Neruda, a mnoho a mnoho jiných vynikajících a dobrých známých.

Jednoho dne v listopadu roku 1901 vstoupil jsem zas do trafiky, a trafikant Franěk — taky můj dávný známý — vyhrkl na mne otázkou:

„Víš to, že se Trenkwald zastřelil?“

Nechtěl jsem uvěřiti, a přece tomu tak bylo. Ten jarý, vždy veselý hoch odešel dobrovolně se světa? Z jaké příčiny? Roznesla se pověst, že tak učinil z nešťastné lásky. To však byla příčina málo pravděpodobná, neboť Jan Trenkwald dávno již měl za sebou léta nerozvážného mládí, kdy se pro nešťastnou lásku sahá po revolveru. Bylo mu osmatřicet let, ač ze všeho jeho vzezření nikdo by mu nebyl přisoudil ani třicítku. Zdá se, že příčiny jeho zoufalého odhodlání byly jiné. Domýšleti se jich

mohli jen jeho důvěrní přátelé, otevřel-li komu z nich zcela srdce své. — Jan T. sice podědil závod otce svého, ale jak pověděno, skvělá jeho doba již byla pominula. Průmysl praporový již náležel minulosti, a jiným oborům závodu Trenkwaldova vznikala ponenáhlu konkurence všelikými sdruženími výrobními. Kromě toho přejal závod s nějakými zatěžujícími závazky. V dohledné době hrozil zánik úplný. Mladý Trenkwald tajil nepříznivý ten stav a překonával jej, pokud mohl. Dojista že myšlenka na zánik otcovské živnosti jej skličovala, a již ani neměl odvahy, aby se pokusil o štěstí v jiném odvětví. Tak jednoho dne vyjel z Prahy západní drahou, a v polích u Berouna se zastřelil. Dne 13. listopadu minulého roku bylo tomu právě dvacet let. Takovým tragickým způsobem skončil život poslední Trenkwald. Aspoň poslední pražský Trenkwald, ježto neměl sourozenců. Za některá data z jeho života jsem vděčen příteli Karlu Maškovi (Fa Prestovi), v jehož nejnovější knize zajímavých vzpomínek z uměleckého života („Tři léta s Mánesem“. K dějinnému vývoji českého výtvarného umění) také se činí několikerá stručná zmínka o dobrém tom druhu, i na závěrku o jeho tragickém konci.

Když už jsem se vrátil ke jménu Trenkwaldovu, snad není nezajímavo vyčerpati z dopisu přítelova i zmínku o strýci Janově, slaveném kdysi historickém malíři Josefu Trenkwaldovi, rovněž rodáku pražském (1824). Kdežto v životě Janově za-

vládla ponurá tragika, život strýce Josefa, někdejšího ředitele pražské akademie malířské (1865—1872), vyznačoval se jistou romantikou, a to tím, že se oženil se šlechtičnou. V Ottově slovníce Náučném jest o tom tato stručná zmínka: „Jeho sňatek s dcerou hraběte Frant. Thuna zjednal mu přízeň v kruzích šlechty a ve Vídni.“ Při uzavřenosti kruhů šlechtických a při úzkostlivém jejich šetření, aby se modrá krev nemísila s krví občanskou, byl takovýto sňatek šlechtického potomka s nešlechticem a zas naopak vždycky událostí kromobyčejnou. Mimo sňatek — jak z historie známo — bylo směšování krve modré s červenou krví plebejskou dosti časté. Nevyhýbali se tomu ani panovníci a zvláště panovnice. Mnohý kavalír, který se pyšnil neporušeným původem a šestnácti nepochybnými předky krve modré, měl ve skutečnosti předka jen jediného, a to ještě skoro vždy neznámého. Takový předek nikdy nebyl zapisován do matriky, a v každém takovém případě byla by selhala i mikroskopická zkouška krve. Nikdo o ni nestál, a majorátní pán vždy děkoval bohu, že mu nadělil dědice.

V druhé polovině minulého století měla Praha několikero sensací nerovných sňatků. Snad prvou z nich byl sňatek malíře Trenkwalda s dcerou hraběcí, druhou ženitba prince Taxise, vlastenecky smýšlejícího a z tradic rodových naprosto se vymknuvšího, s dívkou občanskou, třetí konečně ženitba hraběte Václava Kounice — dobré a záslužné paměti — se slečnou Josefinou Čermákovou, znamenitou he-

rečkou divadla Prozatímného, výbornou naivkou, které jsme se obdivovali i jako subretě operetní, taky v aréně na hradbách, a jejíž zjev zůstal všem pamětníkům nezapomenutelný. Z této arény, z divadla Prozatímného i z arény smíchovské pamatujeme se my staří návštěvníci taky předobře na osobnost mladého hraběte Václava Kounice, růžolícího, zdravím kypícího, ryšavých knírů a kozí brádky, sporého mladíka. Nechyběl v parketu nikdy, když hrála jeho zbožňovaná Josefina, a byl náš. Přátelil se okázale s vynikajícími českými lidmi, s umělci, spisovateli i novináři. Je známo, že po předčasném skonu své milované Josefiny oženil se po druhé opět s družkou původu občanského.

Událo se dojista ještě více mesaliancí mimo svrchu řečené, nevzpomínám na všechny, nevíme o všech. Jen ještě ze sensačního „procesu Valdštýnského" bezmála před třiceti lety (na sklonku roku 1892) pamatuji na zjev svědkyně staré hraběnky Valdštýnové, která byla dcerou lesníka neb hajného. Nemohu povědět, kterak se duševně vpravila ve svůj stav, do něhož byla povýšena, ale její zjev byl imposantní, nasvědčující, že bývala krasavicí.

*

Zmínil jsem se o zaniklém průmyslu praporovém. Krátká jest paměť všech nás „kmetů", několika desítiletí jen, ale i za ten krátký čas byli jsme svědky zániku všelikého řemesla i také umění. Za

svého mládí vídali jsme v nejedné ulici pražské nad krámem nebo na dveřích krámových vyobrazení zvláštního nástroje — nůžky to postřihačské. Kdo z dnešní mladé generace ví, kdo byli postřihači? A bylo to řemeslo důležité. Tehda se „obracely" kabáty i nohavice, poněvadž látky staré bytelné výroby dopouštěly, aby se jich užilo i po druhé straně. Ale tuto druhou stranu musil teprve postřihač neboli dekatér rozčesati a zase svými nůžkami upraviti, krejčí zimník obrátil, a ten byl jak nový. Móda nových a nových látek byla odpůrcem tohoto obracení, mnoho postřihačských závodů zaniklo. Avšak válka pomohla tomuto „obracení" zas na nohy. A jen když máme, co by nám krejčí mohl obrátit!

Co dnes víme o platnéřích, jejichž řemeslo vlastně vyhynulo již před sty lety? Kdybychom neměli v Praze Platnéřské ulice, snad bychom neznali ani jména, leda z historické povídky, románu. Co víme o konvářích, punčochářích? Ale ryjectví do kovu kvetlo ještě za našeho mládí — vynález kaučukových razítek zadal mu těžkou ránu. Rovněž dřevoryjectví (aspoň zatím u nás) bezmála zaniklo vynálezem zinkografie, chemigrafie. Mečířství — nebyl-li zesnulý Antonín Preis mečířem posledním, byl dojista z posledních. — A barvířství. Vzpomínám, kterak za mého dětství nebylo rodiny, aby si často nebyla dala obarvit obnošené šaty, zvláště ženské, hlavně na černo, s bílými tečkami, kroužky, hvězdičkami. Zanikalo barvířství znenáhla, zanikalo

— vznikaly „čistírny chemické“. Zdá se však, že i toto staré řemeslo, které mělo jižjiž na kahánku, vojna vzkřísila. Jenom jakýsi nepatrný rozdíl jest v nákladech, s barvením spojených. Nosíval jsem — malý chlapec — „do barvy“ rozpárané šaty kartounové, aby je pan barvíř, který měl celý boží rok ruce modré od samého máchání se v indychu a pryzile (barevné dřevo), přebarvil buď na modro, na černo neb na hnědo. Ale po takovém přebarvení ještě byla látka potištěna bílými půlměsíčky atd. — viz poznámku svrchu. A za takové přebarvení bylo u nás v Hradci placeno padesát, šedesát krejcarů, v Praze asi zlatka. Nyní stojí takové obarvení až padesát i více korun — za to bývaly kdysi celé šaty nové, a dokonce „herbábné“. Inu arciť, před padesáti lety obyčejný člověk vůbec nevěděl nic o valutě. Tenkráte jen jsme věděli, že má zlatka akorát sto krejcarů čili deset šestáků. A za zlatku se tehda něco pořídilo.

10.

(V únoru 1922.)

(Ještě o barvířství. Spořivost starých rodin. — „Dynastie" pražských barvířů. Rodina Makovských. — Večery u „Ježíška". — Upadání rodin „patricijských", obnovování Prahy čerstvou krví z venkova. — Nerudův stůl. — Památka na Josefa Baráka.)

Užitečnou a tedy důležitou živností barvířskou obíralo se v léta sedmdesátá ještě mnoho pražských příslušníků. Taky tak zvané „lepší" rodiny žily hospodárněji, šetrněji, než se žilo o nějakých dvacet, třicet let později. O rozmařilosti pak a utrácivosti, jaká zavládla v nynější dobu, nebylo tehda ani potuchy. Jestliže se kartounové neb hedvábné i plátěné šaty obnosily, putovalo se s nimi pěkně „do barvy", a byly zas jak nové. A zvláště hedvábím se šetřilo. Ještě vnučky nosily obarvené a přešité šaty po babičkách, ať „parádní", ať bálové, a třebas i svatební. Tehdejší poctivé látky vydržely do několikátého kolena. Takové památné šaty po maminkách a babičkách bývaly pýchou majetnic.

Někdy bylo barvířství povoláním celých rodin i širšího příbuzenstva. Tak bylo v Praze několikero barvířů Jelínků. Některá z tehdejších jmen se udržela podnes, některá byla i původu vlašského,

tak na příklad Fr. Ferramonti v Lužické ulici na Malé straně, v jehož domě dlouhá léta žila a taky v požehnaném věku zemřela (v únoru 1910) slečna Anna Holinova — někdejší láska Jana Nerudy. Myslím, že štít se jménem Ferramonti posud visí na tom domě, z jehož zadních oken je krásná vyhlídka na Vltavu, na Kamenný most, na Staré město.

Z těch let připomínám si ještě jména barvířů Čičovského v Konviktské ulici, Brofta a synů v Dlouhé třídě, Verriho na Ferdinandově třídě, nejspíš taky původu vlašského. Jeden z mladých Broftů objevoval se časem i v naší mládenecké společnosti, přiváděn byv tuším knihkupcem Jaroslavem Kloučkem, druhem bodrým a dobrým, kterýž osamostatniv se později doslova se ve svém závodě upracoval a předčasně zemřel. S Broftem přicházeli i mladí bratři Perové, synové mydláře z ulice Vězeňské. Všichni tito tři hoši byli ze zámožných rodin, praví nabobové proti nám ostatním, kteří jsme byli odkázáni jenom na svůj měsíční „solér" a ždímali své šestáčky a krejcary, než jsme je za nějaký požitek nebo zábavu vydali. Broft a starší Per vynikali nad nás ostatní elegancí oděvu, zlatými skřipci — a rozumí se tedy, naditými tobolkami. Nebyli však z oněch pražských synků marnotratníků a hýřilů, kteří jen utrácejí z měšců otcovských. Takoví se s námi nekamarádili, pro takové jsme byli prachudou pakáží. Všichni ti hoši taky pilně pracovali. Ale když se po nich rozhlížím, není tu jediného z nich. Všichni odešli, s nimi a za nimi mnoho jiných

druhů z mládí, a mnozí dávno, dávno již. Veselo nám bývalo, veselo za naše skrovné šestáčky, a zbylo nás maloučko, kdo na všechny odešlé vzpomínáme.

Když jsem započal o barvířích, musím se zastaviti u jména Karla Makovského, tehdy všeobecně známého, kterýž bydlil v Konviktě, kde taky měl dílnu, a někde u sv. Havla měl krám, kde látky byly přijímány do barvy a barvené zas vydávány. Konviktský Karel Makovský byl z nejznámějších pražských barvířů před padesáti lety. Nejeden starší čtenář se rozpomene na jeho vysokou, rozložitou postavu, na jeho skoro válečnické vzezření. Rázovitou tváří svou, kterou zdobily mocné, huňaté kníry, podobal se vysloužilému důstojníku kyrysnickému. Jeho hlava i celá postava skutečně mohla sloužiti malíři za model k obrazu drsného generála z třicetileté války. Jeho hlas harašil, a v rozkřiknutí nebyl by ho přeslechl ani poslední voják celého pluku. Veškerým svým zjevem zcela dobře by byl slušel Valdštýnovu táboru. Tomu také odpovídala jeho strohá povaha, veškeré vyjadřování, ba i jeho rukopis. Byl to živnostník „starého sekulum“, jak říkáme. Ve své živnosti i v rodině učiněný komandant. Smích na jeho tváři byl úkazem velmi vzácným, pokud vzpomínám. A jestliže se zasmál, hned zas jeho tvář — jako by se byla vzpamatovala — nabyla ostrých, až nevrlých rysů. Dlouhá léta byl ve výboru a předsedou První občanské záložny v Praze. Blízek osmdesátky zemřel v únoru 1889.

Byl dvakráte ženat a z prvního manželství měl dva syny, Antonína tuším a Karla. Skrze staršího bratra svého seznámil jsem se s oběma již v prvých letech sedmdesátých. Oba již byli ženatí a tuším, že oba i rodinu tehda již měli. Dcerušky Karlovy chovával jsem na klíně, zvláště mladší Zdenku, později choť přítele Marolda. Antonín Makovský v léta sedmdesátá byl držitelem plzeňské pivnice u Ježíška. Byl to zjev kavalírský, postavy stejně rozložité jako jeho otec, nadprostřední, mohutných kníru, tváře sebevědomé, zraků jasných, přímých. Na Spálené ulici byly tehda dvě proslulé pivnice plzeňské. Donátova a tedy „Ježíšek" (po Brejškovi ještě nebylo ani památky). Kdežto však pivnice Donátova byla jaksi veřejnější, abych tak řekl, spíše pro pijáky „z povolání", byl „Ježíšek" restaurací elitnější. A mně je proto památna, že se tam tehda scházíval bezmála výkvět mužů veřejně činných, kterým vévodil sám Neruda.

Bratr můj Emil, starší o třináct let mne a takřka druhý otec můj od čtrnácti mých let, kdy jsem přišel do Prahy, brával mne vyrůstajícího časem s sebou do hostince. Jednak abych se ve společnosti trochu okoukal, jednak aby mne přátelům svým předvedl.

Večery, kdy jsem chodil s bratrem mezi „staré pány" — jak se tehda mým mladým zrakům jevili — byly pro mne pravými svátky. Po jeho boku poznal jsem tehda mnoho mužů, s nimiž bych se byl mohl seznámiti až mnohem později, ba s mno-

hými snad nikdy, a ze všech oborů povolání. S advokáty, lékaři, spisovateli, herci, pěvci, úředníky.

Tak jednoho večera — a dojista že tomu jest padesát let — přišel jsem poprvé i k „Ježíšku“, a tam jsem směl přisednouti ke stolu, u něhož sedával Neruda, který u Ježíška obědvával a který tam večer „obědvával“ po druhé. Bylo-li totiž k obědu něco takového, co Neruda rád jídal, říkával vrchnímu číšníku (ale toto označení sklepníků bylo tehdy ještě neznámo): „Schovejte mi oběd k večeři, Franc.“ Franc ihned v kuchyni vzkaz Nerudův tlumočil a „panu Nerudovi“ bylo ochotně vyhověno. A Neruda večer obědval zase, polévkou počínaje, načež hned po polévce vyprázdnil číšku slivovice nebo jiné „breberky“, jak říkával.

Nemohu se rozpomenouti, zdali již toho roku Ant. Makovský u Ježíška panoval, ani na to nevzpomínám, byl-li taky majetníkem toho domu. Z pozdějších dob vím, že nájemce toho hostince obyčejně za nějakých patnáct, dvacet let si dům ten zakupoval, hlavně proto, aby nad ním nevisel „Damoklův meč“ výpovědi nebo notného „štajgrování“ domácím. A tak hostinec i s domem již od několika desítiletí přechází vždy z rukou bývalého držitele neb jeho vdovy do rukou dalšího, mladšího nájemce hostince. A když zase ten se věčné obsluhy hostí nabaží, když zestárne a odejde na odpočinek, popouští dům svému nástupci, nemá-li sám dědice mužského a pokračovatele v živnosti. V tomto pochodu a střídání je cosi staropražského.

Tak se dělo s mnoha domy i živnostmi v nich za minulých dob. Bývalý tovaryš kupoval dům od někdejšího mistra svého a zaměstnavatele, a zase jej po letech popouštěl některému svému zdárnému tovaryši. Nebo dům přecházel na nová pokolení vženěním. Tato vzájemnost měla nejen důležitý význam hospodářský, nýbrž i národní. Tak byly dál a dál rukám českým zachovávány celé kusy Prahy, a tak ponenáhlu české ruce dobývaly Prahy někdy poněmčilé. Prahu totiž zachránil a pak nadobro jí dobyl příliv čerstvé krve z venkova, a ta byla česká. Obyvatelstvo snad každého velkého města degeneruje, poněvadž se v druhém, v třetím koleně stává změkčilým, rozmařilým, jeho původní energie a pracovitost se vybije. Velikému městu vždy je třeba čerstvé šťávy venkovské, lidí, kteří vyšli z tvrdého života a mají sílu v zápas o život. Sleduji život Prahy přes padesát let a viděl jsem, jak sešly někdy pyšné rodiny tak zvané patricijské, jejichž otcové ztrávili život v tuhé práci, nabyli domu, a třeba několika domů, domácnost některých se podobala domácnosti knížecí — a synové nebo nanejvýše vnuci udolali vše, co otcové, dědové nastřádali. Tento koloběh života snad je zcela přirozený. Avšak lenošivost synů a vnuků snad nikde by nemohla ohroziti budoucnost celku jako u nás, kde stále je nám zápasiti s národním odpůrcem silné, houževnaté povahy, věrně sledovaných tradic rodinných. My stále začínáme „od jedničky", nejednou již jsem se tohoto zjevu dotkl. Skoro na

prstech bychom spočítali své „dynastie“ průmyslové, obchodní, živnostenské. Podívejme se na Němce, kteří mají takovýchto „dynastií“ mnoho. Synové českých umozolených tatíků, zdědivše majetek, rádi se oddávají „privatisování“. Někteří také spekulují na bursách, až pak to jednoho dne praskne.

I plácni mne přes ruku, přemilý čtenáři! Vždyť vím, ty chceš na tomto místě jen zábavu, žádné epištoly. No, no, snad není tak zle, že jsem se zapomněl v úvahy, kterými se obírám nejraději pro sebe, když putuji Prahou a počítám, ve kterém domě kdy kdo panovával a jehož potomek dnes třeba sbírá oharky doutníků s dlažby. —

Ostatně milý Antonín Makovský — a skutečně m i l ý muž, jak jej mám v paměti — u Ježíška dlouho nepanoval. Zemřeť příliš brzy, ne-li na sklonku let sedmdesátých, tedy dojista na počátku osmdesátých, teprv asi 36letý. Když jsem tam tehda s bratrem chodíval, vzbuzovala jeho pivnice ve mně dojem nesmírné starobylosti. Tehda jsem po tom nepátral, mládí se o takové věci nestará — ač jsem si takto všímal mnohých věcí, pro něž moji rostenci a vrstevníci neměli za mák smyslu. Byl bych soudil, že „Ježíšek“ trvá aspoň sto let, ne-li staletí, že by tam byl mohl choditi i král Václav, o němž se vypravuje, že chodil do kdekteré staré hospody, ať na „Šmerhov“ nebo k „Zelené žábě“ na Starém městě, ať do Poštovské ulice, rovněž na Starém městě (jméno mi v tu chvíli nepřipadá) nebo ke „Krá i Brabantskému“ pod No-

vými zámeckými schody na Malé straně, do té těsné a vždy nabité hospůdky, tam, víte, ve které byl před sedmatřiceti lety, r. 1885, zavražděn krčmář Petráň svým předchůdcem a v pytli vhozen do stoky v Thunovské uličce. Byla pak dlouho zavřena ta hospůdka, strašilo prý tam, ale nynější pan Klukr se strašidel nebojí. A ono tam věru nestraší.

Ale mýlil jsem se. „Ježíšek" není tak starý. Poučuje mne o tom pohlednice, které se mi o Novém roce dostalo. Pěkný obrázek kouta Staroměstského náměstí s velebným Týnem, a na druhé straně nápis: „Jubilejní pozdrav z nejstarší Herčíkovy Plzeňské restaurace „u Ježíška" ve Spálené ulici. Založena 1862—1922."

Tedy teprv šedesát let! Tedy to byla hospoda vlastně zánovní, když do ní před padesáti lety chodíval Neruda, Lad. Quis, Emanuel Tonner, Sládek, dobrý Nerudův přítel dr. Vilém Švela, později advokát v Roudnici, Antal Stašek, mladý tehda ještě Gustav Eim, starý Sokol výborný Jindřich Šmíd a mnoho, mnoho jiných — paměť jednotlivcova nemohla všech podržeti. Padesát let — šedesát let. Výborný plzeňský malvaz byl za dvanáct krejcarů, dobrá večeře za třicet, za pětatřicet. I za pětadvacet někdy. Tehda ovšem po elektrice nebylo ani potuchy, nad hlavami nám syčely plynové „motýlky", ještě nebylo ani hořáků kulatých.

Dnes tedy tam panuje pan Herčík, a pan Herčík jest i majetníkem toho domu, což mu velmi

schvaluji. Být majetníkem domu jest nejlepší „ochranou nájemníka“. Zapadl jsem tam po letech kdysi vloni z nějakého divadla, kdy už všude jinde bylo zavřeno. Jen „Ježíšek“ vlídně kynul osvětleným oknem. A zadíval jsem se tesklivě na stůl, u něhož před půlstoletím sedával Neruda se svými společníky, jimž vévodil, a kde večeříval svůj druhý oběd. A myslil jsem si, že by nad tím stolem měla viseti pěkná jeho podobizna. Visívala podobizna Barákova v Národní kavárně staré, na nároží ulice Vodičkovy a Školské, v koutku, kde sedával, a visívala jeho podobizna léta v jídelně uzenáře Čermáka, kam dobrý Barák chodíval skoro denně na skrovnou staromládeneckou večeři za patnáct, za dvacet krejcarů, a kde vypil sklenici piva za šest krejcarů. Ale kde bývala stará Národní kavárna, prodávají nyní nábytek, a zmizely i staré domy, v nichž bývala udírna Čermákova — na nároží Václavského (nyní Metropolka) a dále ve Vodičkově „Stříbrný soudek“ (vedle domu Novákova). Vždyť tomu skoro čtyřicet let, co i sám Barák odešel (1883)!

11.

(V únoru 1922.)

(Tehdejší masopustní průmysl, taneční pořádky. — Litograf Pražák. — Votočkova cesta do Drážďan. — Donát na zouváku. — Schůze u Donáta, do které se nedostavil svolavatel. — Pražák předtanečníkem.)

Výrobě praporů svědčilo jaro, léto. Vždyť v zimě nemohly býti pořádány slavnosti svěcení spolkových korouhví. Tu by družičky a snad i matky a kmotry praporů byly pomrzly. Den svatého Václava býval poslední příležitostí ke slavnosti praporové, a potom ruch ten utuchl na celou dlouhou zimu, až po duben, po květen.

Ale taky zima měla svůj časový průmysl. Byla to arci náhrada velmi nepatrná, droboučká, výdělek dosti skrovný, ale bylo to vyráběno se stejnou horlivostí. Začínalo to kolem nového roku, když byl masopust za dveřmi, a trvávalo to někdy až do postu.

Taneční pořádky to byly. Když na sklonku roku a někdy již za časného podzimu byly ustaveny plesové výbory, tu do závodu Bratří

Tučků* přicházeli mladí pánové, tváříce se velmi důležitě a starostlivě. Dávali si zavolati některého šéfa, buď mladšího nebo staršího, s nímž pak vedli hovory a vyjednávání nesmírně vážné a mnohdy tajnostné, jako by běželo o nějaké spiknutí. Nejednou je šéfové uváděli do malé pisárny za krámem, osvětlované od rána do večera žlutým plamenem plynovým. Zatím ani personál neměl věděti, oč se vyjednává, aby se nedopustil nějaké zrady, třeba bezděčné, aby někde nevyzvonil, jaké překvapení tentokráte chystá výbor plesový sličným tanečnicím.

V tu dobu totiž zavládla móda zvláštních, nebývalých tanečních pořádků. Dříve to bývaly jen pouhé lístečky, nanejvýš dvojlístečky z lesklého křídového papíru, tehda tak zvaného „glazépapíru", na nichž písmem zlatým, stříbrným nebo rumělkovým byl vytištěn taneční pořad. K tomu dostávaly tanečnice drobná olůvka, aby si svědomitě zapsaly, komu který taneček zadaly. Tento způsob tanečních pořádků shledán kolem roku sedmdesátého — či někdy dříve již? — velmi obyčejným, obnošeným, přežilým. Něco nového zas! A tak byly vynalezeny a pak dlouhá léta vynalézány pořádky všelikých tvarů, droboučkých to napodobenin předmětů užívaných buď v domácnosti, buď na ulici, nebo i všelikých zjevů z přírody. Výborové všech tehdejších „velikých plesů", Národní besedy, Akademického,

* Tam, kde je nyní modní závod „u Hospodáře" (Národní třída).

Společenského, Kupeckého, Hospodářského a jakých ještě jiných lámali si celé neděle a měsíce hlavy, jaký pořádek letos? Nemyslete, že to bylo tak prosté, jak se vám nyní zdá. Mělo to býti velmi originální a musilo to do poslední chvíle být udržováno v tajnosti, aby se „myšlenky" nezmocnil ples jiný, který byl o týden, o čtrnáct dní dříve. Jaké to neštěstí, taková ukradená myšlenka! Něco takového mohlo zabíti celý bál (jak někteří pořadatelé soudili), a pak věru všem výborům nezbývalo nic jiného než aby se šli utopit. Tuším, že tehda středa bývala dnem velikých plesů, a takových střed bylo tedy šest, osm až i deset, podle délky masopustu, který se někdy protáhl až do března. I nastalo usilovné vyzvídání: Jaký pořádek bude míti letos Národní beseda, jaký Merkur, Akademický, Společenský atd.? A když nebylo jiné rady, šli pánové k výrobcům, aby jim pod pečetí nejsvětější mlčelivosti svěřili, jaký pořádek chystá ten či onen konkurenční ples, aby se dva bály nevytasily se stejným překvapením. Nenapadlo-li nic moudrého výborům, bráni na potaz dodavatelé. Vzpomínám, kterak starší pan Tuček, svým povoláním ozdobník, galanterista, vymýšlel a komponoval celé dni pořádky, hotovil vzorečky výborům plesů na vybranou.

Nebyli jsme jedinou firmou, která se touto výrobou obírala. „Originální" pořádky dodávali též tak zvaní velcí knihaři a ozdobníci. Křehké to zbožíčko bylo hotoveno z lepenky, z hedvábí, aksamitu, kůže, ze slonoviny, z pestrého peří, někdy

i z „bronzu“ — totiž z mosazi. Některé ty pořádky byly velmi půvabné, jako na příklad jetelový čtyřlístek, potištěný tanci, zelený lipový list, Amorův toulec z hedvábí rozličných barev, naplněný drobounkými šípy (brčky to všelijakého ptačího peří), malounká knížečka s nápisem „Básně“, potom drobničké „Album“ s pozlacenými růžky, památníček s leštěnými deštičkami ze slonoviny, takový též „Kalendář“, droboučký chundelatý rukávníček (štucel), jehož vysunovací válec obsahoval seznam tanců, atd. atd. Takovýchto tanečních pořádků bylo objednáváno po několika stech kusech, podle toho, jak mnoho rodin bylo „vyzváno“ a jak veliký počet dívek byl na ples očekáván. Děvčátka uchovávala si tyto drobné galanteříčky jako vzácné památky plesové, zvláště když se k nim pojila vzpomínka na zajímavého tanečníka, dokonce snad na zamilování, na první lásku a později na šťastné vdavky s touto láskou. Po mnoha letech, ba za dlouhá desítiletí setkal jsem se v nejedné rodině s tanečním pořádkem, i s několika, o kterých jsem před padesáti lety taky spolupracoval, přistřihuje na ně drobná brčka nebo je při konečné „montáži“ opatřuje hedvábnými šňůrkami a pozlacenými háčky k zavěšení na pás nebo kroužky na prst, zastrkuje do nich drobná ořůvka a zkoumaje, jsou-li všechna dobře zahrocena a „psavá“. Nebo v ty minulé, dávné masopusty býval zaměstnán všecek personál závodu, aby taneční pořádky byly včas dodány. Večer byl ples, a my ještě v pozdní odpůldne, ba mnohdy do šesté, sed-

mé hodiny měli plné ruce práce. Přes tu chvíli vpadla do krámu štafeta — některý ustaraný, zchvácený člen výboru — cože se pro Krista pána děje s pořádky? Konečně byl zavázán poslední uzlík, poslední háček připjat, poslední olůvko vsunuto, a dva učňové buď s velikým košem nebo dvěma objemnými krabicemi utíkali jak štvaní na Žofín. Tamní sál — ještě jen přízemní — byl tehda jedinou místností pro veliké pražské plesy, i pro šlechtické. Plesy podružnější nebo pro spolky uzavřenější bývaly konány v Konviktě v ulici Bartolomějské, kde taky o léta později bývaly pořádány zábavy společností velmi uzavřených, výlučných, do kterých měla přístup jen zcela vyvolená a několika síty prosátá zlatá mládež pražská. Takové společnosti mívaly jména všelikých květin, Gardenie, Petunie, Tuberosa, a byly zakládány jen proto, aby se dívky z nejhustší a nejtučnější „pražské smetánky", z tak zvaných předních rodin, měly kde seznamovati a stýkati se svými budoucími. Praví sice jedno přísloví, že se sňatky uzavírají v nebi. Ale poněvadž pánbůh nemá kdy, aby sám na všechno dohlédl a dcerušku každého zazobaného tatínka důstojně zaopatřil, bylo mu v Gardenii, Petunii a Tuberose napomáháno. Nebo taky tehda již dávno neplatilo přísloví: Sedávej, panenko, v koutě, jsi-li ctnostná, najdou tě. Ledaže si přepychu takové skromnosti mohla dopřáti některá dívka se zlatým podkladem. Takovou fialinku vyčenichali lovci bohatých partií třeba za devátou stěnou. Ale ježto dukáty v měšci odjakživa

„ideálním“ uchazečům zvonily mnohem pronikavěji než nejctnostnější ctnost kdesi ve přístěnku, mohly se ctnostné panenky ve svém koutě useděti nadosmrti a nedočkaly se nikdy onoho „kouta“, po němž i při vší své skromnosti toužily. —

Taneční pořádky vrátily se k svému původnímu tvaru. Podávají se tanečnicím zas jen jako lístek nebo dvojlístek, arci všeljak vyparáděný, mnohobarevný, i kubistickými kresbami ozdobený, ale tu nemá kubismus žádného škodlivého účinku. Rozjařené tanečnice nemají kdy, aby si lámaly hlavy všelikými geometrickými obrazci. Hopsá v nich srdéčko radostí, že jsou na bále, a to lidské srdce, jak mi několik anatomů potvrdilo, zůstalo prý doposud uchráněno všeho kubismu, a prý ani do dozírné budoucnosti není obavy, že by se posavadní jeho kuželovitý tvar změnil v nějakou krychli.

Staré taneční pořádky, jež byly v módě před padesáti lety, jsou uchovávány v rodinných krabicích čili „šatulích“, odkud je časem vyndavají dnešní děvčátka jako svatosky pouťové, a říkají nábožně: „To byl pořádek naší b a b i č k y, když byla poprvé na Národní besedě a tam se seznámila s dědečkem...“ A s povzdechem je zase ukládají do hlubin krabice. Dědeček i babička — oba dávno spí navěky, a ta bálová titěrka se vtištěným zlatým letopočtem ještě žije. Starý přítel Václav Ruttner, doživotní činovník Měšťanské besedy pražské, kterýž celý svůj věk zasvětil životu spolkovému, který pořádal na sta zábav, který se protančil několika sty

plesů a věnečků, má neb aspoň měl takových pořádků celé museum. A jsou to dnes předměty opravdu musejní, znaky dávné, uplynulé doby. —

*

Časem, když jsme tak bývali v nejpilnější práci, přišel nám do toho pan Pražák. Totiž pan Kamil Pražák, nemýlím-li se, a to byl bratr Emila Pražáka, papírníka ve Spálené ulici, v paláci Šlikově, starého a horlivého vlastence českého a svědomitého obchodníka. Kamil Pražák, kaligraf a litograf (kamenotiskař), který měl svůj závod v ulici Vodičkově, někde v sousedství nynějšího domu Langhansova, miloval společnost a rád si časem vyrazil z dílny své, aby obešel známé. A k jeho známým náležela taky naše firma. Litograf Pražák byl postavy malé a velmi nepravidelné, takové totiž — — prožluklá věc, jak to pověděti! Nu, zkrátka, říkali mu všeobecně „kasír“, což však se ho nikterak nemile nedotýkalo. Ba, on sám o své „kase“ co nejpeprněji vtipkoval, až se někdy posluchačům oči smíchem zalévaly. A těmito vtipy vždy už na počátku ulomil hrot všem posměváčkům, kteří by si ho pro jeho tělesnou vadu byli chtěli dobírati. Byl — jako skoro všichni lidé podobné nepravidelnosti tělesné — velmi inteligentní a vtipný. Byl to taškář od kosti a maso všechno, jak se říká, šelma liškou podšitý. Byl všude rád vídán, přinesl vždy mnoho veselosti a pokaždé nějakou dobrou novinku, třeba vymyšlenou, ba nejčastěji vymyšlenou. A jestliže mu

kdy někdo hrubým slovem ublížil, dovedl se mu vtipně pomstíti. Byl taky navštěvovatelem pivnice Donátovy a býval tam středem společnosti. Sedával tam s řezbářem Jindrou Votočkem, zmíněným již v těchto vzpomínkách. Votoček rád s ním „začínal“, rád jej dráždil, ale kam Votoček proti Pražákovi! Pražák byl jako šermíř fleuretem, co slovo to bodnutí na pravém místě. Votoček naproti tomu byl neohrabaný jako slon, těžkopádný jak obléhací dělo bez lafety, jeho řeči často nejhrubšího kalibru. Do společnosti, ve které seděly také ženštiny, nehodil se naprosto. Byl i členem tělocvičné jednoty a rád se „házel do parády“, jak říkal, rád se odíval spolkovým stejnokrojem o všelikých slavnostech a výletech, ale právě při takovýchto příležitostech jeho účastenství nebývalo vítáno, ježto V. nemírně holdoval truňku a v „podroušení“ svém nikterak nebyl na ozdobu slavnosti nebo výletu. O tom byly vyprávěny všeliké historky a Votočka si nejednou vypůjčily tehdejší humoristické časopisy, jeho karikaturu kreslíval znamenitý ilustrátor Kolár. Byla kdysi v léta sedmdesátá slavnost v Táboře, a nejčasnějším vlakem ranním dostavil se na ni taky Votoček. Rovnou cestou zamířil tam do hospody, na kterou se již v Praze vyptal, a teprv někdy k poledni se upamatoval, že vlastně přijel na slavnost. Vyšed na ulici, setkal se s deputací právě přibylou, na pochodu od nádraží, a zdaleka již k ní zahlaholil mocným hlasem:

„Nazdar, bratři! Pivo dobré!“

Bylo to zvěčněno v 51. čísle V. ročníku Ottova Palečka.

U Donáta vznikaly všeliké taškařice, které třeba jinde měly pokračování. Tuším, že z hlavy Pražákovy vyšel nápad, jak by Votoček byl vyveden „na báň". K tomu bylo potřeba pomoci Donátovy. Jednoho dne tedy řekl Donát k Votočkovi:

„Nechtěl bysi se mnou jeti do Drážďan?"

„Bodejť bych nechtěl," Votoček na to.

„Tak tedy zítra, přijď o desáté, nejdřív posnídáme a pak pojedeme. Fiakr tu bude o půl jedenácté. Nezapomeň a nezaspi."

Toho večera pil Votoček o dvě sklenice méně, a pyšně vyhlašoval kde komu, že zítra pojede s Donátem do Drážďan. Druhý den o půl desáté byl již u Donáta, dosyta pojedl, vytáhl dvě z Plzně, a v půl jedenácté zahrčel a před domem zastavil fiakr. Dodal jej nejspíše fiakrista Šulc, taky denní Donátův host. Votoček byl ve svátečním, měl pročesaný svůj ryšavý plnovous, čistou košili, rozhlédl se, vidí-li celá Spálená ulice, jak leze do fiakru, přehodil si pléd přes kolena, za ním vlezl Donát. A milý Donát zavezl Votočka do Karlína, do hospody — u m ě s t a D r á ž ď a n. Tu již byli očekáváni rozjařenou společností donátovskou, která strhla ryčné haló, když tam Donát Votočka vtáhl.

„Už tedy jsme v Drážďanech," povídá mu.

Rozumí se, že řezbář zprvu nadával, ale jen pokud před ním nestál pohár. Potom zalehl do piva,

a někdy pozdě odpoledne měli s ním co dělat, aby ho zas do vozu naložili a na Struhu do Prahy dovezli. Ve společnosti ovšem nechyběl pan Pražák. Za toto vyvedení pomstil se Votoček Donátovi způsobem, z něhož si bodrý šenkýř docela nic nedělal. Přinesl mu jednoho dne uměle vyřezávaný z o u v á k, a to byla podoba plačícího Donáta. Ležel tu naznak, vidlici zouváku tvořily krátké jeho a tlusté nohy, a na desce, na níž Donátův trup spočíval, byl vyřezán nápis: „Vstávej, bryndale, pojedeme do Drážďan!“ Donát měl hezkou památku, kterou všem hostům honosně ukazoval. Tuto historku připomíná mi taky poděbradský pan inženýr Vojtěch Obereigner, který tehda v Praze studoval, na výborný Donátův kontrfekt vzpomíná a táže se: „Kam asi se ten zouváček s Donátem poděl?“ Sotva se toho doví. Myslím, že všecka rodina Donátova již vymřela. —

Za zmínku stojí snad ještě jiná taškařice, litografem Pražákem spískaná. Bylo to taky v léta sedmdesátá, když jednoho dne řada občanů pražských dostala pozvání na korespondenčních lístcích, tehdy nedávno zavedených, k důležité schůzi „zítra večer o sedmé hodině u Donáta“. Pozvání bylo vyvedeno čistě kaligraficky, adresáti tedy soudili, že běží o nějakou vážnou věc. A od sedmé hodiny počali se k Donátovi trousiti pánové, kteří tam předtím jakživi nebyli, kteří se navzájem ani neznali. Přišel prvý, druhý, třetí — desátý, patnáctý, přisedali k „vyhrazenému“ stolu, jeden na druhého

rozpačitě pohlíželi a netrpělivě očekávali, až se objeví neznámý svolavatel, až započne porada. Ostatním hostům bylo nesmírně nápadné, že jsou všichni noví hosté stejně nepravidelného vznůstu, jako byl častý navštěvovatel pivnice Pražák. Že snad je to nějaký nový spolek. Ale právě Pražák dnes nepřicházel.

Ten se arci chránil, aby se ukázal. Neboť on byl anonymním svolavatelem této vzácné schůze. Opatřil si adresy všech těch pánů a pozval si je na dnešek, aby měl vzácnou podívanou. Byl u Donáta, ale na zapřenou, kdesi v kuchyni nebo ve které vedlejší místnosti, a tamodtud se díval malým okénkem na výsledek svého pozvání. A když všichni svolaní byli pohromadě a když už je podlaha pod nohama pálila, vytratil se z kuchyně a pryč od Donáta, někam jinam na večeři a na pivo. O minutu později malý sklepníček odevzdal shromážděným pánům visitku páně Pražákovu:

„Srdečný pozdrav, drazí pánové! Chtěl jsem jednou viděti nás všechny pražské „kasíry“ pohromadě, ale omluvte mne, že se pro náhlé ochuravění sám dostaviti nemohu. Do budoucí schůze však přijdu dozajista. Váš ponížený služebník.“

Smál prý se v kuchyni Donátově, až se ohýbal, vida, kterak jeho shromáždění pozvaných roste, a smál prý se ještě celou cestu na ulici, než se k cíli dostal. Kdo jej potkávali, domnívali se, že se pomátl. Až teprve druhého dne se vyhlásilo, jaký masopustní žertík si ztropil. Ale potom prý delší

čas k Donátovi nešel, aby se nablízku nesetkal s nějakým mstitelem, třeba zjednaným. Zapadl tam zase, až se na věc trochu pozapomnělo. (Zajímavá věc, že o podobném šprýmu se zmiňuje již Webrův „Demokritos“. Byla taškařina Pražákova pouhým napodobením? Či byl to jeho nápad původní?)

*

A když jsme zas v jeden masopustní podvečer u Bratří Tučků měli plné ruce práce, abychom včas dodali několik set pořádků tanečních — buď do Národní besedy nebo do Akademického plesu — náhle se rozletěly dveře, do krámu vrazil pan Kamil Pražák, zdánlivě všecek udychtěný, uřícený, s bílou kravatou pod límcem, rozhalil zimník — zasvítila bílá vesta, objevil se frak, jehož levý „ravér“ byl ozdoben nějakým kotillonovým řádem, a Pražák vykřikl:

„Krista pána, mládenci, dělejte s těmi pořádky — já jsem dnes na Žofíně předtanečníkem!“

Nesmírným chvatem jsme se všichni potili, až se s nás lilo, ale po těchto slovech jsme chvilku nemohli navlékati, vázati a skládati, jak nás všechny rozesmál, i s šéfy. A jak se objevil, tak zase zmizel, a tu maškaru na sebe vypůjčil si kdesi, jen aby nám tohle pověděl. Takový byl pan Kamil Pražák, nemýlím-li se v křestním jméně.

Dobrá kopa to byla, nikoho nezarmoutil, vesele žil — aspoň před lidmi vesele. A dávno spí

věčný sen, zemřel buď již v léta sedmdesátá nebo na počátku osmdesátých. To v paměti nemám. Věnujte mu vzpomínku všichni jeho pamětníci — ale těch tu zbylo maloučko, pramaloučko.

12.

(V březnu 1922.)

(Přítel Jan Veselý. — „Cipeciste négal" — Arcivévodův společník. — Naše čtenářství, naše biblioteky. — Stará pošta na Josefském náměstí. Erární adaptace. — Seznámení s krajanem básníkem, Bohdanem Jelínkem.)

V závodě Bratří Tučků — jak již dříve pověděno — setkal jsem se a seznámil s Janem Veselým. Byl stejného věku se mnou, ba, byl asi o čtvrt léta starší, ale posud praktikantem, ježto přišel později do učení. Jeho otec, malý úředník, totiž kontrolor cimentovního čili cejchovního úřadu král. města Prahy, předčasně mu zemřel. Matka Janova měla chuďoučkou pensi a nějaký malý obchůdek niťařský a tuším i s laciným prádlem. Její výdělek nestačil na další studie synovy. Tak Jan, vychodiv nižší reálku, musil do praktického života, do obchodu, a zatím tedy na galanternictví. Ale nebyl ničeho tak dalek jako všeho „praktického". Byl to jinoch povahy snivé a vznětlivé a těžce nesl své „okovy", ač jeho praktikantství nebylo nikterak namáhavé. V tom závodě nebylo žádného zápolení s bednami, sudy a žoky, nebylo ponurých skladišť a sklepení, žádného mrznutí v zimě. Všude kolem bylo jen krásné, čisté luxusní zboží, na které radost

se podívat. Prací nejnamáhavější a jisté síly vyžadující bylo otvírání a zavírání krámu. Tehda ještě nebyly zavedeny svinovací žaluzie (které později jakýsi jejich vyrabitel v záchvatu divokého šprýmařství nazval „geräuschlos“, totiž „bezhřmotnými“, ačkoliv jejich spouštění působilo a namnoze ještě působí bohopustý rámus, jako by se Jericho bořilo). Tehda ještě většina pražských krámů měla obyčejné dveře nebo dokonce široké vrátně, a jen některé nádherněji zařízené závody měly závěr „plentový“, skládající se jak harmonika, nebo několikadílný deskový, kulisový. Tyto vysoké, těžké kulisy „běhaly“ v železných drážkách dole i nahoře, a byly na den vsouvány v postranní výklenky, večer odtud zase vytahovány. Bylo k tomu třeba kusa síly a jisté praktiky, a zpříčil-li se někdy některý dílec, pak si mohl všechen personál palce ulámat, než jej do příslušného žlábku vpravil. V létě bylo hej, ale v zimě to byla práce nepříjemná.

V tom jsem Jeníčkovi rád pomáhal, bylo to pro mne vítané silácké cvičení. Taky při mytí velikých výkladových tabulí z belgického skla jsem mu pomáhal, nebo tehda ještě nebylo potuchy o nějakém podniku pro čištění oken. K čemu pak byli učňové a pomocníci? A bylo nám pýchou, když se naše výkladní skříně denně třpytily bezvadným leskem jak zrcadla.

Tak jsme denně provozovali gymnastická cvičení na nízkých schůdkách před krámem, rozmazávajíce řídkou kaši z plavené křídy po skleněných

tabulích a stírajíce ji, než nám zaschla, velikými kusy jirchy. V zimě jsme křídu musili rozmíchávati líhem, aby nám kaše na sklo nepřimrzla. Večer pak jsme zametali leštěnou podlahu krámu, když jsme dříve všechny stoly se zbožím pokryli velikými papíry a plátny, uchraňujíce je tak před prachem.

Milý Jeníček měl své „kritické dny", chvíle rozladu, kdy tyto práce konal s jistou nevrlostí, ba i reptáním. Stále ještě v něm vězel student, pokládající takové zaměstnání za ponižující, nedůstojné. Poukazoval k tomu, že vše to jest povinností praktikanta nejmladšího, Ladislávka P., který ještě nebyl dlouho v závodě. Ale mně, který jsem měl náramně krátké „studie" za sebou a byl uvyklý nositi po Praze nůše a pytle na hřbetě, váleti sudy, skládati s vozů a nakládati na ně, slovem, konati práce nejhrubší a mnohdy velmi nečisté, bylo všechno toto drobné poklízení skoro pouhým sportem. Pěstoval jsem jej přes to, že mi mladší šéf nejednou říkal: „Nechte toho. Jsou tu hoši." S těmi však jsem byl v těchto výkonech naprosto solidární.

Ladislávek — nyní také již „starý pán", úředník pražské obce — byl vykutálené pražské kvítko ze skromné živnostnické rodiny. Někdy jím čerti jen šili. Měl všelíká pražská pořekadla, jejichž smysl mi býval dlouho temný. A někdy mluvil také „francouzsky" nebo „latinsky". Ať se hodilo nebo nehodilo, často pronášel: „Cipeciste néga, herr kolléga." Kde to sebral, snad sám nevěděl. A já teprve po dlouhé době jsem se poučil, že to mělo býti:

„Si fecisti, nega.“ Totiž latinské „jestli jsi učinil, zapři to.“

Jednoho dne mi řekl Jan Veselý: „To je dobře, že jste k nám nepřišel o rok dříve. Snad už bychom vás tu neměli.“ A na mou otázku vysvětlil mi to. O rok dříve vstoupil do závodu za praktikanta mladík úhledného zevnějšku, štíhlé postavy, jejž při nějaké příležitosti seznal jeden z rakouských arcivévodů, tuším Toskánský, který se naprosto vymkl z rodových tradic, nestal se parádním generálem a „vojevůdcem“, nýbrž se oddal cestování, hlavně plavbě po moři Středozemním. Na kterémsi ostrově Balearském měl nádhernou vilu. Vydával cestopisná díla, zdobená krásnými obrazy. Díla ta ovšem nikdy nepřišla do knihkupeckého prodeje. Tiskl jich asi padesát výtisků a obdarovával jimi jen korunované hlavy, takže náležejí k největším literárním vzácnostem. K těmto pracím potřeboval čiperných pomocníků. Tak jednoho dne, spatřiv mladého F., vyzval jej do svých služeb, a mladík ochotně následoval. Ale kdežto starší jeho předchůdce, rovněž tajemník arcivévodův Mansvet, přinesl z podobných cest bohatou kořist literární, kterou v léta sedmdesátá ukládal do českých časopisů denních i zábavných, o mladém F. nebylo již pak slýcháno. Zdali se vrátil, zdali někde ve světě zapadl — nepamatuji, že bychom se o tom byli něčeho dověděli. Je tomu přes půl století, snad ani nežije.

(Ba žije! Zanedlouho potom, když tato kapitola

byla v Nár. listech otištěna, jednoho dne na mé dveře zaťukáno a na prahu se objevil pán asi sedmdesátiletý, prostřední a poněkud zavalité postavy, šedivých vlasů a jasných očí. Vstoupil se slovy: „Jde se vám představit onen štíhlý mladík, o němž jste se ve svých vzpomínkách zmínil a který před dvaapadesáti lety od Bratří Tučků vstoupil do služeb arcivévody Toskánského a plavil se s ním a cestoval po světě. Arci teď už není tak štíhlý jako býval.“ Pobyl u mne, opět a opět mne navštívil, mnoho mi o svých závidění hodných cestách po celém téměř světě vyprávěl, přinesl mi také na ukázku díl nádherné publikace arcivévodovy, jejž z jeho ruky dostal, knihu velikého formátu, zdobenou mnoha obrazy. Tyto obrazy podle vlastních náčrtů dával arcivévoda kresliti taky českým malířům a dřevoryty dával robiti českým dřevoryjcům. Milý pan F. se na cestách se svým pánem naučil několika jazykům, mluví hbitě vlašsky, španělsky atd. Co mi vyprávěl, byly ukázky bohatých zkušeností a vědomostí, které by naplnily objemnou knihu. Kéž by ji pan F. napsal. Řekl jsem svrchu, že o něm již nikdy nebylo slýcháno, ale tu mi pod práh vědomí zapadly cestopisné črty, které již v léta sedmdesátá posílal do českých časopisů, taky do N. l., jak mi připomenul. Byl ve službách arcivévody Toskánského až do jeho skonu v době války, a nyní žije ve výslužbě v Praze.)

Vypozoroval jsem za krátký čas, že z milého Jeníčka žádný obchodník nebude. Taky že nebyl.

Měl do budoucnosti zcela jiné záměry — ne, to není pravé slovo; měl jen své sny. Ostatně, jakmile jsme ze závodu paty vytáhli, žili jsme oba v jiném světě. Oba jsme byli horlivými čtenáři. A tehdy jsme věru mohli obsáhnouti veškeru vydávanou českou literaturu. Dnes jediný týden, ba mnohdy snad jediný den vychrlí více českých knih a knížek na trh, než jich tehda, před půl stoletím, vyšlo za celý rok. Záslužným podnikem tehdejším, již z let šedesátých, byla „Matice lidu", vydávaná u Edv. Grégra, záživná duševní potrava pro lid, do roka šest hezky objemných svazečků za celou zlatku! V ní tuším se poprvé objevil Julius Verne v českém rouše, někdy kolem roku sedmdesátého. „Matici lidu" tedy jsme spolykali skoro všechnu. Teprve roku 1871 počala vycházeti „Poesie světová", sbírka básnických spisů jinojazyčných, jejímiž redaktory byli Hálek, Neruda a Ferd. Schulz. Prvým jejím číslem byla dramatická báseň lorda Byrona „Kain", přeložená tehdejším ještě mladým docentem filosofie na pražské universitě Josefem Durdíkem, nadšeným, pilným a teď neprávem zapomínaným pracovníkem, který pocházel z proslulé rodiny Durdíků v Hradci Králové (původně z Hořic), jež dala české literatuře, českému školství i soudnictví tolik výborných synů. Tato Poesie světová byla něčím zcela novým, odlišným ode všeho, co posud vycházelo, na tu dobu taky neobyčejně lahodné úpravy, slovem, byla to sbírka obsahem i zevnějškem noblesní. Od počátku sice ji kupoval můj bratr,

ale před ním jsem se jí příliš obírati nesměl, aby mne „neodváděla od mého povolání obchodního“. Proto jsem si umínil, že si ji koupím taky, a totéž si o něco později umínil taky přítel Veselý. My dva jsme vůbec měli nesmírně bohaté knihovny. Bylo v nich vše, co krásného a lákavého jsme za sklem u knihkupců viděli. Zatím to arci bylo jen v našich — notýskách, do kterých jsme budoucí své knihovny ukládali. Já jsem tyto seznamy opatřoval nadpisy: „Knihy, které si h o d l á m koupiti.“ Jeníček Veselý byl v té věci radikálnější a nadpisoval: „Knihy, které si m u s í m koupiti.“ Srovnávali jsme časem, co již ve „svých knihovnách“ máme, a když druh druha polapil při tom, že si takto „opatřil“ nějakou knihu, kamarádu svému se s ní nepochlubiv, žehrali jsme na sebe a honem jsme si ji navzájem taky vpisovali. Tak se mi zdá, že veliká, ba převážná část těchto našich knihoven zůstala na papíře. Seznamy sice rostly, pěkné a důležité věci v nich byly — jen k těm penězům na ně jsme se nedostali. Zatím nových věcí přibývalo a naše vytoužené biblioteky nám přerůstaly přes hlavu, až jsme pak vůbec již přestali zapisovati.

Jeníček Veselý zasvětil mne také první v taje „Dekamerona“ (jejž pak po letech z originálu a beze zkratek přeložil). Sám té knihy neměl, ale četl ji od nějakého kamaráda a vyprávěl mi obsah některých ze sta novel. Rozumí se, že jsem pak po ničem tak nedychtil jako po Dekameronu celém, a když jsem jednoho dne ukořistil mimořádnou z l a t k u, obě-

toval jsem šedesát krejcarů a v Jezovitské ulici (Karlově) koupil jsem od antikváře Boccaccia německého — českého posud nebylo. Tato kniha náležela ovšem k oněm, jejichž jméno se tehda ve „slušných“ rodinách ani vysloviti nesmělo. Strýc můj Jaroslav byl by se zhrozil, že čtu takové dopuštění, doma před bratrem jsem se s Dekameronem teprv vytasiti nesměl. Měl jsem knihu, ale nevěděl jsem, kam s ní. Ukrýval jsem ji dlouho v zastrčeném přítruhlíku v závodě a brával jsem ji k sobě na cestách po Praze, než jsem ji na ulicích šťastně přečetl. Potom jsem ji půjčil jednomu kamarádovi, který mi ji nikdy nevrátil. Nedělal jsem si z toho nic. Aspoň bylo po starosti, kam s ní.

Bez nějaké knihy jsme vůbec nikdy nevycházeli, ani z domova, ani ze závodu. Vždy jsme měli v kapse něco pro strýce Příhodu, a když jsme byli posláni na nějakou „obchodní cestu“ po Praze, a to se dělo téměř denně, čítali jsme na ulici, čítali jsme všude, kde jsme na věc musili čekati. Čítali jsme taky v dílnách řemeslníků, pokud jsme k jejich práci nepřihlíželi. Když jsem šel po ulici, hlavu zabořenou v knihu a jen tak přes její okraj obzíraje „vrchním pohledem“ končinu, abych se někde na voj nenabodl nebo do výkladní skříně nevlítl, vrazilo do mne zcela úmyslně nějaké všivé „práždě“ (jak jsme říkali skotákům původu dojista neb domněle p r a ž s k é h o), div že mi knihu nevyrazilo. Nejčastěji to byla „švícka“ čili „hadi“,

jak se tehda říkalo učedníkům ševcovským, velmi často byla to taky „sůva“, totiž polonahý učedník pekařský, nesoucí na hlavě ošatku neb opálku s pečivem. O dva roky dříve, dokud ještě jsem sám nosil učednickou zástěru, vykřikl na mne při tom: „Čehy, balíku!“ Spratek prožluklá, jako by on byl pocházel ze zámku! Zatím z něho na hon čouhala Lhota nějaká — bez urážky všech Lhot, co jich v Čechách je.

Velmi rádi jsme chodívali taky na poštu, s čímkoli nebo pročkoli, tam bylo vždycky dlouhé čekání, nebo aspoň jsme si je nějak prodloužili.

A když jsme u p o š t y — dnešní mladé a mladší pokolení sotva ví, že nebyla pošta odjakživa v ulici Jindřišské, kde stojí nyní. Za starých časů, ve století osmnáctém a ještě devatenáctém byla pošta na Malé straně. Za našeho mládí, před lety padesáti a dávněji, byla na nároží náměstí Josefského a Poříčí, proti posavadnímu klášteru kapucínskému a proti bývalé kadetce, na jejímž místě stojí nyní pražský Obecní dům. Ani tato budova nebyla prastará, pocházela teprv z r. 1842, ale byla to pravá haluzna rakouského erárního slohu. Zvláště její místnosti přízemní, kde se podávaly balíčky, peníze a dopisy, byly nevlídné a těsné. Jejich stísněnost a nepohodlí bylo rozmnoženo ještě všelikým bedněním, katry, „fršláky“ a přepážkami, jakými se vždy „upravovaly“ hotové již stavby k úřadování. Stavěl-li erár (erár ovšem stavěl málokdy cos nového, erár obyčejně „adaptoval“; bylo-li něco pů-

vodně jakž takž obyvatelné, býval to po „adaptaci“ učiněný chlév) — stavěl-li erár, málokdy pamatoval na jakoukoli účelnost a příhodnost hned na počátku. Páni presidenti a dokonce již ministři neměli nikdy ponětí o požadavcích praktických, erární architekti rovněž ne. Postavili nějakou boudu, rozdělenou na všeliké světnice a světničky, a po čase teprve tesaři a truhláři musili nadělati do vnitřků šalování, kukaní a klecí, že takové úřadovny vypadaly jako horší zvěřince. Nebylo tam světla, nebylo vzduchu, nebylo místa dost. Politováníhodní „subalterníci“, totiž praktikanti, asistenti, oficiálové, vrchní oficiálové, pokladníci, revidenti, kontroloři, ba i radové seděli druh druhu bezmála na krku. Léta, půl života, mnohdy celý život proseděli v takových brlozích. Nechávali tam zrak, plíce, pohřbívali tam jasnou, veselou mysl, stávali se z nich nepřátelé lidstva. Dobytek na slušném panském velkostatku míval přívětivější stáje než byly úřadovny mnohých ubohých „erárních šklábů“ (otroků), jak si sami říkávali. Svatá Hygiena chodila ještě po houbách. Ostatně hygiena nikdy nebyla zahrnuta v „úřední požitky“. I když pak se narodila, žila ještě dlouho v pouhé theorii.

Skoro pravzorem takové erární lidomorny byla někdejší pošta na náměstí Josefském. A ještě jednu příjemnost mělo pražské poštovní ústředí. Nebylo poštovních filiálek, leda snad na Malé straně, později taky na Starém městě. Z Podskalí, z Karlova, ze Sokolské třídy — slovem, ze samého okraje Prahy musili jste s balíčkem, s doporučeným psaním, s pe-

něžním dopisem putovati až na Josefské náměstí. Co času tím bylo zmařeno! Což pak na tom sešlo byrokratům ve vídeňských ministerských kancelářích, těm tak zvaným „rozhodujícím kruhům“! Český čas byl zadarmo, Čecháčkové si mohli nohy uběhati a celé půldny prozaháleti.

V té staré poštovní budově na náměstí Josefském, v jedné takové úřední díře, seznámil jsem se na počátku let sedmdesátých důvěrněji s mladým úředníkem velmi inteligentního, ale zřejmě chorobného vzezření. Seděl tam v ošumělé úřední zelenavé bluze, na žlutém výložku byla tuším jediná rozeta (či dvě?).

Podával jsem do okénka nějakou rekomandovanou zásilku do Hradce Králové. Zemdlelé zraky mladého úředníka se oživily, když přečetl adresu, a pozorněji se na mne podívaly.

„Jste z Hradce?“ otázal se mne.

Přisvědčil jsem.

„Tedy jsme vlastně krajany,“ pronesl. „Já jsem z Choltic. V Hradci jsem studoval.“

A když jsem na jeho další otázku řekl i jméno, rozhovořil se.

„Znal jsem dobře vašeho děda Pospíšila. Chodíval jsem tam do knihkupectví. A taky strýce vašeho.“

Znal i mnoho jiných lidí hradeckých, a pojednou jsme spolu hovořili jako dávní známí. Od mého odchodu z domova uběhlo teprv několik let, a kdykoli jsem se setkal s někým od nás nebo

z blízkého okolí, s někým, kdo tam studoval, vždy mne ovanul dech milého domova, každý takový člověk byl mi jako přítelem. Měl společné známosti, společné vzpomínky — však to znáte, jak tu všechna minulost vaší myslí zaduje, pravda-li? Zvláště jste-li mládi a když se vaše bytost ještě nezakořenila v novou půdu. A konečně v každém věku, i na samém sklonu života. Vzdálený domov, nenávratné mládí zalehne vám v sluch i v duši vždy písní nesmírně dojímavou, tklivou.

Mladý, sympatický, jemný muž hovořil, na vše se vyptal, i na to, kde bydlím, kdy bývám doma, a jednoho dne v podvečer mne navštívil. Jeho jméno znal jsem již dříve, tuším z „Květů“. Byl sice starší mne, ale skoro se se mnou spřátelil. Sliboval mi, že se budeme častěji vídati, že se budeme navštěvovati. Zatím však jsme oba byli uvázáni svým zaměstnáním, nebylo mnoho času volného. Setkali jsme se ještě několikráte, vždy jenom nakrátko, na pouhé potkání. Mladý muž víc a více churavěl. U věku, který se nazývá květem života, který však u něho byl změněn v trýzeň vleklé plicní choroby, nedoživ ani třiadvaceti let, zemřel v Cholticích 18. května 1874 (narodil se tam 22. června 1851).

Byl to Bohdan Jelínek, jinoch nadaný, jemná duše básnická, jehož talent pro budoucnost sliboval hojnou žeň. Jeho verše i novelistické prvotiny, otiskované v prvých letech sedmdesátých, čítali jsme horlivě s Veselým i později s přítelem Karlem Šíp-

kem, taky krajanem Jelínkovým, rodákem z Bohdanče. Ten zvláště horoval pro jeho báseň „Při konvici“, která byla skoro posledním výtvorem Jelínkovým a zůstala nedokončena, bohužel. Šípek tak si ji zamiloval, že mi ji na sklonku let sedmdesátých opsal, ač je hodně dlouhá, dříve ještě, než literární odkaz Jelínkův, veršem i prósou, uspořádaný Jaroslavem Vrchlickým, byl vydán jako samostatný svazek „Salonní biblioteky“ Ottovy roku 1879 neb 1880.

A tento ušlechtilý, jemný, citlivý básník seděl za katrem ve staré, temné budově poštovní na Josefském náměstí, v brlohu beze vzduchu, beze slunce, beznadějně churav, smrti blízek, a psal recepisy! A za dva roky bude tomu půl sta let, co odešel.

13.

(V březnu 1922.)

(Ještě trochu o knize. — Půjčovny knih. — Domeček v Železných dveřích a naše tehdejší „veřejné čítárny".)

Ještě dnes nenáleží kniha k nezbytnostem života. Ve mnoha domácnostech najdete knihu — od nějakého známého vypůjčenou, ve mnoha domácnostech vůbec nenajdete knihy jediné. Ani koupené, ani vypůjčené. Slyšel jsem kdysi paničku, odpovídající domácímu příteli, který jí nabízel nejnovějšího Londona ke čtení:

„Pro boha vás prosím, taky to ještě! Kdy pak mám číst?"

Bodejť by mohla číst. Ať vyjdete na ulici v kteroukoli hodinu, potkáte paničku ve všech ulicích (tuto míním paničku jako zjev hromadný, mnohonásobný), od rána do večera, a vracíte-li se po desáté odněkud ze společnosti, z divadla, z rodiny, vychází ona právě ze všech biografů. Kdy pak tedy má číst?

Před padesáti lety nebylo ještě Londona, ale bylo třeba dost opatrnosti, abyste mnohou paničku neuvedli v rozpaky otázkou, co říká té neb oné

knize. Po knize vůbec nebylo v domácnosti ani čichu. Koupit knihu!

„No ale to je vyhazování peněz! Co s ní mám dělat, když ji přečtu?“

Jestliže pak přece paní domácí nebo slečny dcery zatoužily po nějaké „duševní“ stravě — mnohým těm dušičkám stačilo sousto velmi skrovné — posláno prostě do půjčovny. Takové půjčovny udržovali tehda antikváři. Vzpomínám, že jedna z největších pražských půjčoven byla na Ovocném trhu, jiná v Karlově ulici, jiná v Mostecké na Malé straně, atd.

Nad každým takovým závodem visela tabulka „Leihbibliothek“. Ba, někdy i po česku „Půjčovna knih“.

Myslím, že nechybím, řeknu-li, že ve všech tehdejších půjčovnách převládaly knihy německé. Taky zde byla česká literatura kdesi v ústraní, mnohdy jen jako trpěna. Nebylo to jen tím, že německá literatura byla vůbec stokráte bohatší; hlavně tím to bylo, že německé obecenstvo mělo větší potřebu čísti, vraceti se znova ke svým klasikům a seznamovati se s novými zjevy literárními. A konečně to zaviňovala neuvědomělost mnoha českých čtenářů, a s lítostí to pravím, hlavně čtenářek. Slyšel jsem nejednou na vlastní uši, že slečinka nebo panička, která si přišla vypůjčit knihu, odpověděla na otázku, jaké že si přeje, zda české nebo německé: „To je mi jedno, třeba německou.“ Anebo řekla

dokonce: „Raději německou.“ — Přišel-li Němec, rozumělo se samo sebou, že chce knihu německou. Přišla-li našinka, bylo jí to jedno. Nu ovšem, ne každá, abyste mne nepopadali za slovo. Již taky tehda bylo mnoho dobrých, uvědomělých vlastenek, které nemohly za své družky slabých povah, v jejichž očích bylo vše cizí noblejší než české, domácí. Tato lhostejnost zavládala nejen v rodinách úřednických, které měly svou vlastní „národnost“, ale udržovala se i ve mnoha rodinách tak nazvaných „lepších“. Byly to pořád ještě dozvuky dob, kdy se v českých domácnostech mluvilo takto česky: „Hauzmistr pucuje na konku fotrovi štábrlí obrok“ (jak to vytiskly někdy roku 1873 „Humory“).

Prostý člověk, člověk „z lidu“ do půjčoven knih vůbec nechodil. Buď neměl potřebu čísti, buď louskal celý rok svůj kalendář nebo nějakou rytířskou a ještě spíše loupežnickou historii. Vždyť jsem znal tatíka venkovana (vylíčil jsem jej před lety v časopise „Máji“), který si patnáct let, rok co rok, chodil do pražského Pospíšilova knihkupectví kupovat „Arnošta a Bělinku“ od Rettigové. Poněvadž prý „ničeho jiného není povědom“. Stála ta knížka šesták a stačila milému tatíkovi a celé jeho vesnici na celý rok, od jednoho svatého Jana Nepomuckého do druhého. A takové figury měla i Praha, mělo je každé město.

Katalog čili seznam takové starodávné půjčovny knih byl by dnes zajímavou památkou. Ještě v léta

šedesátá, ba sedmdesátá bývaly v nich knihy z počátku devatenáctého, ba i z konce osmnáctého století. „Nejnovější" bývaly dvacet, třicet let staré. Knihy nedávno vydané byly velikou vzácností, zvláště šlo-li o knihy české. A teprv když nějaká kniha hýbala světem, jako na př. „Bídníci" od Viktora Huga nebo „Život Ježíšův" od Renana (obě přeloženy do češtiny již v letech šedesátých), a když poptávky po ní se množily, tu teprve se půjčovna odhodlala a pořídila si výtisk — ne-li dokonce dva. Ale za půjčení takovýchto knih novějších a zcela nových byl vyžadován zvláštní příplatek, aby pan půjčovatel měl nenadálou tu útratu hodně brzy doma.

A jak „chutně" duševní potrava z půjčoven vypadala! Bylo na její požívání třeba žaludku hodně otužilého. Štítil jsem se těch špinavých svazků již tehda, pro sebe jsem jich nikdy nevypůjčoval. Procházejíce sterýma nepečlivýma rukama, byly všechny ty knihy umolousány, kávou i jinými tekutinami pobryndány, za každým listem byly suché drobečky chleba a housek, nejednou taky šňupavý tabák. Hořejší jejich růžky byly zohýbány na znamení, kam až dočteno, neboť ne každý čtenář a čtenářka měli po ruce „lezecajchn", jaké tehdy byly v módě. A na růžcích dolejších bylo vytištěno tolik mastných palců, že by to byla bývala vděčná a nevyčerpatelná studie daktyloskopická pro policejní zkoumatele. Avšak Purkyňův objev někdy z dvacátých let minulého století byl zatím dávno zas upadl

v zapomenutí a musil se k nám teprv mnohem později odněkud z ciziny vrátit.

Jiných veřejných čítáren tehda nebylo, krom některých spolkových — arci jen pro členy — a tehda ještě ani Praha neměla knihovny obecní.

Tehda taky dávno ještě nebylo zvykem pražských časopisů, aby co den vylepovaly celá čísla svých novin na vrata nebo ve zvláštních skříních, jako se děje nyní. Snad nikomu to nepřipadlo a snad by to tehdejší rakouská policie nebyla trpěla. Českých deníků vycházelo v Praze právě čtvero, kromě nich ještě německy psaná a vydávaná „Politik" Skrejšovského. Německy nejen proto, aby zprávy o českých věcech pronikly také do kruhů mimočeských, do Vídně a za hranice, ale hlavně pro ty staré vlastence, kteří ještě neuměli česky dobře čísti, kterým česká „latinka" byla nepohodlná, kteří byli uvyklí na švabach a na frakturu, i na slovní výraz německý. Byliť vyšli ze škol německých, kde českým školáčkům od prvé třídy byl vtloukán do hlavy německý „Vater unser der du bist", jemuž se musili učiti nazpaměť, aniž slova chápali. Mnohým těmto dobrým vlastencům byla knižní i novinářská „novočeština" až do smrti nesrozumitelna.

A když se řeklo „český časopis", znamenalo to časopis nezávislý, opoziční, a ty všechny byly rakouskými úřady všemožným způsobem omezovány, kujonovány, pronásledovány.

Nu slovem, veřejné čítárny byly tehda a dlouho ještě věcí daleké budoucnosti.

Jediný, jediný jen časopis činil výjimku, že byl přístupen čtenářům pouličním, mimojdoucím, že byl jakýmsi surogátem, náhražkou „čítárny“ veřejné. Objevil jsem tuto čítárničku velmi brzy, skoro na samém počátku svého pražského života, jen co jsem se trochu okoukal, několika ulicemi prošel.

Procházeje kdysi na začátku r. 1869 „železnými dveřmi“ z ulice Michalské do Jilské, byl jsem upoután malým domečkem, který byl do nádvoří rozlehlého toho průchodního domu k levému boku budovy jako vlepen. Byl nizoučký, maloučký, sotva víc než sáh do čtverce, s nízkými dveřmi na straně od ulice Jilské, s jediným okénkem ve druhé zdi do dvora. Domeček skoro až k smíchu, podobný nějakému „šildrhauzu“ čili strážní budce, domeček, jako by si jej byly ulepily děti z nějakého velikého „modelírbógnu“. Marně byste jej tam dnes hledali. Zmizel, aniž mohu říci, kdy se tak stalo, ale není tomu příliš dávno. Kdysi po několik měsíců jsem v tu končinu nezabloudil, a potom jednoho dne mi tam něco chybělo. Ach ano, kde je ten malý domeček? Pryč byl.

Jakému účelu původně sloužil, proč byl vystavěn, nikdy jsem se nedověděl. Ale tehdáž, před lety padesáti, ba již asi od poloviny roku 1866 byla v něm expedice Vilímkových „Humoristických listů“, pokud ještě vycházely v malém čtvercovém formátě, plny žertovných obrázků a politických karikatur Kolárových. Totiž Kolára mladšího, jednoho z členů někdejší skvělé a nenahraditelné družiny

umělecké divadla Prozatímného i později Národního první doby.

Za jediným okénkem řečeného malého domečku v Železných dveřích sobotu jak sobotu zrána objevilo se čerstvé číslo proslulých „Humorů“, aby lákalo ke koupi. Humoristika mne odjakživa vábila, a tak tu v nádvoří Železných dveří stával jsem před nízkým okénkem v dešti i v mrazu, polykal jsem Kolárovy obrázky a četl jsem, co bylo lze přečísti. A měl jsem nehorázný vztek, že nemohu čísti dále, i stránky ostatní, které mi zůstávaly zakryty, a nenáviděl jsem toho tatíka, který seděl v malém domečku za drobným pultíkem, že nevyvěšuje stránky všechny. Arciť nevyvěšoval jich proto, aby si každý raději číslo koupil. Ale kdož pak z nás oznobenců venku měl šesták na Humory! Neboť tolik tehda jednotlivé číslo stálo.

Zdá se mi, že v Železných dveřích byla expedice Humorů asi do roku 1873, kdy byla přenesena ke „Slovanské lípě“ na Spálené, kde je nyní trestní soud. Nebo tam si tehda starý Vilímek zřídil tiskárnu vlastní a tam taky jsme nosívali první své příspěvky „literární“, přítel Veselý i já, když už jsme o něco dříve ohrožovali tehdejší Peřinovy „Obrazy života“.

O rok později — 1874 — změnil Vilímek formát Humorů. Kdežto do té doby byly vydávány ve formátě kvartovém, po vzoru mnichovských „Fliegende“ (vycházejících asi od r. 1845) a londýnského „Punchu“, počal je řečeného roku vydávati ve for-

mátě foliovém. Ale již to nebyly Humory staré. Již nestačil jediný Kolár na jejich vyplnění, a tím pozbyly svého rázu. Literatuře toho druhu svědčil vždy formát menší, zručnější, důvěrnější. Pravzory Humorů, totiž Fliegende i Punch, zůstaly mu do dneška věrny.

Vedle této naší tehdejší veřejné čítárny měli jsme s přítelem Veselým ještě několik jiných, menších, ale stejně vábivých. To byly součásti několika papírnických závodů. Největším závodem v tom oboru (poněvadž i vlastním továrním skladem) byl už tehda obchod Ignáce Fuchse v Sirkové ulici (nyní Melantrichově). Chodil jsem tam velmi často za svého učednictví pro všeliké zboží papírnické, opatřované venkovským zákazníkům, ale ke čtení tam nebylo nic, aspoň ne venku na krámě, pro všeobecný požitek.

Zato jsem si zapamatoval jiný papírnický závod, „u holubice — zur Brieftaube", krám Bělského a Jeschka na dolejším nároží Václavského náměstí, kde je posud.* Je to jeden z nejstarších závodů pražských vůbec, nejen papírnických. Byl založen r. 1840 jistým panem Moricem Zilligrem, nepochybně Němcem, jako veliká většina závodů té doby, od něhož jej r. 1858 přejal Karel Bělský, původně kupec, se společníkem Josefem Jeschkem, který však brzy zemřel, a pak byl majetníkem Bělský sám. Tento Bělský byl bratrem někdejšího starosty

* Zatím však se přestěhoval do Obecního domu u Prašné brány.

pražského Václava Bělského a stejně známého stavitele pražského Jana Bělského. Nebyla to rodina původně pražská, pocházeli z venkova, z Bradkovic, ale všichni se v Praze dokonale užitečně osvědčili.

Na portále papírnického závodu Bělského byl před padesáti lety i potom dlouho ještě zavěšen rámec, do něhož byl každý týden vkládán obrázkový arch německých „Münchener Bilderbognů", který byl vždy obstoupen mnoha diváky a čtenáři. S Veselým nikdy jsme tam nechyběli a s potěšením jsme louskali ty žertovné obrázkové cykly, a na těchto arších jsme se seznamovali s německým humoristou kreslířem Vilémem Buschem, který ke svým obrázkům sám psal i veršíky. Vydával již také knižně delší své obrázkové historie, vídali jsme je ve výkladech knihkupeckých, kupovati však jsme jich nemohli, neměli jsme na ně. Tak jsme se spokojovali jen četbou „bildrbognů". A když jsme je přečetli u Bělského, šli jsme dále na Příkopy, kde na portále tehdejšího taky velkého papírníka Balatky visel rámec podobný, v němž byly zas jiné mnichovské archy.

A když jsme byli s tím hotovi, zbýval nám konečně třetí z nejznámějších pražských papírníků, Emil Pražák ve Šlikově paláci na Spálené ulici, o kterém jsem se již předešle zmínil. Byl to náš dobrý známý a blízký sousedé, sotva sto kroků od našeho závodu. V jeho skříni nenašli jsme sice mnichovských archů obrázkových, ale zato všeliké obráz-

kové knížky pro mládež, které sám vydával, i pro dospělé (Jan Hus, Černý Jiřík a knížata srbská), a vedle toho všeliké jiné věci lákavé. Pražák byl původně vyučený knihkupec a snad i sám by byl zřídil knihkupectví, ale v dobu, kdy podnikl samostatnou živnost, nebylo snadno získati knihkupeckou koncesi. Ba bylo to velmi nesnadné. Všechny úřady, které o tom rozhodovaly, bránily se vždy zuby nehty každému novému knihkupectví — zvláště českému, poukazujíce k tomu, že „stávající" obchody dostatečně vyhovují potřebě obecenstva. A Pražák ovšem že byl Čech a krom toho horlivý vlastenec. Byl od počátku členem pražského Sokola, od r. 1862, byl taky členem Uměl. besedy, na počátku i Hlaholu. Byl spřátelen s mnoha tehdejšími vlastenci a vynikajícími muži. Neveliký byl jeho krám, ale mívala v něm dostaveníčka společnost zajímavá. Scházívali se tam Barák, Hálek, Neruda, Frič, docházely tam Karolina Světlá, Sofie Podlipská, taky Eliška Krásnohorská, býval tam Franta Heidelberg, sochař, později malíř Rypota a jiní a jiní.

Mnozí z jeho někdejších návštěvníků, z jeho věrných odběratelů jej předešli na onen svět, on sám odešel ve kmetském věku, bezmála osmdesátiletý, r. 1911.

Znal jsem tři bratry Bělské, a znal jsem tři bratry Pražáky. Z těchto tří Pražáků žije Jan Otokar, školní rada, universitní lektor, známý a zasloužilý český stenograf, jehožto žáků dojista je do tisíců ve všech vrstvách, ve všech postaveních, a všichni

s láskou vzpomínají svého učitele — učitele přítele. Nebo tím byl a jest J. O. Pražák všem svým žákům.*

* Žil ještě dobrý tento muž a učitel, když byly psány hořejší řádky o něm, ale již 4. ledna 1923 zesnul v 75. roce věku svého. Poslední léta jeho života byla naplněna hlubokým zármutkem nad ztrátou jediného syna, dra Božetěcha P., o nějž jej oloupila zlořečená válka světová. Po té bolestné ztrátě se vlídná tvář milého Jana Otokara Pražáka již málokdy usmála — někdejší jeho upřímný, hlaholivý smích pak nadobro zanikl. Budiž mu zachována trvalá a vděčná paměť!

14.

(V dubnu 1922.)

(Život stále stejný. — Ještě jméno Makovský. — Dávný známý, Fr. Oleszkiewicz. — Demonstrace před kasinem. — Křídová kolečka. — „Pláč koruny české." — Zimní poselství. — S Karlem Tůmou pod střechou kriminálu. — U Grégra a Dattla. — Barákova „Svoboda". — Alfons Šťastný. — Urážka veličenstva na záchodku. — Spolek svobodných myslitelů. — Seznámení s Oleszkiewiczem otcem v Paříži. Jeho vyzvání, abych v Paříži zůstal. — Selhal i další pokus o Paříž.)

Budiž mi prominuto, že se tyto mé drobné vzpomínky z dávné minulosti nad původní můj záměr rozrůstají. Pravím-li dávné, má toto slovo smysl jen vzhledem ke krátkosti věku jednotlivcova. Ale jinak — co značí padesát let v koloběhu světa a života vůbec? Jakákoli doba jest pouhá píď časová, pouhá chvíle. Život i čas jest nejenom nepřetržitou změnou, ale i nepřetržitým trváním. Není myšlenky, která by nebyla světem letěla již před staletími a tisíciletími, a není děje, který by světem nebyl hýbal stejně dávno. Dnešek není než vteřinovým pokračováním včerejška, a hledíme-li u věku sebe pokročilejším na vlastní minulost, zdali nemáme pocit, jako by nás po všechnu tu dobu byl unášel bouřný vítr?

I připadá mi velmi často, jako by mnozí lidé, kteří dávno odešli, žili posud, jen kdesi v ústraní; ba připadá mi chvílemi, jako bych se s těmi lidmi nějakým nevysvětlitelným způsobem dorozumíval. Ale není to nic jiného, nežli že ti dávní známí žijí ve mně, v mých vzpomínkách, tak určitě a životně jako tehdy, když konali svou pozemskou pouť. V sluch mi zaznívá zvuk hlasu jejich, hlaholivý smích, a v tesklivém zamyšlení nade vším, co zmizelo, zajiskří mi často i zraky oněch odešlých, jako kdysi dávno, než je navždy zavřeli. A malý zbytek oněch, kdo tu ještě zůstali a kteréž schýlil kmetský věk, odívá vzpomínka vzezřením někdejšího mládí.

Vzpomněl jsem jména starého Makovského, barvíře z Konviktu. Taky u Makovských bylo barvířství živností rodinnou. Ve Skořepce na Starém městě, kteráž vede z Uhelného trhu na Perštýn, ve Skořepce tehda stavebním ruchem ještě nedotčené, křivolaké, takže z jednoho konce nebylo lze na druhý dohlédnouti, žil v léta šedesátá Karlův bratr Ferdinand, rovněž barvíř. Na počátku let sedmdesátých poznal jsem vdovu jeho, tehda paní již letitější. Měla dceru Annu, kterou za choť pojal František (nebo Franěk, jak byl tehdáž nazýván) Oleszkiewicz, bystrý černovlasý mladý muž. Ba, velmi mladý. Bylo mu maloučko přes jedenadvacet let, když se r. 1869 oženil, choť jeho byla o málo mladší. Tento mladík měl pohnutou, do jisté míry romantickou a bouřlivou minulost. Nikoli prostopášně bouřlivou, nýbrž politicky. Nynější mládež se domnívá, že tehda

český a zejména pražský život plynul jako mrtvá, zbahnělá řeka. V tom jest na omylu. Zvláště závěrek let šedesátých i počátek sedmdesátých se vyznačoval živým ruchem, národním i politickým. Byla doba táborů, deklarantů, doba politických demonstrací, doba, kdy naše okovy co chvíle zařinčely a kdy policie byla takřka v „permanenci", jak se říkalo, v stálé činnosti. Kdy stíhala i — provokovala. Německé kasino bylo tehda v ulici široké (nyní třídě Jungmannově), proti starému domu nynější Besedy měšťanské. Pražské kasino bylo ohniskem všeho nepřátelského smýšlení a počínání proti převaze živlu českého a hlavně pražského. Proti převaze drtivé, ale starým Rakouskem stále poutané a svírané. Co bylo v kasině a kolem kasina, bylo vždy protežováno, chráněno. Tehda zavadit o nějakého Němce, žida, buršáka! Z těch dob žijí posud v paměti tehdejších současníků jména „Schütz, Raudnitz, Winternitz" — byla odříkávána tempem pochodovým, kdykoli se táhlo na kasino. A táhlo se tam dost často. Nebo tehdejší bohorovní kasiňáci nikdy nevěřili, že by se jejich panství mohlo zhroutit. Vždyť bylo v paměti docela čerstvé slovo vídeňského „státníka" cizozemce Beusta, že „Čechy přitlačí ke zdi".

Kdykoli vznikla nějaká demonstrace v Praze, rozumí se, že v zástupu bylo plno „tajných", kteří při takových příležitostech mívali žně. Chápali se demonstrantů, vyvlékali je ze zástupu, odváděli na policii. Kdysi však jim to špatně dopadlo. Nepama-

tuji navlas rok, ale bylo to někdy kolem roku sedmdesátého, táhlo se večer zas na kasino. Kdesi v třídě Ferdinandově uchvátil mne taky ten proud, a již mne unášel do široké. O chvíli později řinčela okna kasina, probíjená čtyrkrejcaráky. Neboť bylo dáno heslo, aby u nikoho nebyl nalezen kámen, který vždy usvědčoval, a byť i byl shledán u přírodozpytce, u geologa, který se náhodou vracel odněkud od chuchelských skal. Tajným kynula zas pilná práce. Pokoušeli se vyrvati nejodvážnější demonstranty ze zástupu. Ale dav se vzbouřil, zatýkané tajným vyrval, a asi dva takoví špiclové byli na místě zbiti. A tu vidouce, že proti přesile nic nezmohou, uchýlili se k jinému prostředku. Tlačili se zástupem a každému, kdo křičel „pereat" a „pereant" a kdo zdvihl ruku, malovali vzadu na kabát kolečko křídou. A když konečně přikvapil silný oddíl policajtů a dav rozháněl, byl popaden a zatčen, kdo měl na hřbetě neb na rukávě křídové kolečko. A jestliže někdo náhodou z toho tlumu unikl, byl zatčen třeba o chvíli později až u Spálené ulice, na Václavském náměstí a jinde po Praze. Kolečko, jímž byl označen, usvědčovalo jej. Jenom chytřejší buřiči, kteří na tuto konfidentskou praktiku včas přišli, uchylovali se do temných koutů, do průjezdů, a tam si navzájem křídové znamení s kabátů oprašovali.

Nu a takové demonstrace byly již r. 1868, kdy v kasině řečníval pan Herbst neblahé paměti, a pro podobnou demonstraci byl tehda odsouzen taky

Fr. Oleszkiewicz na tři neděle, když ho před tím drželi čtyři neděle ve vazbě vyšetřovací.

Tento demonstrant z r. 1868 narodil se v Praze 1846 z otce Poláka a z matky Češky a skoro mu hrozilo nebezpečí poněmčení, ježto jeho matka byla dcera důstojníkova. Otec jeho měl na Staroměstském náměstí klenotnictví, granátnictví. Někdy kolem r. 1860 však odešel do Paříže a vzal vyrůstajícího synka s sebou. Tam pobyl mladý O. asi sedm let. Vraceje se někdy r. 1867 do Prahy, přivážel od J. V. Friče balík výtisků „Pláče koruny české“, aby je v Praze rozšířil. Brzy potom seznámil se s budoucí svou chotí, slečnou Makovských ze Skořepky, a když mu hrozilo policejní a soudní stíhání, přinesl zbytek výtisků k milované dívce, která ukryla „Pláč koruny české“ v kamnech, v nichž se netopilo. Potom o léta později byl starý dům paní Makovské ve Skořepce bourán, i vznikla starost, co se stane, až tam bude objeven zakázaný a stíhaný „Pláč k. č.“. Opatrně zvídáno, ale po brošurkách nebylo ani památky. Snad si je rozebrali bourající řemeslníci.

Po návratu z Paříže hrozilo mladému Ol. i nebezpečenství smrti — zmrznutím. Měl od Friče z Paříže poselství ke knížeti Thurn-Taxisovi, tehdejšímu horlivému vlastenci českému — přinášel mu seznam „českých revolucionářů“, přívrženců to Fričových. Oleszkiewicz se vydal na cestu k Taxisovi, bylo v zimě, a když se blížil ke Mladé Boleslavi, klesl únavou někde v zasněženém lese „Pekle“, usínal.

Na štěstí jej ze smrtelného spánku probudil štěkot psa z nedaleka, který snad větřil člověka. Fričův důvěrník a posel se s vynaložením posledních sil vzchopil a došel cíle.

Když Oleszkiewicz odpykával svou herbstovskou demonstraci, seznámil se s redaktorem Národních listů Karlem Tůmou, který právě tehda taky „seděl" pro blaho a bezpečnost milovaného Rakouska a trůnu. Tomu se mladý muž zalíbil, a o něco později doporučil jej dru Juliu Grégrovi, který měl taky podíl na založeném právě novém knihkupectví (Grégra & Dattla, r. 1869) na třídě Ferdinandově. Z bratří Grégrů nemohl se žádný osobně a činně účastniti řízení tohoto závodu, i byl do něho přijat a uveden mladý Oleszkiewicz jako jejich zástupce a revisor. Tam jsem se s ním seznámil někdy r. 1872. Byl to horlivý, ohnivý debatér, vášnivý odpůrce veškeré té černožluté mizerie, která si slepou nenávistí všeho slovanství a dobrovolným vasalstvím Pruska ponenáhlu kopala hrob. Překypoval výmluvností a byl výbušný, jak třaskavinami naplněn. Byl nadšeným ctitelem Francouzů, jejichž jazyk ovládal stejně dokonale jako český. Seznámiv se s Ervínem Špindlerem z Roudnice pilně mu dopisoval do jeho „Podřipana", a tyto pražské dopisy byly v Praze pilně hledány a čítány. Byl taky přispěvatelem do Barákovy „Svobody", znamenitého v tehdejší dobu a proslulého časopisu, jehož „Kukátko" — rubrika to drobných zpráv — bylo vynikající a hltavě čítanou částí pro zvláštní úsečný

způsob, jakým bylo vedeno. Bylyť stručné, mnohdy jen několikařádkové ty článečky uspořádány tím způsobem, že se buď svými titulky nebo závěrečnými a zas počínajícími větami doplňovaly tak, že jimi mohlo býti pověděno, co by jinak najisto bylo propadlo konfiskaci a čemuž vycvikovaní čtenáři výborně rozuměli. Roku 1873 upustil unavený Barák od dalšího vydávání „Svobody", bohužel, a postoupil ji Alfonsu Šťastnému z Padařova, který však její původní ráz porušil a zanedlouho ji taky nadobro pohřbil. V tu dobu seznámil jsem se s Alfonsem Šťastným, který se vynořil náhle jako pták bouřlivák a bojoval hlavně proti neomylnosti papežově. Věděli jsme o něm, že je studovaný člověk, že má kus university, filosofie, ale on se na svých drobných a útočných publikacích podpisoval hrdě „sedlák z Padařova". Vystoupil z církve, zůstal bez vyznání, což tehda bylo něčím kurážným. Ač měl rodinný statek v Padařově, bydlil po čas vydávání „Svobody" v Praze, v ulici Krakovské, v sirém, studentském pokojíku, vždy studeném, poněvadž netopil, kde jsme ho navštěvovali, a večerní „redakční schůze" konával v pivovaře u Primasů. Těchto schůzek horlivě se účastnil tehdejší technik z Podřipska Ant. Vladislav Toms (později sládek v Jenči), mladý právník Leopold Katz (nynější advokát) a moje maličkost. Zde jsme vedli hrozně revoluční řeči, dávajíce ovšem dobrý pozor, aby nás neslyšel nějaký „tajný", kterých tehda, jak již svrchu pověděno, bylo po Praze plno, a kteří své nečisté, hanebné řemeslo provozo-

vali hlavně taky v hospodách, kde se méně obezřelí lidé stávali jejich obětmi. Vzpomínám, kterak právě v ty doby byl dvěma takovými ničemy obviněn z urážky veličenstva muž, které prý se dopustil právě u Primasů, a to na tamním — záchodku. Nu ano, vlezli tam za ním, a ať se dopustil nebo nedopustil, dva „věrohodní" svědkové stačili na jeho usvědčení. Po té aféře tedy chodívali na záchodky hostinské a pivovarské vždy aspoň dva nebo tři lidé společně, z opatrnosti, aby měli „protisvědky", že se krom nevyhnutelného úkonu ničeho jiného nedopustili.

Oleszkiewicz mezi nás nechodil, poněvadž vůbec nechodil do hostinců, ale někdy v polovině let sedmdesátých byl s námi mezi zakladateli prvního „Spolku svobodných myslitelů", k jehož založení dal tuším podnět Šťastný. Ustavující schůzi měli jsme „U slovanské lípy" v ulici Spálené (nynější trestní soud). Pro tento počin zle na nás tehda vypadl ve staročeském „Pokroku" známý jeho spolupracovník, jenž svým neotesaným pérem byl vyslán proti každému hnutí, proti každé osobě, tehdejšímu vládnoucímu staročešství nepohodlné. — Alfons Šťastný však neměl šťastnou ruku, ani spolek svobodných myslitelů jím založený neměl dlouhého trvání. — Fr. Oleszkiewicz později vydával známé a hojně čítané „Epištoly svobody". Když po smrti Dattlově přejal osiřelé knihkupectví Ed. Valečka (někdy r. 1884-5), nechtěl Oleszkiewicz pod ním dále sloužiti a přestoupil do stavebního podniku

Blechova v Karlíně, kdež v neúnavné činnosti setrval až do roku 1915, na počátku jako účetní, pak pokladník a konečně jako ředitel kanceláře, načež se uchýlil na odpočinek, jejž klidně tráví s chotí svou v témž domě, v témž bytě, ve kterém jsem jej někdy před padesáti lety poprvé navštívil. Celý věk lidský od té doby uplynul.*

Taky jeho otce jsem poznal, když jsem o světové výstavě r. 1878 poprvé zajel do Paříže. Měl svůj klenotnický závod nedaleko Palais Royal, v ulici Vivienne, tuším. Byl to starší již, ale velmi elegantní muž prostřední postavy, živé letory, který přes to, že byl učiněným Pařížanem, nezapomněl česky mluvit, a choval se velmi přívětivě ke dvěma neznámým poutníkům, mladíkům zeleným, kteří se jak vyjevení dívali na ten veliký, uchvacující život pařížský, k mému druhu a ke mně. Nu ano, přinášeli jsme mu pozdrav z Prahy, z někdejší jeho domoviny, na kterou dojista sám často vzpomínal. Ba, známost s Oleszkiewiczem otcem bezmála by byla zasáhla v můj životní osud, bezmála by mu byla dala jiný směr. Pozoruje, kterak mě pařížský život unáší, oslňuje, ohromuje, a vida mou lítost, že tak brzy musím zas odejíti, nabídl mi jednoho dne, abych v Paříži zůstal a vstoupil do jeho závodu, zatím jako německý korespondent. Tato nabídka mě téměř vyvrátila z duševní rovnováhy. Dávno

* Zatím však, než došlo k vydání této knížky, odešel na odpočinek věčný. Zesnul po dlouhé chorobě 10. května u věku 78 let.

již jsem snil o Paříži, a teď pojednou vyplnění snu tak blízké. Zakotviti v Paříži! Aspoň na několik let. Proputovati jí kříž na kříž, poznati všechny její taje, osvojiti si její jazyk, vytěžiti z ní pro budoucí činnost bohatství zkušeností a námětů, které bych pak po návratu v domovinu mohl zpracovati. — Tři dni jsem žil jako v horečce. Paříž, Paříž — mohu zde zůstat! Ale do tohoto horečného blouznění vstupovala mi opět a opět vzpomínka na starou matku, na bratra, na všechnu rodinu, a vystupoval přede mnou obraz tiché, zamlklé Prahy. Snad nikdy nemilujeme svou královskou Prahu tolik, jako když na ni zdáli vzpomínáme. Vzpomněl jsem i na svůj opuštěný psací stůl, v jehož příhradách se skrývaly mé chatrné rozepsané pokusy. Zdaleka mne ovanul stesk rozloučení se vším, s rodinou, s Prahou, s jejím chudým, ale tak milým životem — a já poděkovav starému Oleszkiewiczovi vrátil jsem se domů.

Ještě jednou, a právě o rok později, byla by se mi naskytla příležitost vydati se do Paříže a pokusiti se tam o kus existence, o několik let školy pro život. Roku 1879 odcházel z Prahy Karel Makovský mladší, o kterém jsem se již svrchu zmínil. Měl pěkné postavení v Praze jako ředitel peněžního ústavu, ale jeho vznětlivá, ohnivá letora pudila jej do většího světa. Tak se rozhodl, že půjde do Paříže a založí tam sklad plzeňského piva a pivnici. Se svým záměrem svěřil se mi hned na samém počátku, a tu jsem se odhodlal, že půjdu s ním. Nejprve

jako jeho pomocník — a později snad se pro mne nějaké přiměřené místečko najde. Dopisoval bych do českých listů — a jaké ještě jiné záměry jsem snoval, jako každý mladý člověk, jenž chce dobýti světa! Potichu jsem se na to připravoval, poznovu jsem se chopil francouzské mluvnice. Ale když vypršel čas a přibližil se den odjezdu, tu jsem ležel nemocen těžkým hostcem, jako lazar, beze vší vlády. Tak sešlo s mé výpravy s Makovským. Posledně mne nemocného navštívil, aby se se mnou rozloučil, stiskl mi ruku, a ježto jsem sebou ani hnouti nemohl, sklonil se ke mně a políbili jsme se. „Na shledanou v Paříži!“ byla jeho poslední slova.

Kterak mi bylo, když se za ním dveře zavřely! Tušil jsem, že mi tu pařížská „zkušená“ uniká navždycky.

Až po desíti letech — v podzimku r. 1889 — setkal jsem se s Makovským v Paříži, v jeho pivnici v Palais Royal, v Rue Beaujolais č. 5. Tu také jsem se setkal s přítelem Maroldem, který tam byl od jara toho roku, i s bodrým mistrem Hynaisem a jinými českými krajany. A tehdáž, vida, kterak přítel Marold v šumné a kouzelné Paříži trpí steskem po Praze, vracel jsem se po několikanedělním pobytu ke své rodině kliden a bez bolesti. Tu jsem poznovu pocítil, že Praha jest jen jediná a v ní jen jediný pro mne život. Sen Paříže byl dosněn a překonán.

15.

(V dubnu 1922.)

(Ještě o „Pláči koruny České". — Jeho předchůdce, „Pláč a nářek koruny České" od Starého Tábority z r. 1848. — Rozmnožování „Pláče" opisy a drobná příhoda ze Skořepky.)

V předešlé kapitole jsem napsal, že mladý Oleszkiewicz, vraceje se někdy r. 1867 z Paříže do Prahy, „přivážel od J. V. Friče balík výtisků Pláče koruny České, aby je v Praze rozšířil." Soudil jsem, že tu bylo jasně řečeno, kterak J. V. Frič byl toliko zasilatelem oněch výtisků, a nepodkládal jsem mu autorství „Pláče", ačkoliv mu kdysi bylo přičítáno, jak se pamatuji, a mimo něj taky ještě spisovatelům jiným, na př. Arbesovi. Skutečně pak Arbes vydal někdy r. 1870 také „Pláč koruny České", který však byl obsahu jiného než „Pláč", rozšiřovaný za války „Němců s Němci" r. 1866 v Praze a v Čechách, již na samém závěrku té tak zvané „sedmidenní" války.

Dnes už není žádným tajemstvím, že autorem „velezrádného" Pláče koruny České byl Antonín Kotík (naroz. 1840), český spisovatel a novinář, od r. 1862 do r. 1866 spolupracovník Národních Listů. Churavostí donucen vzdal se toho roku povo-

lání novinářského a stal se v rodišti svém, Nové Pace, městským důchodním a později okresním tajemníkem. Ještě se dožil převratu a republiky, a zesnul ve kmetském věku 7. února 1919, když se dočkal nového vydání svého „Pláče koruny České“, kteréž vyšlo nákladem jeho syna, smíchovského knihkupce Jana Kotíka. Tento památný spisek, po odchodu Prusů r. 1866 z království Českého pro svůj obsah těžce stíhaný, majetníky úzkostlivě v nejtajnějších skrýších schovávaný, mnohými arci také ničený, spalovaný, aby jich v neštěstí neuvedl, jest nyní v novém vydání opatřen úvodem svého původce Antonína Kotíka (Pamětní spis o dějích roku 1866, vzpomínky a úvahy) z dubna 1908. Autor vypravuje v tomto úvodě mnohé zajímavé události, kteréž předcházely válku s Prusy, o svých stycích s některými vlastenci a politiky té doby, o jejich názorech, líčí vznik „Pláče“, svou cestu do Berlína, kde byl pořízen tisk „Pláče“, vypravuje o svém setkání tam s J. V. Fričem, o jeho účastenství při vydání brošurky, kterak ji Frič pro německého sazeče musil přepisovati švabachem atd.

Nejen mladšímu a mladému pokolení českému, ale i mnohým starším vlastencům jest „Pláč koruny České“ již jen pouhou pohádkou. Nikdy toho spisu neviděli, za Rakouska se o něm nahlas mluviti nesmělo, zachované jeho výtisky byly velmi vzácné, a kdo je měl, na světlo se s nimi nevytasil. Třebaže se poměry politické naprosto změnily, jest četba „Pláče“ stále zajímavá. Lidstvo velmi brzo zapo-

míná události včerejška, předvčerejška, neřku-li dějů před padesáti lety, a přece jest všechno to utrpení našeho národa a vůbec národů neněmeckých a nemaďarských za Rakouska tak nedávné. I sluší jen doporučiti, aby „Pláč koruny České“ byl opět a opět čítán.

Ale nebyl Kotíkův „Pláč“ prvým burcujícím výkřikem toho rázu. Jako měl Arbes svého předchůdce v Kotíkovi, měl i Kotíkův spisek svého předchůdce. Název, jehož pro něj užil, nebyl nový. Již před delším časem dostal se mi do rukou šestnáctistránkový sešitek starého ručního papíru, věkem zešedivělého, švabachem tištěný, a ten má název „Pláč a nářek koruny České“. Není na něm uveden ani nakladatel, ani knihtiskárna, ani autor nejmenován. Podepsán je: Starý Táborita. Na prvé, titulní stránce je toliko vytištěno: W Praze. K dostánj u Bedřicha Stybla, w krámě knihařském, na dobytčjm trhu, w čjsle 558. — Tento dům, třetí od Žitné ulice, sousedí s domem „u zlatého vola“ a bylo tam říkáno „na Křemenci“.

Odborníkům, kteří pracují o novějších dějinách českých, zvláště druhé poloviny minulého století, počínajíc bouřlivým rokem 1848, je spisek ten arci znám. My laikové jsme o něm nevěděli, široké veřejnosti sotva se kdy na oči dostal, a málokomu do rukou. Nemá žádného letopočtu, přes to však není nesnadno zjistiti dobu jeho vzniku. Na stopu tu vede především poznámka na obálce a zároveň titulní stránce „K dostání u Bedřicha Stybla na

dobytčím trhu (totiž na Karlově náměstí)". Knihařská živnost B. Stýblova, založená v lednu r. 1844 na Vyšehradě, přenesena byla o dvě léta později (1846) na Karlovo náměstí, odtud pak po třech letech, někdy r. 1849, na Příkopy. Mohl tedy spisek býti vydán nejpozději r. 1849. Z obsahu však vysvítá, že vyšel nepochybně roku 1848, za svobody tiskové. Mluvíť se v něm o „našem králi dobrotivém Ferdinandu", a Ferdinand, jak známo, vzdal se trůnu 2. prosince 1848.

Tento prvý „Pláč a nářek koruny České" jest v celém obsahu svém prudkým protestem proti válečnému tažení Rakouska na Italii r. 1848 a hlavně proti účastenství českých pluků v tomto tažení.

„Naše koruna česká — praví se hned v úvodě — naříká, pláče nad svými pluky, nad svým vojskem v cizině. Dobré duše, nedopouštějte, aby se lidská krev pro nic a za nic prolévala. Nebylo by moudře a šlechetně jednáno, abychom naše vojsko zpět domů žádali? Ale mužně žádeyme z následujících důvodů:

„že bývalá ministerská vláda des hochgefeierten Ministers (tak německé Allgemeinky Metternicha obdivovaly) po tři roky ubohý uctivě prosící národ vlaský železnou žoldnéřskou rukou dusila (neboť tam přes 80.000 vojska stálo, tím dluh náramně zrůstal), na jeho ponížené prosby z Vídně jen hrozby a hromy posílala. Němci, poněmčilí Čechové, Moravané, Sle-

záci co renegátové — a víte jací to jsou lotrové — hodným úcta! se tam hnízdili, na drzé pány policeyty si hrajíce, národ ještě k tomu dráždili a jemu se posmívali. K čemu tedy ministerská hrůzovláda tento národ nutila? aby si sám narovnání učinil, hanebnou násilu násilou zlomil a bezpráví jemu po tak dlouhý čas tropené potlačil...“

„P. Radecký — praví se v tomto „Páči“ dále — generál, jako člověk může býti velmi ctihodný a udatný, jakž pověst praví, ale jen pouhý žoldnéř jest, prost všeho státnictví. Není dobře vezdy mečem máchat, ale někdy moudře smlouvati a nešťastnému mocnáři moudrou radu dáti, aby od války nespravedlivé odstoupil...“

Rakouští generálové měli dáti nešťastnému mocnáři moudrou radu! Jaký nemožný to výkon byl od nich požadován! Kdo z nich byl taky státníkem? Čtete-li ta slova, zdali nevzpomenete na rok 1914, kdy zaslepený, Slovany nenávidící předposlední monarcha rakouský byl taky vehnán do nespravedlivé války proti samostatnému, malému sice, ale hrdinskému národu Srbskému? Nejen generálové, ale ani „státníci“ vídeňští za celých sedmdesát let nezmoudřeli, ženouce slovanské pluky proti Srbům, proti Rusům, Francouzům, Angličanům. Probudili však se — krom Poláků — slovanští národové a jejich vojáci, a rakouští generálové pak oznamovali do Vídně jak opaření: „Slovanské pluky selhaly...!“ — Co by je a nás všechny bylo čekalo, kdyby byly neselhaly a zvítězily?

A praví se dále na str. 9.:

„A pak kdož je ta rakouská armáda? Pteyte se Němců, jejich spisovatelů a novinářů, čtěte jejich spisy, a ti Vám v své drzé hranaté nestydatosti mluvějí a píšou: Das deutsche Kriegsheer, die Ehre unseres deutschen Heeres in Italien atd., t. j. německá armáda, čest našeho německého vojska v Italii atd.!... Mnoho-li pak Němců v té armádě v Italii jest? Což vy slovanští národové v rakouské říši (je vás 18,000.000) jste nepozorovali, že všechny pěkné a slavné činy rakouským Němcům (asi 6,000.000) se připisovali a všechny hanebnosti jen na vás se svalovaly. Všady znělo: Die deutsche Intelligenz, die deutsche Bildung, die deutsche Civilisation, t. j. německá vzdělanost, německý rozum; avšak ten německý rozum pěkně to u nás zrobil...“

Nepřipomíná-liž tento pláč a nářek koruny české z r. 1848 pořád léta 1914—1918, kdy české pluky poznovu byly vedeny na jatky válečné pro slávu německou, jako roku 1848—49, jako roku 1859, 1866 a pak ještě proti „povstalcům“ bosenským a hercegovským?

Poučné jest čísti Kotíkův „Pláč k. Č.“ z r. 1866, a stejně poučným bylo by čísti i „Pláč a nářek k. Č.“ z r. 1848. Ne proto, abychom v sobě živili nenávist k Němcům, ale pro výstrahu. Německé Rakousko nám dopanovalo, bohdá že navždy, a naši krajané německého jazyka snad konečně přijdou k rozumu, aby s námi ve společné vlasti žili v míru

a jen v ušlechtilém závodění duševním, aby někdejší koruna Česká, nyní republika Československá, nikdy již neměla příčiny k pláči a nářku podobnému.

*

A ještě malá drobnůstka z historie Kotíkova „Pláče“. Když tedy někdy za rok po válce s Prusy mladý Oleszkiewicz propašoval balík výtisků od Friče z Paříže a pokud mohl je po Praze rozšířil, a když pak seděl pro herbstovskou demonstraci ve vězení a po „Pláči“ stále byla sháňka a bylo nebezpečno rozšiřovati výtisky zbylé, ostatně tak ukryté a zatarasené, že k nim nebylo přístupu, rozšiřován Kotíkův spisek opisováním. Kdo byl majetníkem nějakého exempláře, rozmnožoval pro své přátele a spolehlivé lidi opisy, pokud ruce stačily. A tak jej opisovala ze svého výtisku taky tehdejší slečna Anna Makovských, nevěsta uvězněného Oleszkiewicze. A ve svém zanícení a vášnivé nenávisti k tehdejším bičicům rakouské vlády konala tuto nebezpečnou práci — v krámě své matky ve Skořepce, ve kterém byly přijímány látky do barvy! Jednoho dne bezmála by se jí to bylo zle vyplatilo. Na pultě před ní ležel výtisk „Pláče“, z něhož horlivě opisovala do dvoukrejcarového sešitu bílého papíru, pořizujíc tak „nové“, již tolikáté a tolikáté vydání pro nějakého známého. Pojednou se otevřely dveře z ulice a do krámu vstoupil pověděmý jí muž. Byl to tajný čili „špicl“, jak se jim tehda říkalo. Anna Makovských znala jich ten-

kráte mnoho. Skořepka není daleko policejního ředitelství, a dívka, o níž na policii věděli, že jest ve stycích s demonstrantem Oleszkiewiczem, byla v jeho aféře taky nejednou vyslýchána, snad i vyšetřována. Odtud její znalost policejních orgánů.

Ve slečně hrklo. Zradil ji kdosi? Přichází tajný, aby jí vyrval „Pláč koruny" a rozepsaný opis a hned ji odvedl na policii? Ale pak hrozí těžký kriminál. A v tehdejší časy byla cesta do kriminálu velmi krátká a snadná.

Přes uleknutí své nepozbyla ducha. Než slídivé zraky tajného padly na osudný „Pláč" a jeho opis, dívka sáhla po kuse látky a po kuse papíru a zakryla oba závadné předměty, jako by se právě chystala něco zavinouti, a slova ze sebe nemohouc vypraviti vyčkávala, s čím pan špicl přichází. A milý tajný, ani netuše, že by se jediným hmatem mohl zmocniti nenadálé kořisti a s ní „velezrádkyně", sáhl do kapsy, vyňal balíček a řekl:

„Tohle bych měl rád obarveno, ale brzy."

A teprv teď zarejdil očima po krámě a po nedlouhých okolcích se vyporoučel. Po této příhodě slečna Makovských již nepořizovala své opisy „Pláče" v krámě, do něhož byl tak snadný přístup a v něm snadné přepadení. Ještě teď, po 54 letech, když stařenka a babička vnuků tuto historku i jiné vypravuje, zajiskří jí zraky jako před půlstoletím, když jsem je z jejích úst a z úst jejího chotě slýchal poprvé. Nu arci, byly to sice doby plné trudů

a nebezpečenství, plné výslechů a všelikého „potahování“ s komisními úřady, i věznění a stálých obav, co zas přinese zítřek, ale bylo to i mládí, na něž se tak rádo vzpomíná.

16.

(V květnu 1922.)

(Pražské hradby. Fr. Saller, jejich bouratel. — Pražské brány. — Dřímající stavební ruch. „Bauauftragy.“ — Nové domy v Poštovské ulici. — Zohyzděné sgrafito Ženíškovo. — Bydlení na Vinohradech, noční návraty domů.)

Před půlstoletím byla naše milá stará Praha ještě s valnou část obklíčena hradbami. Hlavně pak to byly hradby, táhnoucí se od nádraží státního — nyní Masarykova — až po Sokolskou třídu, které bránily Praze, aby se ponenáhlu mohla v tyto strany rozšiřovati. Kopcovitá a dolíkovitá končina žižkovská méně byla příhodna, ale návrší, vzestupující od hradeb k Vršanům a ke sklonu půdy nad Vršovicemi byla jako stvořena pro pokračování Nového města. Praha však promeškala příznivou dobu, aby si zabezpečila pozemky za hradbami, jejichž zrušení bylo otázkou již blízké tehdáž budoucnosti. Byla jednak chuda, její finance stísněné, a tehdejší otcové Prahy nebyli ani dost prozíraví, neviděli do budoucnosti, aby si pro pokračování města zabezpečili pozemky za branami, které tehdy mohli za levný peníz získati. Pražská „budoucnost“ měřila se vždy měrou liliputánskou. Praha jakoby vždy byla počítala s budoucností pěti.etou. Jestliže dnes bylo cosi pro

nové poměry malé, vystavělo se něco o kousek většího, a rozumí se, že to za rok nebo za dva bylo zas malé, a tak se třeba hned vedle stavělo znova. Tyto případy se opakovaly. Ještě v léta sedmdesátá nedovedly rozhodující kruhy bráti míru na Prahu vyrůstající. Podívejte se na most Palackého, který byl postaven, aby spojoval Prahu s průmyslovým předměstím, odkud šla další dráha na západ. Je to mostová tasemnice, na které vozba od rána do večera vázne, poněvadž vozy nákladní se nemají tramce kam vyhnouti. Stejného hříchu se dopustili otcové smíchovští, když zakládali třídu Palackého, jednu z hlavních tepen svého města. Uzoučký most, uzoučká spojovací třída. Když Karel IV. zakládal svůj Kamenný most, měl docela jiné ponětí o potřebě města, kterému chtěl dáti velikou rozlohu a slavnou budoucnost. Geometři, kteří před sty lety rozměřovali náměstí Václavské a Karlovo, ulici Širokou a Spálenou, Žitnou a Ječnou, hleděli do budoucnosti jinak, zdá se. Co však se šilo na Prahu před padesáti lety, šilo se vždy právě podle míry toho dne, a za krátko bylo třeba nástavků.

Do poloviny let sedmdesátých byla Praha sevřena hradbami. A když konečně z Vídně došlo milostivé povolení, že smějí býti zbourány, musila je Praha draze zaplatit. Vídni byly její hradby velkomyslně darovány a na jejich místě vybudovalo si někdejší císařské město („es gibt nur a Kaiserstadt, es gibt nur a Wien!“) pyšnou Ringstrasse. Ale než došlo na zbourání hradeb pražských, vznikaly a

vznikly zatím Vinohrady a Žižkov, samostatné obce s vlastními správami, a Praha se dále dusila.

Bouratelem hradeb, kterých si dnešní mladé pokolení nedovede již představiti, byl František Saller, dobře známý generaci starší. Známý i svými občasnými prudkými útoky a polemikami se všemi možnými instancemi, se staviteli atd., kteréž projevy podpisoval vždy hrdě: Fr. Saller, mistr zednický. Neboť nebyl stavitelem. Vždy a všady, kde se mu naskytla příležitost, přihlásil se k slovu, a svých slov nevybíral. Jeho výpady byly mnohdy velmi šťavnaté. Nejen v hovoru, jak víte všichni, kdo jste ho znali, ale i v péře měl „hubu na pravém místě". Někdy snad asi taky na nepravém. Sekal do všeho, pouštěl se i do politiky. Když Edvard Grégr napsal své „Slovo rozumné", napsal Saller ihned své „Slovo osudné", kterým vášnivě dokazoval, kterak není pravda, že by každý kaprál musil umět německy atd. Poněkud jej zkrotil věk, ale hlavně vymizela jeho všeliká zednická „zaslána" z novin, když se mu konečně dostalo titulu stavitele. On a rukavičkář Václav Březnovský byli podobné ráže. Oba se nedočkali převratu. Byli by se z toho velmi radovali.

Vzpomínám-li správně, bylo to roku 1874, když Saller, zpachtovav — jak se říká — odklizení hradeb, započal se svým bouráním u Poříčské brány. Tehda také přinesly Vilímkovy „Humory" jeho obrázek, nemýlím-li se, z péra výborného illustrátora Hanuše Bráďky (Jana Wolfa). Saller tu byl žer-

tovně přirovnáván k samému Žižkovi. A Saller si na to něco domýšlel, že zbavuje Prahu těžkého, svíravého pouta.

Východní strana Prahy, pásmo hradeb, o němž tu řeč, mělo čtvero bran. U Karlína Poříčskou, na Senovážném náměstí (nyní Havlíčkově) Novou, před nynějším Museem Koňskou, a na konci někdejší Žitnobranské (nyní Žitné), u Sokolské třídy, Žitnou. Byla sice ještě jedna, pátá, asi proti ulici Ječné neb o kousek dále, ale tou se dávno neprocházelo, ta byla skutečně Slepá, jak se nazývala. Tato Slepá brána vedla na veliké prostranství, které sloužilo dlouho jen účelům vojenským. Byly tam všeliké „šupny", skladiště sena, slámy, bylo tam stanoviště vozatajstva. V léta sedmdesátá — a tuším, že ještě později dlouho dost — byly tam dobytčí trhy, kam pražští řezníci a uzenáři třikráte v témdni chodili kupovat maso i dobytek na výsek a uzení.

Všechny svrchu řečené brány, od Poříčské až po Žitnou, byly do let sedmdesátých na noc zamykány, časně ráno odmykány. Nic mne to nepřekvapilo, když jsem jednoho večera, vraceje se s bratrem s vycházky za bránu, našel Žitnou bránu zamčenu, načež teprv po delším bušení na mohutná vrata nám bylo odemčeno. Byl jsem tomu uvyklý z domova hradeckého, kde naše pevnostní brány byly taky na noc zamykány. Byl to arci starý cop, obtěžování obecenstva. Mělo-li to ještě jakési oprávnění v pevnosti, snad aby mohli býti zjišťo-

váni vojáci, kteří se pozdě vraceli do kasáren (či aby se náhle před branami neobjevili Prušáci, jako se dělo za Bedřicha „Velikého“, dokud Hradec nebyl pevností?) — v Praze bylo toto zavírání bran čirým nesmyslem. Snad aby někdo v noci nepronesl nějaký „kontraband“, aby nešidil nájemce akcisu o potravní daň? Kolik tehda matek s dětmi se uhnalo, když se vracely z výletu, aby doběhly brány ještě otevřené. Nebo taky zde, ač o tom snad nebyl žádný „předpis“, nastrkovány dlaně o šesták. A to byly pak dva šestáky, než se člověk dostal domů. Tuhle v bráně a pak domovníkovi.

Krom toho však toto zamykání bran mělo ještě jinou stránku stinnou pro každého, kdo byl nucen bydleti za branou. Musím předeslati, že tak asi od roku sedmdesátého počalo býti zle o menší byty v Praze. Veliký byt snáze jste našli, ale bytů o dvou světnicích s kuchyní byl nedostatek. O stavebním ruchu, jaký nastal asi o deset, o patnáct let později, ještě se nikomu nesnilo. V tom směru se metropole království těžce probouzela z dlouholeté ztrnulosti. „Podnikatelé“ stavební se teprve vyklubávali ze skořápek. Záložny byly vesměs mladé, pocházejíce někdy z poloviny let šedesátých, a vládly malými penězi. Výpůjčky záloženské byly spojeny s obtížemi, uchazeč se musil vytasiti s dobrým ručitelem, se dvěma, a ti byli zkoumáni až do útrob, jsou-li taky zárukou dosti bezpečnou. Půjčky bývaly zpravidla několikastové, do tisícových se záložny pouštěly velmi úzkostlivě. Českých

bank nebylo. První byla tuším banka živnostenská, založená někdy r. 1868, a o té říkali tehdejší pražští kupci: „Ta brzy spláče nad vejdělkem a pohoří. Nač pak my potřebujeme banky? Máme tu vídeňské — a pak záložny. A vůbec...“

A toto „vůbec“ znamenalo: Kdo nemá peněz, ať se do ničeho nepouští. Ctižádostí mnohých tehdejších šéfů a principálů — dojista velmi ušlechtilou — bylo platiti vše hotovými. Slýchal jsem starého kupce, z oněch starých prakupců, kteří stáli za svými pulty jako za záseky a palisádami, kterak povýšeným a slavným hlasem říkával:

„O banku jsem jakživ nezavadil a nezavadím, veksl jsem jakživ nepodepsal a nepodepíšu. Tímhle (okázal rukou k pokladně v koutě) a tímhle (mávl rukou přes celý krám a jako by dosahoval až dozadu do „magacínu“ a na dvůr, plný zboží) stojím za celý svět!“

Do banky, do záložen chodili zvlášť „malí lidé“ velmi ostýchavě, jako pokradmu, aby svět na ně neukazoval, že si jdou vypůjčovat. Vždyť sami vkladatelé nosili své úspory do záložen až stydlivě, a ti zase proto, aby svět na ně neukazoval, že „mají peníze“.

Kdež pak za takových okolností podnikání, stavební ruch!

Bourání starého domu, stavba nového byla v Praze událostí. Stavělo se, když už barák padal lidem na hlavu, a pak se říkávalo:

„To je malér! Pan Douděra dostal od ouřadu pauauftrák (Bauauftrag — stavební rozkaz), musí stavět.“

Považte si, jaké to bylo dopuštění na domácího, ne majetníka velkého činžáku, ale skrovného a třeba hodně zadluženého stavení, ve kterém zemřel jeho otec, jeho děd, ve kterém se sám narodil, a pojednou se z něho musil s několika nájemníky vystěhovat a stavěti. Raději to všechno prodal a naříkal do smrti, jak byl „bauauftragem“ zničen. Do záložny? Do banky? Nic by mu na tu „barabinu“ nebyli půjčili.

Anebo když v Praze někde něco vyhořelo. Pak arci nezbývalo než stavěti. První takovou událostí za mé paměti byl požár nepatrného stavení v ulici Poštovské (nyní Karol. Světlé), na počátku let sedmdesátých. Náhodou jsem se vracel ze Smíchova. Trubky hasičské ječely zlověstnou svou výstrahu, píšťaly hvízdaly, velitel hasičského sboru pan Lammer s třesavou, nakřivenou hlavou „chvátal“ k ohni, Ferdinandova třída se vyprázdnila, všechno se hnalo do Poštovské. Rozumí se, že jsem při tom nesměl chyběti. Patrové stavení tam bylo v plném ohni, šindelová střecha hořela jako svíčka. Právě proti tehdejší Nuselské pivnici, něco málo kroků před starobylou Křížovou kaplí. Chytilo tuším i stavení vedlejší, shořelo všecko. O dva roky později tyčily se na tom místě dva krásné nové domy, postavené tuším oba pražskými architekty Wiehlem a Zeyerem. Jsou to domy č. 317 a 1035-I, 15 a 17 nové. Na čísle

17. čtete latinský nápis: Hanc domum aedificaverunt Ant. Wiehl et Ioa Zeyer Anno Dom. MDCCCLXXII. Stojí tedy právě padesát let. Na tomto domě jest vyveden krásný sgrafitový pás podle nákresu slavného Ženíška, tehda umělce ještě velmi mladého. Vzácná ta výzdoba znázorňuje dětskými postavičkami výjevy z pražského života, bránu s akcisákem, pochod pražských šorfšiců, pouliční mlékařský krám, flašinetáře, stavbu domu, konečně veslařský život na Vltavě. Na člunu s nápisem „Blesk" jest podepsán Ženíšek.

Rozkošnou tu ozdobu každé město německé by bylo chránilo jako oko v hlavě. Ale její tvůrce musil se dočkati, že po letech kterýsi živnostník neb obchodník namlátil do toho uměleckého výtvoru železných skob a zakryl půvabné kresby Ženíškovy reklamním štítem firmovým. Patrně i sám pan domácí vynikal velikým citem uměleckým. Nebylo instance, která by tomuto barbarství byla zabránila a která by je byla napravila. Bylo to podívání k pláči.

Dnes je sgrafitový ten pás opět viditelný, také opraven, ale stopy někdejšího jeho zohavení jsou přece ještě patrné. A kresba je místy i naneseným prachem nezřetelna. A přece ještě i dnes kus toho krásného výtvoru Ženíškova zakrývají dva sveřepé štíty. Kdyby majetník toho domu, kdyby příslušný úřad měl za nehet krasocitu, nesměly by ty štíty znešvařovati umělecké dílo ani den. —

Kam však stačilo několik nových a sebe vyš-

ších domů v Praze, jejíhož obyvatelstva přibývalo? A tak tedy počaly vzkvétati Vinohrady, domy vyrůstaly, nejprve jak ostrůvky v moři vlnícího se obilí, a trvalo léta, než se ulice scelovaly, náměstí zaokrouhlila. Nebylo chodníků ani ulic dlážděných; po dešti, v zimě se brodili obyvatelé blátem a sněhem. A návraty z Prahy za pozdního večera, po deváté neb desáté hodině, a dokonce za noci, bývaly velmi nepříjemné, ba mnohdy nebezpečné.

Když se za vámi zavřela brána, vlastně vrátka v bráně, výkrojek to ve veliké vrátni branské, podobný pouhé okenici, asi tak půl metru od země a hodně nízký, že jste musili prolézati shrbeni, nohou i hlavou zároveň — vrátka podobná vrátkům chlévským (bylo jim vůbec říkáno „prasečí vrátka"), a když za vámi v zámku zaskřípěl klíč, byli jste jak od světa odříznuti, jako na poušti. A mohli jste zažíti velmi nemilá setkání. Za branami se potloukala všeliká nekalá cháska, pobudové nejhoršího rázu, mužského i ženského pohlaví. Kdo se spletl a dal v hovor s kterýmkoli členem té podezřelé družiny, odpykal to vždy těžce. Co chvíle vynořila se před nočním poutníkem ze tmy postava, jako by ze země byla vyrostla, a co chvíle zazněla otázka:

„Kolik maj hodin, mladý pane?"

„Nemám žádné hodinky!" zněla odpověď.

„A to dovolej, mladý pane, abych se sám podíval..."

Ale pak už jen ukazováček na spoušť revolveru a vystřeliti do povětří. To zastrašovalo. A někdy

opravdu přiběhl policajt, byl-li náhodou kdesi v těch končinách.

Však taky osamělí noční chodci z Prahy nosívali u sebe revolver neb aspoň zabiják s olověnými koulemi, opletený strunami. Byla ještě tuze v čerstvé paměti vražda, spáchaná na pražském řezníku Antonínu Khomovi někdy v lednu r. 1870 u plotu villy „Reichenbašky“ v končině nad nynějším nádražím Wilsonovým, jejíž pachatel nikdy nebyl vypátrán.

17.

(V květnu 1922.)

(Praha usíná. — Ponocní. — Policejní patroly. — Krádež u Štajgrů. — Noční rvačky na Karlově náměstí. Patroly vojenské. — Ranní ruch za pražskými branami. — Vpád mlékařů. — Praha se probouzí. — Psí spřežení.)

„Aj vša Praha mlčie v jutřniem spaní . . .“
(Oldřich i Boleslav.)

Před půlstoletím Praha mlčela nejen v jitřním spaní, ale odmlkávala se i na noc mnohem dříve než nyní. Ze všech živností (kromě hospod) nejdéle byli k službám obecenstvu kupci a hokynáři. Ba i hokynáři zavírali dříve, mnozí již o deváté, a potom se vtahovali do svých příbytků za krámy, jako se vtahují hlemýždi do svých skořápek. Do příbytků podobných brlohům. Mnohdy to vůbec nebyl žádný zvláštní a řádný příbytek, nýbrž toliko část krámu, oddělená pouhým zaskleným „šalováním“, bez oken a tedy naprosto beze vší ventilace, beze vzduchu a taky bez denního světla. Ostatně takových příbytků najdete po Praze taky dnes ještě dost, i netřeba zevrubně je líčiti.

Kupcům starý zvyk i staré pohodlí a nedbalost obecenstva přikazovaly, aby měli otevřeno aspoň do desíti hodin, tak dlouho totiž, než se za-

mykaly domy. Nebo tu si vzpomněla pečlivá hospodyně, že nemá na ráno obvyklý půllot kávy, za dva nové cikorky (pravé fíkové!), čtyry loty cukru, třeba taky knůtků „plaváčků" do noční lampičky — a tedy hajdy pět minut před desátou ke kupci, než zavře! Pro takové zákazníky musil se tam mořiti všechen personál i s principálem. A nejeden z tehdejších kupců nechával krám otevřený do půl jedenácté, aby případnou tržbu dvacíti neb třiceti krejcarů neulovil konkurent o několik domů výše neb níže.

Konečně však se zavřely široké vrátně i těchto krámů, za nimi zařinčely těžké příčné železné závory, zaskřípěly šrouby, kterými závory byly na noc utahovány, pohasly třepetavé plynové „motýlky", zondaný personál se nakladl do postelí, na zříceniny všelikých pohovek a do šuplíků pod nimi do peřin, a za pět minut usínal tak tvrdě, že ho neprobudil ani hlásný, kterýž od jedenácté noční počal hodiny vytrubovati. Na sklonku let šedesátých i v Praze ještě — arci jen v některých odlehlejších částech — ponocní troubili, ba i halapartny nebo „píky" nosili, o dlažbu jimi dusajíce. Ale v ulicích živějších a modernějších noční hodiny jen odpískávali, a to až do čtvrté ranní. Od desáté hodiny večerní počaly pražskými ulicemi procházeti policejní hlídky — po pražsku arci „patroly" — vždy dva muži těsně podle sebe, v plné zbroji. Totiž krom známé policejní šavle taky s flintami, na nichž byly nasazeny bodáky. Tehda

policajti nosili ještě žíněné chvosty na kloboucích, které teprv někdy v léta sedmdesátá byly zaměněny zelenými chocholy z peří kohoutího. Proto se pak policejním strážníkům říkalo „chocholatej“.

Těžkými, pádnými, odměřenými kroky kráčeli nočním tichem, a tento jejich tvrdý pochod lišil se tak velice ode všech kroků jiných, že každý věděl, kdo se blíží. A tak tyto „policejní kroky“ byly vítanou výstrahou všem temným živlům, aby se včas poradili s Vaňkem. Jestliže se někde nějaký dlouhoprsťák pokoušel vymáčknouti okno přízemního bytu nebo „šídlem“ (paklíčem) otevříti dům nebo krám, jestliže zloděj napolo již měl ukroucený zámek pouliční budky trafiky a maloučko mu zbývalo, aby svůj podnik dokonal — jak zdaleka zaslechl dusot dvou párů policejních bot, zanechal zatím svého díla a „seschl“ se někam za roh, do stínu. A když patrola velebně přešla, vrátil se a dokonal, co byl započal. Zkušení „čórové, rošťáci a dolináři“ (označení zlodějů v české hantýrce) měli vycvičený sluch a dokonce věděli, na kterých místech je „krajcunk“ (setkání kontrolujícího policejního revisora neb inspektora s hlídkou). Jejich odvaha byla již tehda neobyčejná, někdy až úžasná. Tak vzpomínám na smělou krádež, spáchanou ve starém domě „u Štajgrů“ v ulici Vodičkově, na jehož místě stojí nyní obchodní dům Novákův. Umřel tam kdosi, a tuším, že to byl sám pan starý, sládek Kittl. Den před pohřbem stál již v pokoji prvého patra katafalk

s rakví nebožtíkovou, kolem katafalku hořely mohutné voskovice, komnata byla jasně osvětlena, okna byla otevřena. Byla otevřena taky okna pokoje vedlejšího, tmavého. Opakuji: ulice Vodičkova, v přízemí domu pivovarská hospoda! Po půlnoci přišli zloději s žebříkem, jejž přistavili k oknu pokoje tmavého, vylezli do patra, vnikli do bytu a vykradli tam. Takovou smělostí byla tehda celá Praha pobouřena. Ale z toho vidíte, jak tiché tehdy bývaly pražské noci.

Arci ne všady. Byly končiny, kde se za noci rozléhal pustý řev rváčů, výkřiky ženštin, kde se mnohonásobně ozývalo volání: „Patrol! Patrol!“ Pověstná byla zejména pravá strana Karlova náměstí, kde bývalo několik pivovarských hospod a „dupáren“ za sebou, a snad ze všech nejpověstnější hospoda „u Poduškú“. Na tu nestačila již ani obyčejná policejní patrola, snad ani dvě ne, tam se velmi často a skoro úprkem hnala patrola vojenská z blízkých Trinitárských kasáren (v ulici Lazarské), ježto k Poduškům chodívali vojáci, kteří jakékoli nedorozumění mezi sebou i s civilisty vyřizovali tasenými bajonety, ba i vojenským hlídkám se zprotivovali. Z té doby asi pochází poučení „dědkovo“ (setníkovo) při raportu vojákům:

„Když se v hospodě něco strhne, každej voják má vzít jeho ýbršvunk, má vypít jeho pivo a štandopéde jít domů do kasáren, ať má jak chce dlouho přes čas.“

Vojáci přece jenom neposlechli, až byl nad

tou neb onou hospodou vynesen ortel, že tam vůbec nesmějí. A tohoto nechvalného vyznamenání dobyla si na místě prvém hospoda u Podušků. Pak tam vojenské hlídky přicházely jenom na inspekci, aby „vyzdvihli" a odvedli každého císařského muže, který zákazu nedbal.

Taky v dupárně hned vedle nebo přes dům se scházívala vybraná společnost. Či bylo to právě u Podušků? Nebo vedle u Sýkorů, nebo ještě dál u Vidlů (u Virlů)? Jen tolik vím, že odedávna slynula tamní dupárna návštěvníky velmi kavalírskými a že až do války u vchodu tamní tančírny byla připevněna plechová tabulka s nápisem: „Páni bez límečku a vůbec v neslušném oděvu nemají přístupu."

A na druhé tabulce bylo:

„Za šaty v sále(!) odložené se neručí. Račte odložiti v šatně."

Ani nemusíte mít příliš ohnivou obraznost, abyste si představili, jak to vypadalo v takovém „sále". Ostatně, když jsem se jednou šel na podobný bál podívat, netroufal jsem si ani v šatně odložiti. Člověk nikdy neví... —

Praha tedy spala. A ku podivu vzácné ticho bývalo v hořejší části ulice Žitnobranské, náměstí Václavského i Senovážného. Brány byly po celou noc zamčeny, až do páté ranní. Krom nějaké lehké drožky žádný těžký vůz nerachotil po dlažbě tehda hodně hrbolaté. Nebo tehda ještě skoro celá

Praha byla dlážděna samými „koleny“, jaká vídáte nyní jen v ulicích stranných a mrtvějších. Žulové kostky přišly později.

Zato před branami pražskými přibývalo tajemného ruchu, jako by se na hlavní město království chystalo nepřátelské přepadení neb aspoň obležení. V létě za časného svítání, v zimě za čiré ještě noci oživovaly se všechny silnice, vedoucí ku Praze. Venkovské povozy, přivážející všeliké plodiny a živou i zabitou drůbež, hlavně však drobné vozíky mlékařské, tažené ponejvíce psy, tvořily tu nepřetržitou a nepřehlednou řadu jako hradbu. Zásobování Prahy mlékem dělo se dlouhá léta tím způsobem, že mlékaři z blízkých i vzdálenějších vesnic skupovávali ve svém okolí mléko od hospodářů a co den je v krytých putnách a „štandlících“ dováželi do Prahy. Jeden druhého předháněl, aby se co nejdříve dostal ku bráně, aspoň na most před branou. Pod hradbami pražskými byly tehda ještě hluboké a široké příkopy, jak u pevností, a přes ně vedly mosty. Tyto mosty arci byly všelikými povozy brzy ucpány. Praha, mlčící ještě v hlubokém „jitřním spaní“, neměla ani potuchy, jaký halas a ropot se zdvíhá za branou. V létě bylo těmto trhovcům a jejich potahům hej, ale hůře bylo za podzimních plískanic, zle v zimě za mrazu a sněhové vánice. Vychrtlým koníkům přemrzaly tu zkoprnělé nohy, hlavy byly zahaleny oblaky páry, od nozder visely dlouhé rampouchy, psi byli plni jinovatky, a stejně trpěli lidé,

ať již se choulili do slámy na vozech a vozíčkách nebo nedočkavě přešlapovali vedle nich.

Konečně, konečně o páté hodině se brány otevřely, a teď všechno vozové procesí se hrnulo do brány, do města, a hnalo se tuto od Karlína, od Nové brány po rovině, onde pak z Koňské a Žitné brány po svahu Václavského náměstí a Žitnobranské ulice jako by se střemhlav řítilo. Vozíky rachotily po hrbolaté dlažbě, psi čijící blízký cíl a trochu odpočinku se rozštěkali.

Všechen tento hlomoz byl Praze budíčkem, aspoň oněm ulicím, kudy hlavní proud se valil. Tento první útok venkovské jízdy trvával hodnou dobu, obyvatelé užších ulic a přízemních bytů (neboť tehda ještě bylo mnoho takových bytů i v ulicích „na ráně", kde jsou nyní samé krámy) měli to z první ruky.

Vozíky mlékařské rozlezly se po celé Praze, na ulicích zřizovány rychle dočasné mlékárny. Tito mlékaři a mlékařky vstávali doma již o třetí hodině s půlnoci a teď se zachvívali v ranním chladu, třeba že bylo léto. V zimě však, a třeba že byli zachumláni v několikerý kabát, ovinuti šálami, nohy v botách obalených slamou, na hlavě čepice s ušima; babky v desaterých sukních a vatýrkách, ovázané huňatými vlněnými šátky, červené ruce v polovičních pletených rukavicích — nic naplat, ze všech se jen kouřilo. Sice zvyk je zvyk, ale bylo to těžké živobytí. Ještě hůře snad bylo tahounům psům, kteří unaveni mocně vydechovali mraky páry do

ledového vzduchu. Ovšem svědomité mlékařky, dříve než vytrhly čepy z puten, dříve než odklopily víka ostatních nádob, podestýlaly svým čtvernohým pomocníkům slámu na studenou dlažbu a pokrývaly kouřící se těla psů hadry a houněmi.

Ještě zbývalo pražským obyvatelům několik „veršů“ spánku. Mládenci, učedníci kupečtí i hokynáři, vyrušení na chvíli pouličním hlomozem, obraceli se honem na druhé ucho, aby kousek spaní zachránili. V těch brlozích za krámy bylo tak studeno, v krámech ještě studeněji, a pod peřinou tak sladko. Ale ne nadlouho. O šesté se odmykala vrata domovní, kuchty vybíhaly pro mléko, pro pečivo a jiné nákupy, v tu dobu již musilo být všady otevřeno. A tak obyčejně o půl šesté, nanejvýš ve tři čtvrti zazněl povel nejstarších mládenců: „Auf!“ A za chvíli všady rachotily železné závory, vrátně krámové se rozletěly, plynové motýlky se rozhořely. Ale v menších, ústrannějších „kvelbech“ a hlavně u hokynářů blikaly a čadily ještě petrolejky, a to jejich skoupé světlo tak přiléhalo k veškeré té mizerii ranního probouzení.

Do osmé, do deváté hodiny mívaly mlékařky vyprodáno. Potom sháněly z hospod, z kaváren i z domácností všeliké splašky a pomeje a zbytky jídel pro psy i pro svůj drobný dobytek doma, a všeliké tyto omáčky nalévaly mnohdy do prázdných puten od mléka a odvážely domů. Ovšem že putny doma zas vyplakovaly i snad vypařovaly, ale byl to přece jen zlořád, kterému později přísný zákaz

kteréhosi povolaného úřadu udělal přítrž, a mlékařky musily si na ty pomeje přivážeti zvláštní nádoby.

A když mlékaři někdy o deváté hodině nastoupili zpátečnou jízdu k domovu, rozštěkali se psi opět, radostí, že zas jedna robota je skončena a že běží domů s lehčím nákladem. Ale jejich radost netrvala dlouho. Mlékaři a mlékařky, sotva měli Prahu za zády, vskákali do svých vozíků a jeli po pansku, třeba že psi někdy sotva nohami pletli. V Praze policie takovouto krasojízdu netrpěla, snad po zakročení spolku proti týrání zvířat, ale kdož pak měl sledovati tu „kavalkádu" někam do Michle, do Záběhlic, do Krče, do Veleslavína a do Horoměřic a kdoví kam až? A tedy snad z těch let pocházelo a dále žilo pražské přirovnání (kromě známé „rumařské kobyly"):

„Jsem zedřen jak mlékařský pes!"

18.

(V červnu 1922.)

(Zjevy a zvuky v pražských nádvořích. — Uhlíři, pískaři, drotaři, brusíři, košťatářky, hadrářky. — Obchod „výměnný". — „Handrlevúl" Způsob jeho obchodování. — Za drátem. — Noty ke zpěvům nádvorním.)

Před lety padesáti — a ještě i mnohem později — silně po Praze panoval obchod podomní. Začínal hned zrána a trvával celé dopoledne. Pražské domy, hlavně novoměstské i mnohé staroměstské, mívaly široké průjezdy a rozsáhlé dvory i dvorečky, a tehda bylo ještě mnoho domů „pavlačových", s okny i dveřmi do dvora, takže nájemníci celého stavení zvěděli hned o všem, co se dole ve dvoře šustlo. A zdola tedy co chvíle se ozývalo hlučné volání „hauzírníků", nabízejících všeliké služby své i potřeby pro domácnost na prodej, nebo zas vyvolávajících, co by sami koupili.

Prvním ranním hostem na pražských nádvořích býval uhlíř. Po hrbolaté dlažbě ulice rachotil „štráfek", nízký plochý vůz, bez „fasuňku", na tom hrkaly o sebe putny, naplněné uhlím. Před vraty kočí zastavil, a druhý, důležitější muž tohoto ambulantního podniku, vjel oběma pažemi do popruhů nejkrajnější putny, nahnul ji a natřásl si

ji na bedrách a zamířil průjezdem na dvůr. Hned potom ozvalo se vzhůru do pater basem více méně chraptivým:

„Uhlíí!“

Jediné slovo, ale postačilo, aby upozornilo všechny hospodyně ve všech poschodích. Každá mrskla okem do bedny u plotny v kuchyni nebo do „kanonu“ u kamen v pokoji, a již letěl dolů do dvora povel:

„Sem, uhlíři!“

A uhlíř těžce stoupal vzhůru, vynášeje cent staré váhy (ještě nebylo nových měr a vah metrických, které byly zavedeny r. 1872, ale dlouho ještě bylo prodáváno i kupováno na centy a libry staré váhy), vysypal uhlí do příslušných nádob a přijal několik červenavých stříbrných šestáčků za své zboží. Krom toho dva krejcary „od přinešení“. Za ty dva krejcary vynášel putnu třeba až do čtvrtého patra.

Zavolala ho druhá, třetí hospodyně, a uhlíř vynášel opět a opět. Skoro každá putna byla nahoře prodloužena plechovým nástavcem „kornoutem“, aby pojala plný cent a aby se uhlí cestou neusypávalo. Takovýmto způsobem zásobovala se tehda bezmála celá Praha topivem. Jednak nebylo dosti sklepů, jednak byly ve starých domech těžko přístupny, a hospodyně vůbec pokládaly tento způsob za nejúspornější. Aspoň prý se ve sklepě nenadělalo „mouru“, drobného prachu, kterým by

nikdo nebyl topil. Jen rodiny panské a zámožné „nakládaly“ si na zimu zásobu topiva do sklepů.

Tento podomní uhlíř arci nebýval vlastním, samostatným podnikatelem; býval to zpravidla zřízenec nějakého uhlířského závodu. Znal již „své domy“, své odběratele, a objevoval se v určitých ulicích denně. Dnes prodal tomuto nájemníku, zítra onomu. A každé takové pojezdné uhlířství mělo svůj určitý revír. Jestliže mu do něho vlezl nějaký nezvaný konkurent, volával starý, „zabydlený“ prodavač:

„Co mi sem lezeš, holomku! Máš v putnách beztoho samé kamení!“

Napadený arci nemlčel, a zakrátko se na ulici rozpoutala hlučná potyčka nevybíraných úsloví. Učelivá mládež mnohé jadrné slovo tu pochytila. Stejnou nevraživostí vyznačovali se tehdejší pražští drožkáři, a když ti na sebe začali, skoro se jim od huby blýskalo. Pustými nadávkami vzduch se jen tetelil, a drožkáři na větší důraz švihali proti sobě hrozivě biči. —

Uhlíř popojel o dům dále, zmizel za rohem, a brzy zastavil před domem jiný povoz. Vozíček s malým prkenným „fasuňkem“, u voje kobylka nedorostlá, nedomrlá, jako stín, jako do herbáře. Výrostek nabral z prkenné korby bílého nebo žlutého tlučeného pískovce a hned potom se ozývalo ve dvoře:

„Píiiséééék!“

Tlučeného pískovce stále bylo třeba ve všech domácnostech. Nejenom na drhnutí nádobí (ač tu „kuchařky" raději užívaly přesličky), ale hlavně na podlahy. Staré byty neměly podlah parketových nebo frýzkových, zvláště byty „malých lidí", nýbrž prkenných. Z těch starých, prošlapaných podlah vyvstávaly oblé suky jako klouby, i hřebíky, že o ně mohl palec urazit. A když se ty podlahy v sobotu na neděli čistě vydrhly, bývaly posypávány droboučkým tím žlutavým, bělavým pískem, nejen v kuchyních, i v pokojích. Jen „panstvo" leštilo své parketové podlahy. A v domácnostech ještě nebylo kobercového přepychu jako nyní. Ale pardon! Tehdáž málokdo řekl koberec. Čistokrevný Pražan říkal tebbich a ještě raději tébich, a bohužel, říká tak zhusta podnes. Ostatně ani pražský Němec neříká správně teppich, nýbrž „téb'ch", jak dokazuje německý spisovatel a žurnalista Egon Ervín Kisch. —

Pískař roznesl své putynky písku po domě, zmizel, ale jeho volání donikalo k vašemu sluchu z domů a dvorů sousedních. A již tu byl nový host, milý pražský drátenik čili drotar, vyvolávající chraptivým hlasem:

„Dají drátovať! Hrnce, pekáče — dráátováááť!"

O chvíli později se na dvoře objevila babka s nůší březových košťat.

„Koupěj košťata, košťatáá, košťatáá!" pěla vábivě vzhůru do pater a pavlačí.

A sotva zmizela, ozvalo se:

„Dají brrrousit! Nůžky, nože, břitvy, sekáčky — brrrou — sssit!“

A z toho jeho posledního slova „brrrou-sssit!“ skoro se vám vízl v sluch sykot pouličního brusu, otáčejícího se kamenného kola, vodou stále svlažovaného, a div že se vám také v očích nezajiskřilo. Švihlo to brusířovo zvolání vzhůru jako když rachejtle zasrší.

Jestli jste snad náhodou přeslechli vyvolávaná slova, poznali jste podle „melodie“, kdo se na dvoře ohlašuje. Neboť každý ten prodavač a každý podomní kumštýř měl svůj nápěv, a každý obor měl nápěv stejný, jako by se tomu byli učili ve společné škole, a to bylo ze všeho nejdivnější a nejzajímavější. Ať na Novém či na Starém městě, na Malé straně nebo na Pohořelci, v Karlíně nebo na Smíchově, všady jste od lidí stejného podomního průmyslu slyšeli stejnou notu, třeba že jeden druhého jakživ neviděl a neslyšel. Jako by na to byli měli vlastní „konservatoř“. Lituji, že vám ty jejich nádvorní výkřiky nemohu na tomto místě znázorniti hudebně. Ale pro vydání v knížce vyprosím si od některého pamětníka v hudbě honěného, aby mi to „postavil do not“. Kromě pískařů skoro všichni ti někdejší pěvci nádvorní zmizeli navždycky, a s nimi jejich „prozpěvy“. (Laskavého čtenáře poukazuji na závěrek této kapitoly.)

Potom se objevila drobná babka s nůší:

„Hádry prodaj — starý sklo, kosti — haddry, kossstíí!“

Tato zpěvačka měla notu nejbohatší, „nejmelodičtější“, a své poslední „kosti“ vyvřískla tak, že to mnohdy skutečně všechny kosti pronikalo. A ta taky byla do pater a na pavlač nejčastěji zvána. Někde si své cucky, staré sklo a kosti prodávala hospodyně sama, někde to bylo privilejem dcerek (bylo-li jich více, střídaly se; ten týden jedna, s neděle druhá atd.); v rodinách však „lepších“, noblejších, byly tyto odpadky „akcidencí“ služek, domácí paní se tím nechtěla špinit.

Tyto hadrářky čili hadrnice však nekupovaly vždy za hotové peníze. Býval to obchod výměnný. Panička, dcerka nebo kuchta vysypala obsah staré bedničky zpod postele, co do ní celý týden ukládala, a když hadrářka všechno svědomitě ocenila, nabídla za zboží přadénko nití, několik jehel, půl tuctu perleťových nebo nitěných knoflíčků ke košilím, půl tuctu „hornodlí“, papírový proužek špendlíků atd. Trvalo to handrkování někdy, jako by šlo o dukáty, a pokaždé slyšela hadrářka, že „ta druhá“ babka dává víc a lepších věcí.

Když babka hadrnice nashromáždila doma plnou nůši nebo dvě takovýchto odpadků, zanášela je k „velkoobchodníkům“ buď do ulice Klimentské, buď na František nebo někam až do Karlína. Tito velkoobchodníci, obyčejně židovští, třídili pak hadry, lněné, vlněné, bavlněné i hedvábné

zvlášť, a z jejich skladů putovaly po dráze v žocích do papíren, kosti do špodáren, sklo do hutí.

Když se později počal papír vyráběti z buničiny (celulosy), upadal obchod hadrářský víc a více — dnes už prozpěvování milých těch babek neslyšíte. Ostřižky látek i kosti se házejí do pece, rozbité sklo se vyhazuje s popelem. Ničí se tak mnoho materiálu, který by jinak mohl býti vhodně zpracován. Kdož pak poběhne s uzlíčkem hadříků a kostí až na František nebo do Klimentské ulice — jsou-li tam vůbec ještě někdejší ty obchody. Ale ovšem, hygiena, hygiena! Jako bychom se té „hygieny" nenapolykali dosyta, když nám ji zvíří automobily, tramka, až se můžeme udávit. Pro tuto pouliční otravu nemají všechny hygienické instance očí. Dokonce jsme se vrátili i ke starému vysejpání popela a veškerého prevítu z domácnosti do otevřených vozů, kterážto pražská specialita prý jistému americkému družstvu zavdala podnět, aby zřídilo velikou továrnu na ochranné a tedy opravdu „hygienické" skafandry čili kukly pro pražské obyvatelstvo. —

Konečně, v pozdější hodiny dopolední, ozývalo se na pražských dvorech táhlé volání:

„Hándrle vú!"

Ale velmi často slyšeli jste jen pouhé: „Hááájjjn!" Všechno ostatní zpěvák spolkl.

A to byl zjev, který zatím už dávno a nadobro vymřel. Pražský židáček s pytlem přes rameno, do něhož skládal vše, co se mu ke koupi

nahodilo. Zvolání tohoto podomního obchodníčka nebylo nikdy tak hlučné a vyzývavé, jako všech předešlých. Snad jenom začátečníci vykřikovali své „hándrle vú“ (nebo taky „hándele vú“) hlasitěji, dolehavěji, aby na svou přítomnost upozornili. Ale zkušenější „handrlata“ (jak se jim všeobecně říkalo) tlumili hlas, ba mnozí prozpěvovali tak skromně a skoro ostýchavě, jako by chtěli a nechtěli býti slyšáni. Věděli dobře, proč. Nebo kdežto uhlíře, pískaře, brusíře i babu hadrářku mohl k sobě kdokoli povolati beze všeho ostychu, ježto kupoval věci nezbytné nebo se zbavoval odpadků, které v domácnosti jen překážely — zavolati do bytu židáčka značilo, že se tam po případě cosi prodati musí, že je tam o nějaký šesták, o nějakou zlatku zle. Jen v jednom případě býval židáček do pater povoláván bez ostychu, zcela okázale. To když hospodyně měla na prodej zaječí nebo kozlečí kůži. Vejíti s handrletem pro tuto věc do styku nebylo žádnou hanbou; zaječí kůže měla cenu aspoň desíti, patnácti krejcarů — tehdáž! — a krom toho ať vidí třeba celý dům, že u Karpíšků, u Cicvárků měli včera v neděli k obědu zajíce nebo kůzle. Ať se sousedé olizují. Ale arci, mnohdy bývala tato „khůžička“ pouhou zástěrou. Kůžičkou hospodyně přes „klandr“ pavlače okázale zatřepala — a zatím v domácnosti na židův pytel čekal mnohý jiný předmět, který měl býti zpeněžen. —

A když takový podomní židáček své „hándrle

— händele vú“ zavolal, pohlížel při tom vzhůru po všech pavlačích, po všech oknech, a jestliže se tam někde nějaká hlava kmitla, zamžoural jaksi důvěrně, lišácky přimhouřil oči a zatřepetav pěti prsty pravice nad hlavou pronesl, jako by jen žertoval:

„Nyx cu handln, nyx cu čachrn?“

Teď, teď odkudsi pokynula ruka, zcela úkradmo, a milý handrle stoupal do patra. Tam někde v kuchyni čekala naň již hromádka věcí, „od panstva odložených“. Staré sešmajdané boty, staré vesty, prosezené nohavice, staré rozježené cylindry, kusy prádla — handrle kupoval všechno. Zkušené hospodyně měly již svou praktiku. Jestliže si vypočítaly, že všechno, co tu nabízejí, má cenu dvou nebo tří zlatek, požádaly aspoň šest, a potom po šestáku, po dvoušestáku slevovaly, až se s obchodníčkem na polovině sešly.

Ale taky mazaný handrle měl svou praktiku. Jestli jste mu nabízeli boty, tvářil se, jako by neslyšel a neviděl, a ptal se po starém šatstvu. Jestli však jste se nejdříve s tímto vytasili, pídil se po botách. Což značilo, že o věc nabízenou právě nestojí a že by ji nanejvýš usmlouval jen jako přídánek, aby „nelezl nahoru zbůhdarma“. A přece se na boty i na šaty jen třásl. A když usmlouval a červenavými šestáky a dvoušestáky v kapse zachrastil, zazněla vždy jeho utkvělá otázka:

„Jinýho nic, paničko?“

A teď tedy se panička vytasila ještě s nějakým plstěným kloboukem, s cylindrem, s rukavicemi, nákrčníky z módy, s deštníkem atd. Handrle se pídil ještě po cihličkách, po břitvách, po starých lampách — nebylo předmětu, kterého by nebyl mohl potřebovati. Skoupil vše, nůžky s ulomenými špičkami, staré „pečírštekle“ po pradědečkovi, šavle, ostruhy, alba, zvonečky, závěsné zámky třeba bez klíčů, celou domácnost by byl vynesl — jen o jedinou věc nestál, ba někdy až uskočil, když mu byla nabídnuta: to byly obnošené ženské klobouky.

„Počkejte, ještě tu mám něco,“ řekla hospodyně a vytasila se s kloboukem loňské, předloňské módy.

Někdy jen rukou mávl, semkl víčka, aby klobouk ani neviděl, pohrdavě zvolal:

„Aj vaj!“

A někdy se na jeho tváři rozlil výraz nesmírné ironie a handrle řekl:

„Jo, já nejsem žádná pucérka, milostpaničko!“

Někdy však přece na tom kloboukuku bylo něco, co stálo za handl, a tu žid řekl:

„No, to péro bych si vytrh', ale klobouk si můžou nechat, milostpaničko.“

Bylo to černé pštrosí péro a to i jemu za něco stálo. —

Dlouho, dlouho trvávalo to handlování s hauzírníkem za zavřenými a záclonkou zastřenými

dveřmi kuchyně, někdy celé hodiny; tak dlouho, že by za tu dobu člověk byl uhandloval koupi Platýzu, jak se v Praze říkávalo, když nějaké jednání příliš dlouho trvalo. Židáček desetkráte hodil svůj pytel na ramena, desetkráte řekl, že víc dáti nemůže a desetkráte bral za kliku — ba i vyporoučel se a odcházel. Ale po pěti krocích se obrátil, vstrčil hlavu do kuchyně a zvolal:

„Tak tedy zlatý osmdesát, pchaničko, pchánbů ví, víc dát nemohu.“

Nebo všichni tito podomní obchodníčkové tehda „maušlovali“, jako ještě i mnozí jejich vznešenější souvěrci ve velikých obchodech, jako skoro všichni. Zatím však si tuto mluvu odvykli a dnes k vám zejména mladší pokolení židovské často zahovoří tak čistým a zhusta i správným jazykem (míním tu jazyk český), že mu jej i nejeden český novinář a spisovatel může záviděti. A kdyby i srdce bylo vždy tak správně české, budilo by to potěšitelnou naději v budoucnost. —

Pozdržení hauzírníkovo u jedné „partaje“ dodalo odvahy i sousedce, že odcházejícího k sobě pozvala a všeliké svrchky mu nabídla. A tak mnohdy se stalo, že vstoupil do domu s pytlem splasklým, prázdným, a s naditým odcházel. A ovšem že taky toto obchodování s handrletem mělo své sezony. Nebylo radno prodávati zimníky v létě a „porculánky“ na zimu. Tu zboží málo „platilo“. Ale jak zafičely studené větry podzimní, množila

se poptávka po „obrocích“ (zimníkách), a jakmile počalo hřát jarní slunce, přicházely ke cti porculánky (bavlněné nohavice bílé nebo všelijak proužkované, kalhoty prací).

Bývali tito podomní židé staří, prastaří, a mnohý jako věchýtek. Mnohé ty postavy mám tak v paměti, že bych je mohl malovat, kdybych to uměl. V dlouhých, černých kabátech, podobných kaftanům polských jejich souvěrců putovali neúnavně Prahou, a čím více se jejich pytle plnily, tím níže se pod nimi ohýbali. Když se takový zjev ze vrat vynořil, sledoval ho kdekterý uličník a nezbedně za ním pokřikoval: „Handrle vú!“ Málokdy se takový hauzírník otočil a pytlem rozmáchl, aby skotáka zastrašil a zahnal. Jen by ty uličníky ještě více byl podrážděl. Tak tedy chladnokrevně, s nevšímavostí někdy jen líčenou kráčel dále, a svadlé jeho rty se pohybovaly, jako by si šeptem odříkávaly slib Hospodinův:

„A rozmnožím sémě tvé jako písek v moři...“

Šli tak v tuše, že budoucnost náleží jim, jejich plemeni, že ovládnou celý svět?

Zklamala je ta tucha?

A se vším, co po Praze skoupili, putovali do Páté čtvrti, do svého ghetta, do „Židů“, jak se v Praze obecně říkalo. Nezmizela sice Pátá čtvrt, ale zmizelo ghetto. Říkalo se tam taky „za drátem“, a ještě kolem roku sedmdesátého na několika místech přepínal ulice drát, který kdysi tvo-

řil hranici mezi Starým městem pražským a městem židovským čili Pátou čtvrtí. Tak v ulici Dušní, blíže ulice Vězeňské, a v ulici Sanytrové, asi v místech nynějšího uměleckoprůmyslového musea, za někdejším Rejdištěm, kterému však celá Praha říkala Tumlplac. Ten drát byl zbytkem z oněch dob, kdy pražští židé po šesté hodině večerní bez výjimky se musili vtáhnouti do svého židovského města. Dávno, dávno před tím zmizelo potupné žluté kolečko na kaftaně, ale „drát" zůstal až do třetí čtvrtiny století devatenáctého, arci již beze všeho praktického významu. Neboť již v ty doby, před lety padesáti, velmi krásné a veliké domy v celé Praze i na předměstích náležely obchodníkům, továrníkům a peněžníkům židům, kteří tehda až na skrovné výjimky byli věrnými a vždy spolehlivými stoupenci našich národních odpůrců, udržovali pražské kasino, byli oporou všeho nepřátelského podnikání z Vídně proti českému lidu i království a naplněni duchem zlomyslné i posměvačné německé žurnalistiky, ať vídeňské nebo pražské.

Tedy za ten drát snášeli podomníčkové všechno, co kde ukořistili, a tam zas pak putoval každý, kdo něco laciného potřeboval. Rozbité boty nabývaly tam lepšího vzezření, neboť tehda v Páté čtvrti obírali se i židé řemeslem, správkařstvím; roztrhané nohavice byly zlepšeny záplatami, ježaté cylindry zasvítily novým leskem. Ale někdy jste potřebovali jenom součástku něčeho, jakýkoli pištuntál (bestandtheil) — věděli jste, kam zamířiti. Měli jste

flintu bez kohoutku? hodiny bez kyvadla? ciferník bez ručiček? — hajdy do pražského tandlmarku, vše jste tam našli.

(Douška.)

Jak jsem na stránce 200. poznamenal, požádal jsem skutečně vzácného přítele hudebníka, paměťníka svrchu vylíčeného prozpěvování v pražských nádvořích, aby mi příznačné to volání „postavil do not". Přítel slíbil, ale později snad pro mnohé zaměstnání své na mou prosbu pozapomněl, a již jsem si netroufal poznovu jej obtěžovati. Zatím však jsem netušil, že nádvorní ty zpěvy byly notami zachovány. Laskavé čtenářky v Mladé Boleslavi vyhledaly starý dopis zesnulého bratra svého, který r. 1880 v Praze studoval a 11. března toho roku napsal sestře své Zdence obšírný list, jímž humoristicky vyličuje pražský svůj studentský život. Slečny mně prostřednictvím váženého přítele prof. Ferd. Strejčka poslaly dopis, abych z něho užil, co za dobré uznám. A v tom starém, zežloutlém dopise našel jsem, co jsem hledal. Ale nechť mluví pisatel sám: „.....Ha, slyš, jaký to zvuk!..... Na dvoře ozval se hlas starého stoupence Mojžíšova; myslím totiž, že už Mojžíš chodil v Egyptě po domech kupovat staré šaty, klobouky a boty. — Tuhle krásnou příležitost nemohu nechati nevyužitkovánu a musím Ti sdělit aspoň několik krásných těch hudebních formulí, v jakých podobní lidé služeb svých nabízejí. Tak na př.:

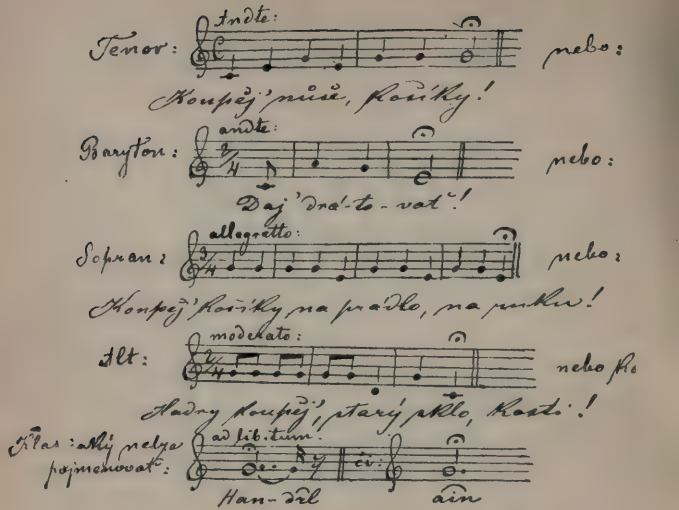

To poslední je zkrácenina předcházejícího a pěje se nosem. Vidíš, že člověk všímavý zde v Praze může se baviti krásně pozorováním rozmanitých zjevů přírodních, o kterých Boleslav nemá ani tušení.“

Milým čtenářkám boleslavským vzdávám upřímný dík za propůjčení zajímavého dokumentu, kterým tak vítaně je doplněna moje kapitola o někdejších zpěvavých podomníčcích.

19.

(V červenci 1922.)

(Projížďky Prahou císaře Ferdinanda Dobrotivého. — Mé poselství u cís. Ferdinanda na královském hradě pražském. — Vánoční zábava „na ukázku". — Pyšné jízdy kurfiřta hessenkasselského. — Jeho „izabely". — Společný rok skonu obou potentátů. — „Lehmann" a „Procházka". — Dech feudalismu.)

Ještě se nám naskytne příležitost, abychom se vrátili do některých pražských nádvoří a rozhlédli se po životě, který v nich panoval. Ale pro dnešek si vzpomeňme na chvíli, jaké zvláštní podívání skýtaly prochazečům před půlstoletím některé hlavní a nejkrásnější ulice pražské, jako bylo nábřeží Františkovo, třída Ferdinandova, ulice Ovocná, Příkopy, náměstí Josefské, třída Eliščina.

Byly to vyjížďky dvou bývalých potentátů, kteří si za své sídlo zvolili Prahu, krom letních měsíců, jež trávili na svých venkovských panstvích, prvý v Zákupech u Mimoně, druhý v Hořovicích.

Prvý z nich byl někdejší císař rakouský a poslední korunovaný král Český Ferdinand V., který se 2. prosince revolučního roku 1848 vzdal trůnu ve prospěch svého velmi mladého a velmi nezkušeného synovce Františka Josefa, který nám pak

vládl bezmála sedmdesát let a kterému bychom všichni ze srdce byli přáli, aby se byl dožil ještě několika let, nanejmíň však 28. října 1918, aby viděl, kam to jeho moudrá vláda a jeho dobrovolný vasalský poměr k německé říši přivedly. Zpozdilý a stejně nemoudrý Karel I. nastoupil jenom na krátko přesmutné dědictví, aby brzy potom odpykal nemoudré panování svého prastrýce, který nezameškal žádné příležitosti, aby chlubně neprohlásil, že jest „ein deutscher Fürst". On, jehož předkové se tak usilovně domáhali České koruny, až se jí konečně všelikými pletichami a úplatky domohli. Kéž by se tento korunovaný zaslepenec byl dočkal konce svého „německého knížectví" a konce všech ostatních knížat německých, kteří mu o šedesátém výročí jeho vlády přišli do Vídně holdovat! —

Tehda, okolo roku sedmdesátého, byl Ferdinand Dobrotivý (nar. 1793) už hodně starý pán. Byl pouhým stínem, mátohou panovníka, a sedával jako zhroucený v koutě svého císařského kočáru, který s ním velmi často — někdy co den — vyjížděl z královského hradu hradčanského, aby jej po Praze provezl. Vedle něho sedával v kočáře buď jeho lékař nebo jiný člen pražského „dvora". Kočár sjížděl z hradu po rampě, ulicí Ostruhovou (Nerudovou), přes náměstí Radeckého, po mostě Karlově, Nábřežím, Ferdinandovou atd., a mizel kdesi za mostem Františka Josefa, nejspíše do Stromovky. Do hradu se povoz vracel někdy

„zadem“, přes Stromovku, někdy však touž cestou přes Prahu.

Všemi mimojdoucími byl starý ten vysloužilý císař uctivě pozdravován, on sám pak posmekával cylindr jako automat. Ale úsměvu na jeho tváři — úsměvu tak obvyklého u vladařů světa, když děkují za pozdravy svých „poddaných“ — dávno již nebylo. Jeho tvář sotva již byla schopna jiného výrazu, než který do ní vryla jeho vrozená slabost a vysoký věk. S pražským životem, s českým životem, s životem českého lidu neměl nic společného. Byl to císařský výměnkář, na kterého se Vídeň a její vládcové dívali dojista naprosto lhostejně, ne-li s pohrdáním. Ledaže snad jen počítali, kolik po něm budou dědit. Neboť také odstavení králové ještě bývají dobrými strýčky, když mají co odkázati. A Ferdinand mimo jiné byl majetníkem taky pěkného panství zákupského.

Uctivé pozdravy našinců, hluboké smekání klobouků, při čemž se každý pozdravující zastavil a teprv kráčel dál, když kočár se spolehlivým spřežením přejel — to byly projevy „tiché demonstrace“ proti Vídni. Praha cítila, že Vídeň Ferdinanda příliš nemiluje, a již to bylo dostatečným důvodem, aby mu projevovala sympatie. A krom toho na tuto hlavu kdysi byla posledně vložena koruna svatováclavská.

Jaký to byl již pouhý stín — nejenom krále, ale i člověka — uviděl jsem teprv, když jsem před

vánoci r. 1872 byl uveden do jeho komnaty na hradě, vykonávaje poselství závodu, ve kterém jsem byl zaměstnán. Přivážel jsem na hrad pěknou hračku, kterou Bratří Tučkové vždy před vánoci stavěli do výkladní skříně v naději, že snad ji „letos prodáme". Byl to roztomilý, hezky velký „švýcarský domek", který toho roku padl do oka dvěma prastarým (jak se mi tehda zdálo) „hófdámám", a ty si vyžádaly, aby byl na ukázku poslán do hradu, že snad si jej „Seine Majestät" ponechá, že by to byl pro starého císaře krásný vánoční dárek. Dovezl jsem jej tam a za pomoci komorníkovy — když se na domek dříve podívala i stará císařovna (Marie Anna Karolina Pia, dcera sardinského krále Viktora Emanuela I.) — vnesl jsem jej skoro až k samému starému císaři. Ten seděl u maličkého stolečku a ve svém hlubokém křesle všecek se ztrácel; hubené, suché jeho ruce spočívaly na stolečku, jako ruce mravného žáčka na škamně, a jen jeho lysá hlava přečnívala lenoch křesla. V tu chvíli bezděky jsem vzpomněl na mumii. Nebylo v té tváři žádného překvapení, vůbec žádného záblesku nějakého dojmu, pocitu, hnutí. Na mne i na domek zírala tvář nehybná, tvář jako bytosti dávno již neživé. Spodní ret byl hluboko odvalen. Svaly již neměly síly, aby držely ústa pohromadě.

Kterak ten „obchod" dopadl, vypsal jsem asi před 25 lety ve vzpomínce „Švýcarský domek" (potom ve knize „Na různé adresy"). Po vánocích

nám jej z královského hradu přivezli zpět. A já už tehda měl jsem nejen podezření, ale naprosté přesvědčení, že „hófdámy“ nezamýšlely nic jiného, než sešlému monarchovi pořídit na svátky trochu kratochvíle, a dobře věděly, že nám po svátcích domeček vrátí, ačkoli stál jen stovku.

Ostatně podobnou lacinou zábavu na vánoce pořizovali si tehda i lidé, kteří jakživi neměli žádné koruny na hlavě. Objednávali si před svátky hromady knih domů „na ukázku“ (vždy v á z a n ý c h, aby bylo lze probírati se jimi a některou i přečísti), hlavně obrazy vyzdobených. Potom za klidu vánočních dnů, po dobré snídani, po sytém obědě, rozložili před sebou k zažívání nejnovější plody literatury, domácí i cizí, umlsávali po stránkách, celá rodina se podívala na obrázky — od nejstaršího člena až po nejmenšího, taky všem hostům se to chlubně ukazovalo — a po svátcích dostal knihkupec všecko to nadělení zase do krámu, „že se nic nehodilo“. Nanejvýš, aby ostuda nebyla tak příliš okatá, ponechal si objednavatel knížku jedinou, obyčejně nejlacinější. —

Za krásného dne jezdíval Ferdinand ve voze otevřeném, za počasí pochmurného v uzavřeném. Sám ve voze vypadal jako drobeček, očividně se sesychal. Císařskou nádheru jevil jen kočár s pozlaceným kováním a císařskými znaky na dvířkách, ale nejnádhernějšími zjevy byli kočí a komorník v premované livreji, kteří seděli na kozlíku.

Vypravuje se, že dříve, někdy v léta šedesátá,

chodívai Ferdinand i pěšky po Praze, ba že v někdejších Nových alejích (potom Ferdinandově třídě), dokud ještě tam stály stromy a pod nimi lavičky, usedl i na některou tu lavičku a pozoroval život mimo proudící, tehda ovšem velmi krotký. Za ním pak pomalu pojížděl kočár. Ale tak již jsem ho nezastal, znal jsem ho jenom z kočáru. Ostatně ze všech stromů v někdejších Nových alejích kolem roku sedmdesátého stálo jich jen několik před klášterem a kostelem Voršilek, a na dnešní dobu zůstaly ze všeho jen dva staré akáty po obou stranách sochy sv. Jana Nepomuckého.

Divadlo mnohem okázalejší poskytoval Praze jiný kočár královský, povoz to někdejšího kurfiřta hesského, Bedřicha Viléma I., kterého celá Praha nazývala prostě Hessenkasselem. Byl to taky již starý pán, ač o devět let mladší Ferdinanda V. (narodil se roku 1802), který kdysi svému „milému národu“ hesskému vládl velmi absolutisticky a byl stále v rozporech se zastupiteli země. Přečkal sice šťastně bouřlivý rok 1848 — čehož Ferdinandu V. dopřáno nebylo — ale brzy potom utužil svou vládu po vzoru jiných neprozíravých panovníků. O trůn jej připravil rok 1866. Tehda se postavil na stranu Rakouska, ale ještě než byla vojna skončena, vpadli Prusové do Hessenska, obsadili je, milého kurfiřta zajali, odvezli do Štětína, a po vítězství u Hradce Králové a podepsání pražského míru přivtělili jeho zemi k Prusku, kurfiřta zbavili vlády a propustili jej. Vystěhoval se do Čech, zakoupil si

panství hořovické, v Praze palác Windischgrätzův, a žil pak střídavě v Praze a v Hořovicích.

Tento „Hessenkassel“ nikdy nemohl zapomenouti na svou někdejší slávu panovnickou. Ačkoli — byv sesazen — zprostil své „poddané“ přísahy poddanské, z Prahy protestoval proti zabrání své země Pruskem a zemřel „s Pruskem nesmířen“, jak uvádějí historikové němečtí. A když nemohl ve své „říši“, aspoň v Praze provozoval nádheru královskou, aspoň na ulici, a to mnohem okázaleji než někdejší císař Ferdinand Dobrotivý. Kdežto Ferdinand jezdil v kočáře celkem prostém a toliko s párem koní, provážel se Hessenkassel Prahou v kočáře nádherném — tuším, že i špice kol byly pozlaceny — a kočár ten byl tažen t ř e m i páry silných koní barvy žemlové a skoro narůžovělé, tak zvanými „izabelami“. Myslím, že nikdy předtím a pak již nikdy potom Praha takového nádherného šestispřeží neviděla. Staří pamětníci ještě na ně nezapomněli. Na podsedním koni prvého páru seděl štolba v kroji jokeyském, pohupoval se v sedle a mával bílým bičíkem. Vážným, důrazným poklusem projížděla tato dlouhá zápřež pražskými ulicemi, důrazně za ní rachotil těžký, třpytivý vůz na silných pérách. Tehda ještě nebylo gumových ráfů na kola. Uvnitř seděl hrdě „Hessenkassel“ s nějakým svým dvořanem. Byl znám ten kočár i jeho nádherné, honosné spřežení, přes to se chodci zastavovali a pohlíželi za vozem, až jim s očí zmizel. Pražané vždycky vynikali maloměst-

skou zvědavostí a čumilstvím, tehda jako dnes. Tehda však jejich „troubení“ na vše bylo pochopitelnější než dnes, kdy se zástupy diváků shlukují i kolem pouličních cídičů bot a dovedou se na to šoustání dvěma kartáči dívati celé hodiny.

Hessenkassela však Praha nepozdravovala jako Ferdinanda. Ferdinand byl „náš“, kurfiřt hesský zůstal v Praze navždy cizincem.

Obojí tato projížďka bývalých panovníků, jimž byla Praha útočištěm, vzala za své r. 1875. Toho roku oba se rozžehnali se světem. Ferdinand Pátý, který při vší své neduživosti od dětství dožil osmdesátidvou let, zemřel na královském hradě pražském 29. června 1875, kdežto jeho topornější, vzdorovnější vrstevník panovnický Hessenkasse jej předešel 6. ledna toho roku, skonav na zámku hořovickém bezmála o deset let mladší. Ještě budiž poznamenáno, že tento bývalý panovník německý měl za ženu rozvedenou choť pruského lajtnanta Lehmanna. Že právě lajtnanta L e h m a n n a, byla podivná hříčka náhody. „Lehmannem“ totiž nazývali v Berlíně taky starého císaře Viléma, aby se vyhnuli všelikým nepříjemnostem, jako jsme my nazývali Františka Josefa „Procházkou“, taky abychom se nesrazili s paragrafem 63. trest. zákona. Je známa anekdota (prý ze života Vilémova), když při nějaké parádě vojenské chvíli pozoroval „kmána“, který se naň jaksi důvěrně usmíval. Konečně tedy k němu Vilém popojel a otázal se:

„Warum lachst du, mein Sohn?“ (Proč se směješ, synu můj?)

Načež bodrý Prušák odpověděl:

„Ick heese nämlich ooch Lehmann.“ (Jmenuji se totiž taky Lehman.)

Není známo, zdali se Františku Josefovi některý z českých vojáků Procházků stejným způsobem představil. Ale věděl prý korunovaný „Procházka“ vídeňský, jak mu v Čechách říkají. A když se jednoho dne — tuším r. 1881 — před příjezdem císařovým do Prahy objevil v Nár. Listech inserát, jímž kdosi nabízel „pádné hole na procházku“, bylo prý v té věci zavedeno policejní pátrání. Jak dopadlo, nevím. Snad asi podobně jako v případě jiného průmyslníka neb obchodníka, který asi v touž dobu všem vlasteneckým Čechům doporoučel pevné husté mříže, jimiž nelze kamkoli prolézti. — Někdejší manželka lajtnanta Lehmana, později tedy choť kurfiřtova v morganatickém manželství, které byl propůjčen predikát „kněžna Hanavská“, přežila svého královského manžela o sedm let. Zemřela v noci na 10. července 1882. Ale již málokdo o ní věděl. Po smrti kurfiřtově byly jeho krásné izabely prý prodány, již nevím kam.

Ekypáž císaře Ferdinanda — krom oněch dvou postav na kozíku v livreji — činila celkem dojem až občanský. Naproti tomu kočár sesazeného Hessenkassela se svým spřežením vypadal jako slavnostní vůz prince z pohádky, kterým si jede pro svou

princeznu nebo pro pohádkovou Popelku, když zjistil, že ztracený střevíček byl její. Ale když jste se nad ním zamysleli, cítili jste, jak z něho vane dech domírajícího feudalismu, ztopořeného, nepoddajného samovládství.

V tu dobu však již rachotil a duněl Prahou vůz jiný, nákladní, těžký, a z toho vozu dýchala doba nová, doba veliké a pilné práce průmyslové, ovládání hmoty, přemáhání všelikých překážek. Ale tento třetí vůz doby za námi zapadlé již se mi nevejde v tuto kapitolu. O tom tedy budoucně.

20.

(V červenci 1922.)

(Ještě Hessenkassel — jeho „fórajtr". — Izabely ve Vídni? — František Josef jezdil párem. — Železniční vagony projíždějí Prahou na valníku. — Vagon sestupuje. — Ze Smíchova přes Vltavu po mostě Karlově. — Východištěm ulice Kartouzská. — Most Řetězový, a doprava prvního tendru po něm. Most se prohnul. — Forman Hiesel a smíchovský starosta Fischer. — Jízda malostranskými ulicemi. — Umačkaný chlapec. — Triumf průmyslu, práce.)

Ku předešlé kapitole o dvou panovnických ekypážích připomíná mi horlivý čtenář těchto vzpomínek a pamětník dávných let a dějů, že jsem zapomněl na „fórajtra" povozu kurfiřtova, který prý předjížděl šestispřež Hessenkasselovu o dvě, o tři koňské délky, a seděl prý rovněž na „izabele". Nezamlčel jsem tohoto fórajtra úmyslně, „ujel" mi z paměti sám o ty dvě nebo tři koňské délky, a tu tedy jej kladu na místo, které mu náleželo. Pak tedy bylo těch izabel sedm, a byli prý to samí hřebci.

Ujišťuje mne dále pamětník svrchu zmíněný, že izabely po zemřelém kurfiřtu nebyly prodány, nýbrž darovány císaři rakouskému Františku Jo-

sefovi. Ten však prý nikdy této šestispřeže ne užíval, ježto by bylo bývalo pod jeho důstojností, aby jezdil s koňmi, kteří před ním vozívali pouhého kurfiřta. Může to být, ale snad byla i jiná příčina. Slýchal jsem již dávno, že František Josef nestrpěl ani čtverospřeží u svého kočáru. Jezdíval prý tak dříve, ale jednoho dne se prvý pár koní před jeho vozem poplašil, nedal se ovládati, a od té chvíle spokojoval se císař toliko jedním párem při voji. Životy panovníků byly arci vždy nejdražší věcí na světě, ba i takových, kteří na své panování teprv (a dost netrpělivě) čekali. Vždyť jsou v čerstvé ještě paměti slova onoho biskupa (slavné jeho jméno jsem zapomněl!), který za války kázal shromážděným ovečkám a hlavně vojákům, že všechny ty statisíce životů, na frontách zmařené, nemohou vyvážiti dva vznešené a drahé životy, jež padly při atentátu sarajevském....

Tak tedy žemlové izabely dokončily pozemskou svoji pouť v ústraní císařských stájí buď ve Vídni, nebo snad v konírnách šénbrunských.

Byl ještě jeden zajímavý povoz, který před půlstoletím upoutával pozornost všech ulic, kterými táhl, všech mimojdoucích. Bylo to divadlo, o jakém nynější mladší a mladé pokolení nemá potuchy a kterého Praha již nikdy neuvidí. Když o něm časem vypravuji mladým posluchačům, vrtívají nedůvěřivě hlavami, ba usmívají se jako s pochopením, že povídám vymyšlenou pohádku. A nejeden nevěřící Tomáš prohodí stranou, takhle že by „starý pán“

neměl nalejvati. A přece jistě žije mnoho pamětníků onoho bývalého zjevu pražského.

Spatřil jsem poprvé mohutnou to dopravu se vším průvodem někdy kolem roku sedmdesátého, tuším 1869. Kráčel jsem s nějakým břemenem z ulice Hyberňácké (jak se dříve jmenovala nynější Hybernská) ku Prašné bráně, když jsem tamodtud, z jícnu ulice Celetné, uslyšel mocný rachot či spíše hukot, těžké skřípání kol a tepot mnoha koňských kopyt. Hrčívalo sice Prahou vozů množství, zvláště vozů nákladních, i nejživějšími ulicemi a zas úzkými, kudy dnes již jezditi nesmějí, ale dunění tak bouřlivého jsem předtím neuslyšel.

Dívám se, dívám, a trvalo hodnou chvíli, než se v Prašné bráně objevil pár obrovských, silných koní, opírajících se mocnými nohami a kopyty o dlažbu. Za ním druhý pár, třetí pár, čtvrtý pár — — všichni koňové s hlavami skloněnými a táhnoucí do úpadu. Konečně za posledním párem se objevil široký, nevídaně pevný valník speditérský na hmotných, všemu tlaku vzdorujících kolách. Na předku tohoto valníku byl dřevěný rumpál, obtočený silným lanem. Postranice valníku byly dva mocné trámce, obložené kolejnicemi, a na kolejnicích spočíval — železniční vagón, nejen základkami upevněný, ale připoutaný na valník i řetězy.

Když valník projížděl Prašnou branou, dunělo to a hřmělo desaterou ozvěnou, jako bouře, a zdálo se, že si celá věž oddychla, když se vůz její branou vyvalil, když se octl zas na volném prostran-

ství. Povoz byl provázen šesti neb osmi silnými muži, učiněnými lamželezy, kteří kráčeli jako stráž po obou jeho stranách.

Všecek vyjeven díval jsem se za tímto transportem, táhnoucím pochodem skoro velebným dále do ulice Hyberňácké. Od dětských let viděl jsem již mnoho vlaků železničních, často jsem vídal boudy komediantské na kolách (kteréž Neruda o léta později v jednom svém fejtoně nazval „landjachtami"), vídal jsem i stěhování celých zvěřinců po nápravě, ale aby se na nízkém valníku vozil mohutný železniční vagon, s tím jsem se tu setkával poprvé.

Odkud přichází? Kam jede? Kterak jej dostanou s toho vozu dolů? Tyto záhady velmi mne napínaly. Žádná pomoc, musím se za tou expedicí podívat. Měl jsem ještě několik obstarávek po Praze, vezmu pak nohy na ramena. Však se mne doma dočkají.

Uháním za vzdalujícím se povozem. Projel ulicí Hyberňáckou, zahnul vlevo do ulice Jezdecké, nyní Havlíčkovy, zde opět zatočil vlevo a stanul právě na kolejích, které ulici přetínají, vedouce z nádraží pro zboží do protější celnice. Koně byli vypřaženi, stranou odvedeni, kola valníku podložena a brzdou pevně utažena. Průvodčí povozu vytáhli zpod vagonu dvě silné, okované líhy, přistavili je šikmo na záď valníku, takže spojovaly kolejnice vozu s kolejemi ve dlažbě, načež obě líhy zpevnili. Vše to bylo vykonáno s přesností a jistotou, která svěd-

čila o dlouhém cviku. Nyní rumpál počal odvíjeti lano, kterým byl vagon někdy ráno na vůz vysoukán, a nakladači současně podebírali kola vagonu sochory. Zelený vagon šinul se ponenáhlu, prvý pár jeho kol se smekl na líhu, která tvořila kolej spojovací, vagon se naklonil a majestátně sjížděl po líze, vhrkl na koleje dlažební a vlastní setrvačností duněl do dvora nádražního. Tento výjev shromáždil vždy množství diváků, kteří pohlíželi za kolosem, až se sám zastavil, a pak pomalu se rozcházeli.

Teď teprv se mi na mou otázku dostalo vysvětlení, že vagon pochází z továrny barona Ringhoffra na Smíchově, kde byl časně zrána na valník vytažen. Jeho pochod ulicemi smíchovskými, malostranskými, po Kamenném mostě a Starým městem trvával půl dne.

Takovýmto způsobem byly dopravovány vagony pro bývalou společnost státní dráhy (a dojista i pro jiné), v delších neb kratších mezerách časových, jak byly v továrně dohotoveny; těžké uzavřené „hytláky" i vagony osobní všech tříd, tu prostší, tu nádhernější úpravy a skvoucí se lesklým nátěrem. Často, ba po léta jsem byl svědkem těchto transportů ve všelikých ulicích Prahy, a když jsem se nahodil ke skládání vagonů v ulici Jezdecké, vždy jsem přihlížel k vážnému sestupu ohromného tělesa s valníku na koleje, po nichž pak měl běhati celý svůj „život", dlouhá desítiletí, s jednoho konce říše na druhý, na všech možných drahách. Někdy jsem

se s takovou dopravou setkal na malém Rynečku, někdy v ulici Křižovnické, někdy na Karlově mostě, nejednou na Újezdě.

Nejmladší čtenáři čtou s podivením vylíčení této dopravy a táží se: Kterak to, že vagony byly dováženy ze Smíchova do Prahy takovými oklikami, úzkými ulicemi malostranskými i staroměstskými — a přes Kamenný most? Proč nebyly posílány po mostě železničním pod Vyšehradem?

Tehda toho mostu ještě dávno nebylo, a ovšem nebylo taky mostu Palackého. Stál sice již od let čtyřicátých Řetězový most Františkův, ale jediným pevným a spolehlivým pojidlem levého břehu Vltavy s pravým byl starý kamenný most Karlův. A tak tedy až někdy do let osmdesátých jezdily vagony přes Malou stranu a Staré město, a tak jich bylo dopraveno na sta — či na tisíce? Slovem, celé vlaky vozů osobních i nákladních.

Sledovával jsem na svých pochůzkách i potulkách Prahou tyto transporty velmi často. Znal jsem sice už jejich východiště i jejich cíl, přece však bych byl nemohl naznačiti zevrubně celý ten pochod od počátku na konec. V té věci tedy jsem se obrátil ke správě Ringhoffrových závodů, jejichž ředitel pan ing. Germář i sám šéf pan Em. Ringhoffer se vzornou ochotou mi vyhověli. Byli otázáni někteří staří úředníci, kteří se pamatovali na nakládání, dopravu i skládání ze svých školáckých let, a pamětí svou přispěl hlavně taky pan Josef Dědeček, bývalý dílovedoucí továrny, který byl v zá-

vodech Ringhoffrových zaměstnán od r. 1869 a již dlouho jest ve výslužbě. Všem těmto pánům vyjadřuji tu povinné díky za laskavou ochotu. A čím paměť mou osvěžili a co nového a neznámého mi pověděli, podávám tuto i milému čtenáři.

Silný valník, zvláště seřízený pro dopravu vagonů, byl majetkem zasilatele Webra z Královdvorské ulice na Starém městě, jehož nástupcem byl později speditér Srnec. Nakládání vagonů po líhách (kolejnicemi opatřených), kteréž dělníci nazývali „pámy“ (snad z německého Baum?), dělo se obyčejně na továrním dvoře vagónky neb na malém tříhranném prostranství Kartouzské ulice na Smíchově. Podle velikosti a tíhy vagonu byly zapřahány tři neb čtyři páry silných koní, načež se tah bral těmito ulicemi: Kartouzskou, Kinskou, Újezdem do Karmelitské. Odtud kolem četnických kasáren zahýbáno vpravo do Harantovy, na náměstí Maltanské, z tohoto do Lázeňské, do Mostecké, pod Malostranskou věží na Karlův most, přes náměstí Křižovnické, kolem Klementina do Platnéřské, přes náměstí Mariánské, Linhartskou ulicí na Malý rynečeek, kolem Radnice do Celetné, Prašnou branou a dále jak svrchu napsáno.

Než jsem toto vylíčení napsal, zopakoval jsem si v nedávných dnech celou tu cestu, vycházeje podle „maršruty“ mi naznačené z nádvoří továrny Ringhoffrovy v Kartouzské ulici na Smíchově, a doporučuji pražským čtenářům, aby udělali také tak. Podiví se, kolik tu je zatáček, kolik ulic těsných,

a jaké obezřelosti a námahy bylo třeba, aby jediný vagon byl dopraven k cíli. Touto cestou byla na nádraží státní dráhy dopravena většina všech vozů, které byly v Ringhoffrově továrně zbudovány od vzniku vagónky — s výrobou vagonů bylo započato v roce 1852 — až do konce let sedmdesátých, než mohly býti převáženy po mostě železničním pod Vyšehradem. Neboť teprve v červnu r. 1880 postavil Ringhoffer vlečku, vedoucí pozdější Tylovou ulicí přímo na smíchovské nádraží železnice Buštěhradské, a v tu dobu asi nebo nedávno předtím byl taky vystavěn spojovací most železniční (který v nedávných letech byl nahrazen novým, mohutnějším a dvoukolejným). Po zřízení prvého spojovacího mostu odpadly transporty vagonů po pražských ulicích.

Tak se odvážely na nádraží státní dráhy veškeré vagony, nákladní otevřené i kryté, osobní i tendry. A z tehdejší Ringhoffrovy strojírny taky těžké kusy, jako kotle, stroje atd.

A což Řetězový most Františkův? táže se čtenář. Proč nebylo užíváno toho? Cesta byla o polovinu kratší. Doprava po tomto mostě nebyla spočátku vůbec dovolena. Stalo se tak teprv později, a smělo býti převáženo jen v noci. Pak ovšem se jezdilo přímo Chotkovou ulicí malostranskou, přes most, Ferdinandovou třídou, ulicí Ovocnou atd. Ale netrvalo to dlouho. Roku 1857 byl po mostě Františkově vezen **první** tendr z továrny, určený pro tehdejší severní dráhu cís. Ferdinanda. Tato doprava — podle sdělení pana Em. Ringhoffra — byla pro

Smíchov neobyčejnou událostí. Kolos ten byl tažen pěti páry koní a provázen obrovským zástupem lidí. Velikým zatížením se most prohnul a tak se rozhoupal, že zděšení chodci s něho utíkali v obavě, že spadne. Po této příhodě byla další doprava přes most Řetězový zakázána a transporty chodily jen po mostě Karlově. Tendr byl arci břemenem poněkud těžkým. Vážil: tehda nákladní vůz železniční asi padesát metr. centů, tendr však měl váhu dvojnásobnou, asi sto metr. centů.

Mnoho vagonů bylo dováženo taky na Západní nádraží smíchovské, a pak jezdívaly transporty z ulice Kartouzské Kinskou a Švarcenberkovou (nynější nádražní). Jedním z vozků, kteří dopravu řídili, byl bývalý forman Hiesel, ve službě speditéra Webra, bodrý Němec, který každému tykal. Znal jsem taky ještě několik starých formanů toho rázu, bývali to chlapíci jak ze žuly. Milý Hiesel, člověk suchý, kráčel u vědomí svého důležitého úkolu vážně s bičem v ruce napřed, a tu jednoho dne v zimě někde v místech „u Anděla" — jak vypravuje dílovedoucí p. Dědeček — na náledí sjel vůz po vyklenuté silnici zadkem až k chodníku, právě ve chvíli, když tehdejší starosta Fischer kráčel do radnice. Rozčilen tou nehodou vytýkal kočímu, že má jeti opatrněji.

„Wos?" otázal se Hiesel.

Tu starosta Fischer opakoval svou výtku německy.

A milý Hiesel tím uražen podával panu purkmistrovi opratě a bič a zvolal nakvašen:

„Wenn du es besser triffst, fahr' selber!" (Dovedeš-li to lépe, jeď sám!)

Historie nevypravuje dále, zdali se pan starosta opratí ujal, ale vagon se šťastně dostal na dráhu.

Ovšem, novodobým, dlouhým vozům čtyřosým nebyly by těsné a místy křivolaké ulice stačily. Ba ani doprava někdejších těch krátkých vagonů nebyla prosta nebezpečenství. Tak již zahýbání v Kartouzské ulici na Smíchově, u bývalé rafinerie cukru Baerenreitrovy, později přádelny Richtrovy, bylo velmi obtížné. Ale nejhorší místo, jak pan Děděček uvádí, bylo prý proti Maltanskému kostelu, před vjezdem do Lázeňské, mezi vystupující částí domu, v němž obýval stavitel Jiřikovský, a domem protějším. Tam na rohu vyčníval patník, kterému se transport musil vyhýbati. Za tímto patníkem skryl se jednou jistý chlapec, ale tak nešťastně, že byl projíždějícím vozem umačkán. A další nepříjemné místo byl výjezd z Lázeňské do Mostecké, kolem domu u Štajniců. V úzké Mostecké nebylo lze táhnouti všemi koňmi. Tu musel být nějaký pár vypřažen, a pak napomáháno ze zadu sochory, aby vůz do Mostecké vyjel. I vzhůru na most musili koně všechny síly napnouti, i zas při sjezdu pod staroměstskou věží mosteckou na náměstí Křižovnické bylo třeba veškeré opatrnosti, aby se žádná nehoda neudála. Nejednou valník s neobvyklým nákladem na dlouhé chvíle zastavil, aby přečkal vozy, projíždějící směrem opačným, nejednou musilo býti s celým vozem

zarejdováno, aby se dostal do volné, bezpečné dráhy a nikde nenarazil. Pak pracováno sochory, pak skřípala brzda, pak se ozývaly drsné povely vpravo vlevo a výkřiky: „Héj, žup!“ Vozkové i průvodčí transportu musili mít všady oči, dbáti každé sebe menší nahodilé překážky. Byl jsem nejednou svědkem těchto manévrů, a vždy se mi zdálo, že i zelený vagon na svém pozemním „plavidle“ Prahou všecek se chvěje. Pokaždé však byly všechny obtíže překonány, a svalnatí, zpocení průvodčí vždy si zhluboka oddechli, když vagon v Jezdecké ulici šťastně „sestoupil“ s valníku a sám se vevalil do nádraží. Byl to vždy triumf průmyslu a triumf pevných rukou, ovládajících těžkou hmotu.

Dávné, dávné divadlo, kterého Praha již nikdy neuvidí. Sotva si je dnes dovedeme představiti, vidouce, jak dlouhé vlaky sklouzají po hladkých kolejích do šíra i daleka. Ale tehdejší nerovná, „hlavatá“ dlažba pražská!

Ve starém adresáři pražském z roku 1809 čteme v seznamu tehdejších živnostníků: F. Ringhoffer, Kesselschmied. (Kotlář.) Zdali se pořadatel adresáře toho mohl nadíti — ba zdali sám zakladatel závodu a děd či praděd nynějšího náčelníka továrny se mohl nadíti, že zakládá rod průmyslníků, kterýž za půlstoletí a za sto let proslyne jménem světovým?

21.

(V září 1922.)

(Letoviska Pražanů jindy a nyní. — Někdejší zájezdy do světa. — Chuchle, Zbraslav, Všenory, Podbaba, Roztoky. — Bubeneč. — Pražské zahrádky — náhrada za etní byt. — Letní byty za pražskými branami, ba i v samé Praze. — „Venkov" se víc a více vzdaluje.)

V novější době s prvním zavanutím teplejšího vzduchu, s prvními paprsky jarního slunce zachvacováno jest pražské obyvatelstvo touhou po venkově. Na tisíce rodin vydává se nejen do bližšího i vzdálenějšího okolí pražského, ale do všech krajů Čech, i v končiny pohraničné, ba i daleko za hranice na letní pobyt. Již dávno před válkou setkali jste se s mnoha krajany v končinách Baltického moře. Méně jich zajížděl na jih, na břehy modré Adrie, do Dalmácie a na istrijské neb dalmatské ostrovy. Zavládalo mínění, že v létě nelze na jihu vedrem dýchati. Dalmácie se všemi svými půvaby byla nám Čechům do nedávna končinou nejneznámější.

Nehledíme-li k letům válečným, která vyjížďky za hranice vůbec znemožnila a taky letní bytování na venkově znesnadnila, můžeme říci, že od nějakých dvacíti nebo pětadvacíti let kratší neb delší

letní pobyt na venkově stal se obyvatelům Prahy potřebou téměř životní. Dávno před válkou mnohé rodiny, které měly děti malé, nedospělé ještě do školy, vyjížděly již na jaře, za nimi pak chvátaly rodiny s dětmi školáky, sotva že školy zakončily vyučování. Dopoledne mládež přinášela vysvědčení, a již klopýtala přes napěchované kufry a kabely a žoky peřin a pokrývek, a odpůldne pražský byt zpustl. Vlaky rozvážely pražské „náletníky" všemi směry, do vil, do rodinných domků, do najatých bytů. A na dobu prázdnin „zpustla" pak i Praha, jako by se byla napolo vylidnila. Pociťovali jste to na všech ulicích, v divadlech, v hostincích, v místnostech zábavních i v životě soukromém. Chtěli jste navštíviti spřátelenou rodinu, a přicházeli jste k bytu zamčenému, jako zabedněnému, na petlici visel těžký zámek. Od července až do konce září uléhala na Prahu skutečně „mrtvá sezona". Spuštěné rolety v oknech neb okna papírem zalepená hlásala vám, že jsou byty prázdné. Viděli jste to na každém druhém, třetím domě, a nejeden dům byl zdola nahoru jako vymřelý. Krom domovníka nezůstal v něm na léto nikdo.

Před padesáti, před šedesáti lety Praha něco takového v té míře neznala. Na řídké výjimky byla tehda celá Praha doma, i v měsících nejparnějších. Villegiatury a cesty do vzdálenějšího světa byly privilejem šlechty, která ztrávivši zimní měsíce ve svých pražských palácích odjížděla s jarem na venkovské zámky a zámečky nebo na všeliké cesty

za hranice. Po vzoru šlechty činili tak i někteří nečetní boháči původu občanského, tak zvaná šlechta měšťanská, rodiny „patricijské“. Neveliký jich počet ztrácel se v létě na venkov, ještě méně se jich vydávalo na okružní cesty, tehda ponenáhlu zaváděné. Vyvoleným pražským patricijům dorůstaly dcery. Aby spatřily kousek cizího světa, aby něčeho užily, než se provdají a budou pak množící se rodinou vázány na domov, vozili je otcové na krátké cesty za hranice. Byly to hlavně Drážďany, kam podnikány takové výpravy, poněvadž leží nejblíže. Méně často Mnichov, a zkušeností mnohem vzácnější byla cesta do Švýcar. „Oni byli ve Švýcarech,“ říkávalo se o takových šťastných rodinách buď s obdivem, ale častěji s přídechem závisti. A ta švýcarská cesta trvávala čtrnáct dní, tři neděle, málokdy celý měsíc. A po návratu takových cestovatelů jste nejčastěji slýchali jméno Rigy-Kulm, Rigy-Kulm, Rigy-Kulm! Někdo ještě tak vyprávěl o Lucernu, na Ženevské jezero málokdo se dostal.

Na člověka, který se odvážil až do Paříže, do Bruselu, pohlíželo se jako na neohroženého cestovatele. Kdo se dostal do Terstu, podíval se na moře s mola, na nějakou loď sotva si troufal. A pak vyprávěl o Terstu celý život. A kdo byl v Benátkách, kdo na vlastní oči viděl svatého Marka, dóžecí palác! — ale takových šťastných lidí bylo pramaloučko. O Benátkách, o Italii vůbec vyprávěli tehda skoro jen vysloužilí vojáci, kteří ji zažili a kteří se s ní po roce šestašedesátém rozloučili.

Aby tehdáž byli otcové vzali na cestu za hranice outlejší mládež, odrůstající školáky a školačky nebo i studenty dospělejší, bylo sotva slýcháno. „Na to máš času dost, až budeš velký a budeš mít rozum," bývalo odpovídáno. A s nastávajícími nevěstami podnikali delší cestu obyčejně jen otcové, matky zpravidla zůstávaly doma. Jednak z pohodlí, jednak ze šetrnosti, ale hlavně proto: „Vždyť nemůže celý dům zůstat prázdný!"

Pravda, český živel opíval ještě malým a toliko pomalu vzrůstajícím blahobytem. Cesta kamkoli, která stála několik set zlatých, byla velmi závažnou položkou v ročním nákladu na domácnost. A jestliže se na ni po naléhání svých dcerek odhodlal měšťan nepříliš bohatý, bylo pak šetřeno na všech stranách, aby se finanční rovnováha obnovila. Takové cesty za hranice byly spíše módou než potřebou, a byly konány proto hlavně, aby rodina nezůstala za jinou rodinou. Stárnoucí tatíkové nevydávali se na ně s velikou chutí a rozkoší, neradi se vytrhovali ze svého povolání a z domácího pohodlí.

A jestliže něco takových rodin z Prahy na několik neděl odjelo, sotva jejich nepřítomnost byla patrna. Tvářnost Prahy pozměnila se jen trochu, když odjeli studenti na vakace. Jejich úbytek byl hlavně pozorován v hostincích a na večerních procházkách, na „promenádě". Ovšem taky v divadle a v arénách, kde parter k stání zůstával poloprázdný, někdy docela prázdný.

Něco rodin odjíždělo do Chuchle, která byla

nejbližším místem pro letní kolonisty. Pro Prahu to byl už dokonalý „venkov". Několik jich „zalidňovalo" také Zbraslav. Někdy před rokem sedmdesátým počaly vzkvétati Všenory, a tehda dívky z tak zvaných lepších rodin pražských horovávaly: „Ach, Všenory!" A ponenáhlu tam vyvstávaly jednotlivé vily bohatších průmyslníků, živnostníků, velkoobchodníků. Ojedinělí občané šli ještě o stanici dále a vybudovali si letohrádek v Dobřichovicích, a nejpodnikavější zajížděli až do Řevnic — třicet kilometrů od Prahy. Na druhé straně počali se jednotlivci usazovati v Podbabě, v Podhůří, v Roztokách. Černošice na západní dráze za Radotínem byly před půlstoletím pramalou osadou, kde byla zastávka jen pro nedělní a sváteční vlaky odpolední, a výletníky vítala tam jen nízká přízemní hospoda „Slánka" nedaleko stanice. Dnes je tam podél trati celé nové městečko vil a domků, které vzniklo teprv za posledních třicet let. Radotín se rozložil v tovární obec s příslušnými domky pro obyvatele.

Lépe než našinci rozuměli oddechu na čerstvém vzduchu a dovedli oceniti význam letního pobytu mimo horké zdi městské pražští Němci. Již v léta šedesátá a čím dál hustěji vznikala vilová a zahradní část v Bubenči, obydlená hlavně Němci. Měli arci nejvíce prostředků. Ovládali skoro výhradně velkoobchody, veliký průmysl a bankovnictví, měli své kočáry, kterými se dostávali rychle do svých letních sídel, a dovedli si život zpříjemniti.

Český život byl mnohem skrovnější. Sice taky mezi našinci již byly rodiny značně zámožné, i bohaté, obchodníci, živnostníci, ba i pouzí privátníci, kteří by si byli mohli dopřáti několikanedělního letního pobytu na venkově. Ale ti nejen že za celý rok nevyjeli na několik mil do šíra, nýbrž vůbec nevytáhli paty z pražských bran. To tím, že všichni vzešli z malých počátků, a snad měli stále na mysli staré přísloví: Lehce nabyl, lehce pozbyl. A tak se varovali každého přepychu, chtějíce zachovati dětem, co sami vyzískali. Praha jim byla živlem, v němž nejlépe a nejspokojeněji dýchali, jejich řemeslo a vůbec živnost byla jim denní potřebou, zvykem, a zvyk je druhá přirozenost. Praha ovšem byla malá a ještě tak nedusila, její ulice byly tiché, domy nízké, svěží vzduch měl více přístupu. Tehda ještě ve mnoha pražských ulicích — a nejen v ústranních! — byly podvečer vynášeny lavice na chodníky před dům, a na těch sousedé z domu odpočívali po denní práci a za léta volněji oddychovali v chladnoucím večerním vzduchu.

A domácí pánové měli při svém domě zahradu nebo zahrádku (a tehda bylo ještě mnoho takových zahrad při pražských domech), a když na večer zmlkl ruch v dílnách, když byl zavřen krám — zde nemyslím na krámy kupecké, které se zavíraly o desáté, ba o půl jedenácté v noci — tu „starý pán“ (a mnohdy ještě nebyli tuze staří; tento přívlastek značil vůbec přednosty domu, rodiny, závodu) odnesl denní tržbu do bezpečného úkrytu v by-

tě, posadil na hlavu „šmelcovou“ čepičku (totiž pošitou pestrými skleněnými korálky, smaltem), panička si uvázala bílý čepeček, služka odnesla uchystanou večeři a dva nebo tři žejdlíky piva do zahradní besídky, a tam „staří“ manželé spokojeně povečeřeli a pobyli až do tmy. Nejednou jsem hledal takové skromné panství v zátiší za domem, za dvorem, když jsem ještě večer vyřizoval nějaké poslání nebo přinášel balíček. „Milostpáni jsou na zahradě,“ přivítala mne služka, „jděte tam za nimi.“ A já již tehda jsem se s neukojitelnou touhou rozhlížel po takových zahrádkách, hluboko za domem, obklopených jinými zahrádkami sousedními nebo zalehlých vedlejšími starými a nevysokými domy, takže i za večera ještě se do nich smávalo zapadající slunce. Byly vzdáleny všeho pouličního ruchu, býval v nich svatý klid, fialy a lilie voněly v nich, v květnu dýchal šeřík, později v červnu mdlou vůni svou rozléval černý bez, a na „trelážkách“ při boční domovní zdi se rozpínala réva s bohatými hrozny, které mnohdy za příznivého léta i dozrávaly!

Dům a jeho zahrada — to bývalo tehda pražským měšťanům celým světem, po jiném nezatoužili a tedy na venkov nejezdili. Poměry se dávno změnily. Zahrad ubývá, a kde jaká zbyla, vysoké okolní zdivo ji dusí, až taky nadobro zahyne.

Přece však i tehdejší doba pěstovala letní pobývání mimo Prahu — v nejbližší blízkosti Prahy samé. A mladšího čtenáře, který těch dob nepama-

tuje a který nyní, chce-li se dostati pěšky do zelena, musí ze středu města všemi směry putovati aspoň hodinu, ne-li déle — tohoto mladého čtenáře prosím, aby se neusmál, když mu povím, že se některé pražské rodiny stěhovaly na letní byt, vzdálený pět, deset až i patnáct minut od někdejší Koňské nebo Žitné brány! Před padesáti lety, kdy nebylo Žižkova a kdy nikdo netušil, kam až budou sahati nynější Královské Vinohrady, až vůbec budou, tehda si Pražané najímali letní byt na Černokostelecké silnici čili nynější Jungmannově třídě, v několika hospodářských usedlostech, dvě, tři sta kroků za mříží, kterou se nyní hledí na nádraží Wilsonovo, a ve Pštrosce, zatím zmizelé, a u Nuselských schodů na Zvonařce, která tehda vypadala skoro jako venkovské panské sídlo se svou krásnou, parkovitou zahradou. Na všechna tato místa chodilo se od řečených bran ještě poli, a z obilí, které se tu při každém závanu větru vlnilo jako moře zlata, hořely květy červeného koukolu a modraly se temné chrpy. Jen jsme vyšli ze bran a již jsme si natrhali plné hrsti těch květů. Tam jsme byli již na venkově. Podobně bylo i za branou vyšehradskou, cestou na Pankrác a na Lišku, a podobně bylo i za branou strahovskou.

A zdali se dnešní čtenář neusměje, když mu povíme, že před padesáti a snad ještě před čtyřiceti lety stěhovali se někteří Pražané na léto a hlavně na školní prázdniny — z Prahy do Prahy? Totiž do Podskalí, pod Vyšehrad, na Libu-

šinku a v blízké její okolí! Také tato končina bývala pro Pražana již venkovem. Byl tam čistší, svěžejší vzduch, z jara a v létě vonělo širé okolí pryskyřicí z četných dřevných ohrad podskalských, a pražské děti mohly tam choditi naboso. Nejedna rodina stěhovala se tam rok co rok a prožívala tam svou „letní idyllu“. Zatím arci také Podskalí již zmizelo.

Pražanům hospodárným, kteří počítali s každým krejcarem a vydávali se do zelena jen „po svých“, pěšky, vzdálil se venkov a ztratil kamsi do nedozírna. Pro kytičku koukolu a chrpy musí dnes vážiti cestu hodně dalekou.

Naproti tomu rozvětvené dráhy venkov kdysi tak vzdálený Praze hodně přiblížily. Přece však jsou končiny v okolí nepříliš dalekém, kam se přes všechny dopravní prostředky ani za půl dne nedostanete.

Konec dílu prvého.

OBSAH DÍLU PRVÉHO.

1.

Povšechné říkání o jubilejích — atd. — Padesáté výročí královského poselství z 12. září 1871. Skvostné jeho vydání a vyvěšování — a vydání jiné, pro potřebu soukromou 9

2.

Z doby praporů. — Heraldik Trenkwald. — O řezbářích Heidelbergovi a Votočkovi. — Třída Ferdinandova — atd. 22

3.

O praporech. — O sokolství a jeho účinku na český život. — O malíři Františku Chalupovi — atd. . . 35

4.

Ještě o Třídě Ferdinandově. — Vinzenz Kallaus. — Dr. Miroslav Krajník. — Pražská knihkupectví. — Česká kniha v rodinách patricių. — Platýz — atd. 47

5.

Pražští »švertáskové«. — Kočevjané, gráni. — Lahůdkáři. — Brüder Schwertassek. — Bankety, hostiny — atd. 56

6.

Nebylo českých bank. — Obtíže úvěrové. — Zánik Bratří Schwertassků. — Mečíř Preis. — Souboj hraběte Kolovrata s princem Auerspergem — princ padl. — Mečíř frátr Františkán. — Starý pražský nájemník — atd. 66

7.

Tygr kožišníka Procházky. — Národní klub u Portheimů. — Frankovský hospodským. — Pekař Popel. — Zabitý dragoun. — Štukatéři. — Mikuláš Lehmann. — Stará pražská jména — atd. 78

8.

Ještě o Procházkově tygru. — Báseň dra Friedricha Adlera o tygru. — Pamětník tygra živého. — Tygr na maškarním plese — jeho posmrtné stěhování . 91

9.

O mladém Janu Trenkwaldovi. — Jeho tragický skon. — O malíři Josefu Trenkwaldovi a jeho sňatku s komtesou — atd. — O zaniklých řemeslech . . . 103

10.

O barvířství. — Rodina Makovských. — »U Ježíška.« — Nerudův stůl. — Památka na Baráka 111

11.

Masopustní průmysl. — Litograf Pražák. — Votoček jede do Drážďan. — Pražák svolává schůzi »nepravidelných«. Předtanečníkem 120

12.

Přítel Jan Veselý (J. J. Benešovský-Veselý). — Arcivévodův společník. — Naše čtenářství. — Stará pošta. — Bohdan Jelínek 133

13.

Ještě o knize. — Půjčovny knih. — Domeček v Železných dveřích. — Naše veřejné čítárny 146

14.

Ještě Makovský. — Franěk Oleszkiewicz. — Demonstrace. — Křídová kolečka. — Pláč koruny České. Zimní poselství. — »Svoboda.« — Alfons Šťastný. — Pařížský Oleszkiewicz otec. — Paříž mne vábí 157

15.

»Pláč a nářek koruny České« z r. 1848. — Jeho opisy. — Příhoda ze Skořepky 168

16.

Bourání pražských hradeb a František Saller. — Pražské brány a bydlení za branami. — Sgrafito Ženíškovo 177

17.

Praha usíná. — Ponocní. — Patroly. — Krádež u Štajgrů. — Noční rvačky. — Ruch za branami. — Mlékaři 187

18.

Zjevy a zvuky v pražských nádvořích. Uhlíři, pískaři, drotaři, hadrářky a j. — Handrlevú! — Hudební průvod 196

19.

Projížďky císaře Ferdinanda Dobrotivého. — Mé poselství u císaře Ferdinanda. — Pyšné jízdy kurfiřta Hessenkassela. — Jeho izabely. — »Lehmann« a »Procházka« 211

20.

Ještě Hessenkassel. — Izabely ve Vídni. — Doprava železničních vagonů pražskými ulicemi, po Kamenném mostě. — Řetězový most se prohnul. — Forman Hiesel. — Umačkaný chlapec 221

21.

Letoviska Pražanů jindy a nyní. — Zájezdy do světa. — Pražské zahrádky náhradou za letní byty. — Letní byty za branami. — Na letní byt z Prahy do Prahy 232

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG
5038
H45
1905
dil 29

Herrmann, Ignát
Sebrané spisy